

mapa
J.

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI

c. k. wyższego gimnazyum

w Kołomyi

za rok szkolny

1894.

W KOŁOMYI

1894.

Nakładem funduszu szkolnego.

Z drukarni Jana Bruka i S ki, w Kołomyi.

SPRAWOZDANIE

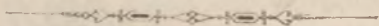
DYREKCYI

c. k. wyższego gimnazyum

w Kołomyi

za rok szkolny

1893|4.

W KOŁOMYI

1894.

Nakładem funduszu szkolnego.

Z drukarni J. Bruka i S-ki w Kołomyi.

T r e ć :

- I. De enuntiatorum consecutivorum apud tragicos Graecos usu ac ratione scripsit J. Kobylański.
II. Część urzędowa.

400.110
" 1893/4

Biblioteka Jagiellońska

1003122719

Stany rasob
Programy szkolne

Operae pretium fore speramus de enuntiatorum consecutorum apud tragicos Graecos usu ac ratione accuratius disserere, quippe quae praecepta viri docti in universum de iis statuerunt, partim haud satis examinata, partim haud raro falsa sint: de particulae ὅστε etymologia mirum quantum inter se differunt; sententias ab ὅστε ὡς incipientes proprie comparativas esse multi attigerunt, perpauci pertractaverunt; de verbi finiti et infiniti ratione, de temporum et negationum usu et quae sunt eius generis, mancas tantum neque ex omni parte integras grammaticas commentationes existere cognitum habemus. Actum demum qui in antiquitatis studiis versatur, Graecorum praestantissima opera et linguae elegantiam recte intelligere et plane perspicere potest, si accuratissime examaverit, quaenam uniuscuiusque scriptoris propria sit dicendi consuetudo, quas leges grammaticas sint secuti poetae et soluti sermonis scriptores.

Cum autem in illam quam nobis proposuimus grammaticae partem nemo quod sciam accuratius inquisiverit, haud supervacaneum videtur, eas leges saepenumero a communi sermone alienas pertractare et adlatis exemplis collustrare, quas et Aeschylus et Sophocles et Euripides in his enuntiatis observaverint. Siquid hac ratione profecerim et disciplina grammatica aliquantulum increverit, labor susceptus cumulatissime mihi satis faciet; si quando quae tractaturus sum in aestimantium arbitrium venerint, omnium iudicio ac benevolentiae ita commendata velim, ut nihil ultra, quam sim professus, requirant. Priusquam autem ad ipsam materiam quaerendam et locorum huc spectantium copiam digerendam adgrediamur, convenire mihi quidem videtur, ut primum de universa natura enuntiatorum, quae a grammaticis hypotactica appellantur, quaedam generatim praemittamus.

Ac primum quidem structuram verborum subiunctam nequaquam divelli posse a genuina natura omnium enuntiatorum liberorum, quae vocantur, hodie nemo est, qui nesciat. Etenim primitus genus sermonis paratacticum erat, ex quo alteram altera sententia libere sequebatur, mutuo se respiciens neque ullo discrimine inter enuntiatum regens et subiunctum intercedente. Quam rationem genuinam quamvis hodie haud ita frequentatam inveniamus, in Homeri carminibus tamen etiam nunc aliqua ex parte cognoscere possumus¹⁾.

Cum autem posthac formarum copia in dies crescente etiam cogitationes mente perceptas subtilius exprimendi studium cresceret, graviores sententiae a sentiis minoris momenti distingui incipiebant, quare paullatim usu receptum est, ut enuntiata aut primaria aut secundaria existerent, prout cogitationum ratio et rerum condicio secum ferret. Haec consuetudo sententias secum conectendi magis magisque increbescens quo clarius indicaretur, necessario factum est, ut enuntiatis, quae ex antecedentibus pendebant, primitus pronomina demonstrativa et relativa, deinde voculae ex his ortae praemitterentur, quae et sensum repeterent (pron. anaphoricum) et mutuum cogitationum rationem inter se coniungerent²⁾. Sequitur, ut etiam adverbia relativa ex illis pronomniibus repetita idem pariter valere coeperint atque pronominum origo et genuina eorum vis postulaverint, quandoquidem particulae, a quibus enuntiata subiuncta nunc exordiuntur, fere omnes pronominum casus obsoleti apparent. Quae cum ita sint, sententiae huius generis particulis introductae, easdem constructionum leges sequi debent, quas enuntiata relativa vel etiam demonstrativa, libera, paratactica, quae vocantur; itaque in quaerendo de uso ac de vi enuntiatorum consecutivorum in genuinam semper ipsorum vim instituemus indagationem oportet.

¹⁾ Brugmann, in Iwani Muelleri Hdbch. f. class. Alterth. pg. 228, ad. ed. alt. 1890. ²⁾ B. Delbrueck, Syntaktische Forschungen, Halle I, pg. 90, pg. 480. sqq; Aken, Grundzüge der Lehre v. Temp. u. Mod. im Griech. 1861. pg. 139 f.

Sed priusquam ad ipsos poetas tractandos accedam, primum universe exponam, quid sint sententiae consecutivae et unde, exordium ducant; deinde de particularum ὡς ὥστε origine, notione atque usu in his enuntiatis frequentato explicabo; post de structuris ad exprimendam consecutionem adhibitis disserendum est; tum ad extremum et de temporibus et de negationibus mihi videtur esse dicendum. Praemissa hac priore quaestionis parte leges grammaticas huc spectantes generatim atque universe tractabimus, altera, quam singularem esse volumus, quid sit tragicorum proprium, copiosius doceamus necesse erit.

§. 1.

Quid sint sententiae consecutivae quaeritur.

Ac primum sententias consecutivas, qualem quidem nunc praebeant speciem, nihil aliud esse nisi re vera correlativas idque subiunctas¹⁾ inde manifesto apparet, quod in iis duae aut condiciones aut actiones, sive mente perceptae sive veritate expressae comparatione facta ita se mutuo respiciunt, ut altera sententia causam exprimat, altera effectum ex hac consequentem significet. Quae res ut comprobetur exempla ex Homero sumpta in medium proferamus, veluti Od π. 120. μοῖνον ἔμ' ἐν μεγάροισιν τεκὼν λίπεν, οὐδ' ἀτόνητο τῷ ῥῆν δυσμενέες μάλα μέγροι εἶσ' ἐπὶ οἴκῳ. ibid. γ 50. ἀλλὰ νεώτερός ἐστιν, δημοτικὴ δ' ἐμοὶ ἀντιῶ τοῦνεκα σοὶ προτέρῳ δώσω χρέσιον ἄλλισον quibuscum conferas τῷ, ideo, in B 250, 255, 354, A 410, β 281, θ 584 al, τοῦνεκα propterea in A 96, A 477, δ 322, ο 296, quos locos, quorum copia fere infinita est, si accuratius inspexeris, hoc te non fugiet Homerum, quippe qui poeta praestantissimus ab eiusmodi structuris, quales quidem postero tempore videmus, plane abesset, non minus causam ac consequentiam coordinate ut ita dicam expressisse et simili ratione, alteram iuxta alteram posuisse nullo externo discrimine facto, utra sententia primaria sit, utra secundaria. Quodsi stirpem demonstrativam iam inde antiquitus etiam relativi vice func-

¹⁾ Brugmann in Iw. Muelleri Handbuch der Kl. Alt. Gramm Gr. §. 211,

tam neque aliud pronomem nisi solum demonstrativum ad conformationem verborum paratacticam adhibitum esse compertum habemus, nihil sane est quod miremur tempore procedente enuntiata relativa e demonstrativis profecta enuntiatorum liberorum naturam induisse eorumque partes suscepisse. Quorum in genere haud raro enuntiata inveniuntur, quorum forma quamvis relativa sit, tamen sensum praebent consecutivum et simul comparationi inservientem veluti in *O* 736, *P* 640, *X* 348, ubi Homerus enuntiativis relativis consecutivis utitur, quem usum et tragici, raro sane, haud spernunt, cfr, Sophocl. *O R.* 947. *τοιούτων αὐτοῖς Ἄρεος εὐβουλον πάγον ἐγὼ ξυγγέδη χθόρον ὄνθ', ὅς οὐκ ἐστὶ τοιούτῳ ἀλήτης τῆδ' ἑμοῦ τοιαῦθ' ἔ τὸν τοῦθ' οὐ ποτ' εὐφρανεῖ βίον.* Quae ratio pariter consecutiva ac comparativa quo etiam magis perspicua sit, formulae correlativae invicem sibi respondententes usurpantur *τοῖος, τοιούτος-οῖος, τοσοῦτος-όσος, τηλίκος ἤλικος αἰ.* quae quotquot sunt cum qualitatis, quantitatis, modi convenientiam indicent, sententiis a relativo exordientibus consecutionem continere significant veluti in Hom. *φ* 173 al. et in Soph. *OR.* 1295 *θέαμα δ' εἰσάψει τάχα τοιούτων, οἶον καὶ συγγούτῳ ἐποικίσσαι* ibid 1190: *τίς ἀνήρ πλέον τὰς ἐνδαμυρίας φέρεις ἢ τοσοῦτον, ὅσον δοκεῖν καὶ δόξαντ' ἀποκλιθεῖν*¹⁾, ubi enuntiatum ex relativo aptum consecutionem esse cogitationis primariae plane elucet.

Cum autem demonstrativum *τοιούτος, τόσος* sim. longinquo usu quasi in unum ita coaluisset, ut in comparandis sententiis praecedens demonstrativum facile intellectu esset, hoc saepenumero omitti et deinde comparandi vis in solum relativum transferri coeptum est, veluti in Hom. *ε.* 483. *φύλλων γὰρ εἶν χύσις ἤλιθα πολλή, ὅσων τ' ἦε δῦο ἦε τρεῖς ἀνδρας ξενοθαυ,* qui usus etiam apud poetas tragicos invenitur neque unquam evanuit veluti in Soph. *OC.* 309 *τίς γὰρ εἶσθ' ὅς οὐκ ἀντὶ φίλος;* *Trach.* 1001 al. Quae structura etiam post Homeri tempora longe usitatissima est praecipue in formulis *οἶός τέ εἰμι, ἐφ' ᾧτε* e plenis *τοιούτός εἰμι οἶός τέ, ἐπὶ*

¹⁾ Krueger I. §. 55. 5; Curtius-562, 2; Koch 113, 3; Kurz §. 187.

τοῦτω ἐφ' ᾧ sim. exortis, ubi demonstrativum supervacaneum factum prorsus omittebatur.¹⁾

Sed ut redeat, unde deflexit disputatio, enunciata de quibus agimus revera comparativa esse et ex eadem ratione orta ea re comprobatur, quod inter eas similitudo et congruentia quaedam intercedat, sive earum causae similes sint sive effectus. Neque tamen ipsae causae et effectus in comparisonem vocantur, sed cum altera, res appareat causa altera effectus ex illa enascens, haec cum illa quasi confertur. Cur. autem utraque sententia per se suam vim habeat, vinculo quodam logico ita inter se coniungitur, ut alteram ex altera causae atque effectus lege exortam esse intellegatur. In eiusmodi structura is qui loquitur duas res antea separatas sibi fingit, quas deinde conclusione quadam facta conectit et verbis exprimit. Ac quamvis sententia primaria et secundaria, quippe quae per *παράταξιν* correlativa sint, artius paullo inter se cohaereant, nihilominus enuntiata consecutiva eandem convenientiae vim exhibere quam enuntiata comparativa vel ex ea re facillime perspicere possumus, quod eadem verborum structura in iis invenitur, quam in enuntiatis primariis cernimus. Sed haec hactenus.

Qua in quaestione cum non dubium sit, quin infinitivi constructio genuina et principalis sit, de discrimine modorum quod exstat inter infinitivi et modorum finitorum usum infra accuratius disseramus; neque magis hunc in locum quadrat, ut quid intersit inter enuntiatum consecutivum quod rem affert animo fictam et illud quod rem vera factam significat, disceptemus. Namque his de rebus tum erit disserendum, cum de particulis *ὅς ὅστε* vere consecutivis et de modis propositam nobis quaestionem, quam ad universa de horum enuntiatorum origine instituenda seiungere nequaquam convenit, uberius aliquanto et fusius suo loco absolverimus.

Videamus nunc quae aliae atque novissimae sint apud Graecos enuntiatorum consecutivorum structurae. Atque

¹⁾ Viehoff, Über die Construction der Pron. *οἷος* und *ὅσος* etc. mit d. inf. Emmerich, Progr. 1841. pg. 1—5.

ex exemplis apud Sophoclem Ant. 220 οὐκ ἔστιν οὕτω μῶρος
 ὃς θανεῖν ἐροῖ. Eurip. Alc. 192. κοῦτις ἦρ. οὕτω κακός, δι' οὐ προσεῖπε.
 ibid Hel. 501. ἀνὴρ γὰρ οὐδεὶς ὧδε βέλτερος φέρτατος, ὃς ἄρομα ἀκούσας
 τοιοῦτον οὐ δῶσει βοῶν intellegitur, in locum demonstrativorum
 in enuntiato primario adverbia οὕτως ὧδε, succedere, quibus
 sententiae consecutivae a relativo exordientes respondeant.
 Atque hoc loco non queo praeterire, adverbia οὕτως ὧδε
 sim. quippe cum casus obsoleti sint, non iam ad singulare
 nomen referri, sed ad totius enuntiatum argumentum spec-
 tare eiusque universam qualitatem indicare. Itaque usu
 venit, ut haec adverbia demonstrativa, quia omnium ma-
 xime communem sensum habebant, aptissime ad varias
 qualitatis, quantitatis, modi rationes indicandas adhiberi pos-
 sent. Quibus quidem in sententia primaria praemissis fac-
 tum est, ut totum enuntiatum eamque ob causam ipsum
 verbum finitum qualitatem quandam exprimere videretur
 ac verbi qualitatis potestatem nancisceretur. Cum prae-
 terea τοιοῦτος, τοσοῦτος al. una cum qualitate quantitate no-
 minis aliquem modum per se exprimant, haudquaquam iis
 tam late patentem vim adscribere licet, quam illis adver-
 biis, quae non ad singula nomina pertinent, sed etiam
 totius enuntiatum regentis qualitatem non aliter comprehen-
 dunt ac *Germanicum so* in locutione *so dass*, vel Latinum
ita in *ita ut* consecutiva.

Quibus positis iam complectamur, quae adhuc dispu-
 tavimus. Atque ex Homeri carminibus et qui eius sermo-
 nem sequuntur cognitum habemus enuntiatum consecutivum
 primitivum ac si primaria essent ita iuxta se collocata esse,
 ut effectus causam sequens e rerum condicione et addito
 demonstrativo adverbio τῶ, τοῦτεκα, ἕρα, al. intellegendus
 esset. Cum deinde demonstrativum relativi munus susce-
 pisset, genuina vi abiecta iam comparisonibus et senten-
 tiis subiungendis inservire coepit. Hoc usu recepto, quo
 expeditius curreret oratio, demonstrativum saepenumero
 omittabatur et quae ante integris formulis correlativis effe-
 rebatur, solo relativo iam exprimebatur. Tali modo aditus
 ad latiore structuram usum patefactus est. Etenim
 cum pronomina omnia haec munera suscipere non pos-

sent, nihil obstabat, quominus in locum pronominum ad-
verbia succederent, primum in sententia primaria, deinde
uti altera huius quaestionis parte docebimus, in sententia
secundaria.

Adde quod in his genuinis sententiis consecutivis ab
ὄς, οἷος incipientibus eadem comparandi et conferendi vis
inest quam in ipsis enuntiatis comparativis animadvertimus,
necessario factum est, ut correlativae particulae compara-
tionibus primitus inservientes ad enuntiata, de quibus
agimus, exordienda adhibita essent. Enuntiatorum correlati-
vorum ad omnium enuntiatorum subiunctorum genuinam
structuram idque paratacticam proxime accedere iam Har-
tungius¹⁾ rectissime perspexit. Haec habui quae de enun-
tiatorum consecutivorum origine dicerem.

§. 2.

De origine ac vi particularum *ὄς, ὅστε*.

Ac primum quae sit origo harum particularum quae-
ramus. Quae quidem a Graeco *ὄ--s* pronomine, primitus
demonstrativa vi instructo, cui Sanscritanum *ya-s* responde-
at, esse repetendas nunc iam certissime inter omnes constat.²⁾
Quare etiam illud *ὄς* nihil aliud est, nisi antiqua ablati-
vi forma pronominis *ὄς*, Sanscritano *ya-d* respondens, quod
iam inde ab antiquissimo tempore adverbii modum ac
rationem significantis partes suscepit.³⁾ Cui adverbio ge-
nuina vi demonstrativa exornato, Latino ita, sic, hoc mo-
do respondentem, accentum imponunt *ὄς*; sin *ὄς* relativi no-
tionem exhibet, quomodo, qua ratione, accentu caret.

Quibus praemissis de *ὅστε* particula quaestionem nunc
instituamus. Atque hanc ex *ὄς* addita *τε* vocula esse com-
positam nonnulli recte cognoverunt neque tamen notionem
illius *τε* respicientes, quid sibi velit composita vox, plane
perspexerunt. Etenim qui *ὅστε* e demonstrativo *ὄς* et co-

¹⁾ Lehre von den griech. Partikeln, Erl, 1833, pg. 63. ²⁾ E. Windisch, Über den Ursprung des Relativpronomens in den indogerm. Sprachen. Curt. Stud. 201 ss. 250 ssg. ³⁾ Kuhn in Hoeferi Zeitschrift p. 174, sg.; Curtius, Grundz. d. Etym. 5, Aufl. pg. 602. Delbrück Abl. Loc. Instr. im Altind. Lat. Griech. und Deutschen Berl. 1867. 4 p. Capelle, Philol. 36, 193, ssg.

pulativo $\tau\acute{\epsilon}$ — que — compositum esse idque quod Latinum et ita, itaque primitus significasse arbitrantur, hanc potissimum ob causam in errore versari mihi videntur, quod inde infinitivi structuram vix explicaverint. Licet enim $\delta\sigma\tau\epsilon$ post fortiorem interpunctionem positum interdum vocabulis „itaque, unter solchen Umständen, daher“ vertamus et enuntiatum ab hac particula incipiens legentibus plane seiunctum appareat, tamen vero non habemus quod hanc primam et genuinam illius vim esse sumamus. Neque eis adsentimur, qui¹⁾ A. Rossbachium, illustrissimum auctorem secuti voculam $\tau\acute{\epsilon}$ e forma $\tau\eta$, quae quidem in dialectis invenitur, debilitatam esse et locativi casus notionem (da) demonstrativam induisse doceant, qua vocula instar enclitici $\delta\varsigma$ particulae adiecta nihil aliud efficitur nisi ut animus ad sequentia quodammodo magis meliusque praeparetur.²⁾ Similiter Hartungius³⁾ illud — $\tau\acute{\epsilon}$ cum casu pronominis demonstrativi $\tau\omicron\iota$ componit eamque ob causam cum $\delta\varsigma$ sit dass, $\delta\sigma\tau\epsilon$ so dass significare conicit. Ab eodem $\tau\omicron\iota$ exiens Klotzius⁴⁾ adiuncto- $\tau\acute{\epsilon}$ indefinitam vim quibusdam formulis inferri dicit, ita quidem ut notio compositi $\delta\sigma\tau\epsilon$ formulam Latinam „ut quodam modo“ adaequet. Quamquam neque $\tau\acute{\epsilon}$ ex $\tau\omicron\iota$ derivandum nobis comprobatur neque qua ratione $\tau\acute{\epsilon}$ vim illam indefinitam acceperit a Klotzio docemur, tamen veram eius significationem inscius fortasse hic vir doctus sensisse videtur. Neque enim multum ab his differunt ea quae G. Hermannus⁵⁾ de $\tau\acute{\epsilon}$ particula cogitaverat, qui vir doctissimus ei vim non proprie copulativam sed magis indefinitam et incertam tribuit, ut Latino *fere*, vernaculo etwa respondeat; hinc $\delta\sigma\tau\epsilon$, $\delta\iota\delta\varsigma \tau\epsilon$, $\delta\sigma\tau\epsilon$ $\epsilon\upsilon\theta\alpha \tau\epsilon$, et quae reliqua sunt huius modi, esse explicanda probat. Neque iniuria Hermannus hanc explicandi viam ingressus esse nobis videtur, praesertim cum $\delta\sigma\tau\epsilon$ non plane idem sit quod $\kappa\alpha\iota \delta\varsigma$ et *qui*, sed proprie *quique* significet atque in eiusmodi compositione particulae $\tau\acute{\epsilon}$ et *que* lenius

1) Veluti Wentzelius in progr. gymn. Glogav. a 1847. 2) Brugmann l. c. pag. 223. 3) Hartung, Lehre von den Partik. d. griech. Spr. I. 64. sg. 4) ad Devar. p. 739. 5) De particula $\delta\sigma\tau\epsilon$, IV. pg. 11, ad Viger. p. 833.

id significant, quod fortius *omnino, ceterum, fere* dixeris, et *qui fere* „wer irgend“ sit vertendum. Quid quod in hac re eruenda etiam Kvicala¹⁾ recensitis virorum doctorum variis sententiis Hermanni vestigia secutus particulae *τε* genuinam vim indefinitam esse statuit. Quam cum Sanscritana *ca* et Latina *que* cognatam¹⁾ primitus indefinitam esse ille tam aperte demonstravit, ut inter omnes qui nunc sunt viros doctos nemo sit, qui genuinam hanc significationem neget. Quae cum ita sint, amplificatum pronomen *ὅστις* eandem fere potestatem habeat quod „irgend welcher“, „welcher etwa“ necesse est; ex quo efficitur, ut eadem ratione etiam *ὅστις* adverbium vernaculo „wie irgend, wie etwa, ut fere, ut quodam modo,“ imminuta videlicet Latinae vocis vi, proxime accedat. Adde quod *ὅς* modale ad comparationes instituendas saepissime adhibetur, cuius quidem usus apud omnes scriptores, ne dicam apud Homerum, plurima exstant exempla neque minus vox *τε* in ceteris fere omnibus iuncturis comparativis veluti in *ὅς ἐῖ τε, ὅς ὄρε, ὅς δ' ὄν' ἔν, ὅσσοι τε* al. usurpatur, non dubium est, quin etiam *ὅστις* ad comparandum idoneum factum sit atque ex usu illo frequentatissimo simplicis *ὅς* emanaverit.

Quibus ita expositis de usu particularum *ὅς, ὅστις* genuino idque comparativo paucis attingere aequum videtur; de *ὅς* autem particula cum iam alii copiosissime fecerint, nos quidem hoc loco omittimus. Ac primum *ὅστις* ad comparationes inducendas ita usurpatum invenimus, ut aut post *ὅστις* verbum finitum e sententia primaria suppleri opus sit aut in comparatione ab *ὅστις* incipienti verbum finitum sit expressum eamque ob rem duo existant enuntiata. Qui quidem usus apud Homerum longe creberrimus etiam apud poëtas tragicos quamvis rarius invenitur, quem inter Atticos soli ex illo poëtarum principe sibi sumpsisse videntur, ubi et nomina inter se conferuntur, veluti apud Aeschylum Pers. 422, Sept. 62, Agam. 666, 1642, Coeph. 409, Eum. 618 al; apud Sophoclem Ai. 300, Oed. Col.

1) Ztschrft. f. oesterr. Gymn. a. 1861. pg. 393 ss. 2) Brugmann l. c.

343, Ant. 1084, El. 444, Trach. 367, 530, 573, 768, 10VI; apud Euripidem Jph. Aul. 1082, Hec. 178, 205, 337, El. 748, Heracl. 423, Her. fur. 110 al., et totae sententiae, ubi suum verbum positum est, inter se comparantur, veluti apud Sophoclem Ant. 586, Trach. 122, 125, 699, al. In omnibus his quae citavimus exemplis) *ὄστε* particula genuinam suam vim comparationes inferendi nondum amisisse clare apparet. Qui quidem usus clarior fit, ubi ab *ὄστε* integrum exorditur enuntiatum atque adverbio relativo *ὡς, οὕτως* demonstrativa respondent. Sed haec hactenus.

Quaeramus nunc, qui factum sit, ut *ὡς* et *ὄστε* particulae comparativae in usum coniunctionum consecutivarum abierint. Atque hanc quidem quaestionem Baeumlinus²⁾ accuratissime mihi perspexisse videtur, qui haec docet: „Was die Partikeln *ὡς* und *ὄστε* betrifft, so stehen sie auch in dem Folgesatz ursprünglich als *vergleichende* Partikeln, um die Angemessenheit der *Ursache* und *Wirkung* auszudrücken. Die griechische Sprache bediente sich nämlich, um das Causalverhältnis zwischen zwei Handlungen zu bezeichnen, namentlich solcher Ausdrucksweisen, die ein Entsprechen, eine Angemessenheit des Einen zum Anderen bezeichnen. Demgemäss müssen wir bei *ὄστε* und *ὡς* im Folgesatze von der Bedeutung „wie“ ausgehen, wodurch Ursache und Wirkung in ein gleiches, sich gegenseitig entsprechendes Verhältnis treten.“ Neque aliam viam Schmalfeldius³⁾ ingressus est, qui ab indefinita particulae *ὄστε* significatione profectus illa duo genera enuntiatorum et comparativi et consecutivi hoc exemplo collustrare studet: *Τοῖς φίλοις οὕτω χοῖραι ὡστ' οὐκ ἔστιν ὅστις οὐ βούλεται φίλος ἀτιψῆ εἶναι* gibt in dem Nebensatze mit *ὄστε* die Qualität der Behandlung der Freunde an; er behandelt seine Freunde mit einer Behandlungsweise, mit welcher

¹⁾ In locis e fabulis Aeschyli proferendis Kirchhoffi, e fabulis Sophocleis Weckleini, in Euripidis Naucki novissimis editionibus usus sum; in fragmentis citandis Aeschyleis et Sophocleis Dindorfium, in Euripideis Nauckium secutus sum. ²⁾ Bäumlein, Untersuchungen über die griech. Modi, Heilbr. 1846. 88 sq. ³⁾ cfr. Schmalfeld, Syntax des griech. Verbs, pag. 315.

der Wunsch verknüpft ist, seine Freunde zu sein. Indessen ist die im Nebensatze angegebene Qualität selbst die Eigenschaft eines Subjects, aber mit der Eigenthümlichkeit, dass sie Ausfluss der Eigenschaft des Subjects im Hauptsatze ist oder was dasselbe ist, der Wunsch ist die Folge der Behandlung, welche somit als Grund des Wunsches erscheint.“ Quae si recte sese habent, ὡς et ὥστε particulae non solum qualitates inter se conferunt, sed ipsae qualitatem indicant ita quidem, ut sententiae subiunctae qualitatem actionis illis introductae actionis aut status qualitatem expriment. At discrimen, quod inter enuntiata vere comparativa et consecutiva intercedit, vel ex eo intellegitur, quod in illis sententia subiuncta praecedere solet, in his primaria sententia semper postponitur; cum porro enuntiatis, quae vulgo comparativa feruntur, res vere factae secum comparentur, sententiae saepissime adhibentur, ut res quae cogitantur, animo fictae sint intellegendae. Neque hac in re illud praetereundum est discrimen, quod in comparativis ὡς saepissime usurpatur, in his ὥστε conjunctionis usus non dico significationem, mirum quantum praevallet. Apud Homerum quidem ὡς in sententiis consecutivis nusquam legitur; ex quo nobis colligere licet ὥστε iam antiquitus propter latiore vim *ut fere, ut quodam modo* ad consecutiones inducendas aptius usurpatum esse.

Neque vero ὥστε apud praestantissimum hunc poetam ita frequentatur, uti expectaveris. Namque cum duo tantum loci apud Homerum legantur, Il. I. 42, et Od. q. 21, qui veram consecutivorum enuntiatorum formam nobis praebent, Classeni¹⁾ sententiam amplecti iuvat, qui vir doctus, quamquam ὡς in usu prius fuisse quam ὥστε iam ex origine enuntiatorum consecutivorum luculentissime apparet²⁾, hunc particulae usum Homericum posterioris frequentationis fontem esse dicit. Cum praeterea ὡς pro ὥστε sine ullo notionis discrimine et cum modo finito et cum infinito iunctum semel atque iterum usurpetur neque tamen ὥστε, ubi ὡς in usu esse solet, positum inveniamus, veluti in sen-

¹⁾ Annal. phil. 1859. pg. 302. ²⁾ Delbrueck, S. F. pg. 98.

tentiis finalibus, temporalibus, causalibus, facile inducimur, ut quo tempore ὡς in locum particulae ὥστε proveniebat, haec plenior consecutivorum sententiarum iam propriam factam esse comprobemus. Neque ulla alia res nisi loquendi consuetudo effecit, ut postea ab usu particulae ὡς consecutivo scriptores paulatim recederent et ὥστε solum sentiis consecutivis remaneret, quippe cum illi alias sententias inducendi munus attribueretur. Quod ita se habere in illorum scriptorum operibus, qui Aeschylus aetatem secuti sunt, cerni potest. Cum enim Aeschylus, Herodotus, Xenophon iterum ac saepius ὡς pro ὥστε ponant, apud Sophoclem illud ὡς rarius legitur, ab Euripide excepto uno aut summo altero loco hac ratione usurpatum invenimus; iam vero in Aristophane et oratoribus Atticis ὡς consecutivum frustra quaeres. Sed si placet ad reliqua pergamus et nunc quaeramus, qua correlationis via ὥστε, ὡς particulae ad consecutiones inferendas aptae factae sint.

Ac primum cum formulae τοιοῦτος οἷος, τοσοῦτος-ὅσος sim. qualitati, quantitati indicandae inserviant, et sententiae quas inter se conectunt re vera sint comparativae, adverbia quoque correlativa οὕτως ὥδε — ὥστε ὡς, praesertim quae non singulorum nominum sed totius sententiae idque actionis qualitatem indicent, eodem munere fungi posse per se patet. Verba igitur οὕτως σοφός ἐστιν, ὥστε ταῦτα εἰδέναι proprie significant: „Dieser ist in einer solchen Weise klug, wie dies zu wissen;“ infinitivo modo, id quod sententiarum consecutivarum est, praedicati qualitatem describi nemo negat. Qua in re cum adverbium demonstrativum, tum alia quoque vocabula quantitatem vel qualitatem significantia praemitti possunt¹⁾, quibus ὡς, ὥστε respondent totius actionis qualitatem tamquam comprehendunt. Cumque altera sententia, in qua demonstrativum invenitur, causam, altera a relativo incipiens consecutionem vel effectum ex illa causa evadentem significet, ad illam dicendi rationem adducimur, e qua sententiae secundariae vis insit consecutiva ita quidem, ut locutiones τοιοῦτος-ὥστε per formulas

¹⁾ Kühner, gr. gram. § 76. 3.

von der Art — wie, derartig — wie aut *ικανός εἰμι* — *ὥστε προσιάντειν* ich bin geeignet — wie zu befehlen, dass ich befehle, (adeo - ut) *vertamus necesse est. Hoc autem correlationis vinculum paulatim sic relaxabatur, ut praecedens demonstrativum οἷτως, ὁδδε al. proinde atque alia demonstrativa prorsus omitti posset eamque ob causam tota correlationis vis in simplex ὥστε, ὡς transferretur. Unde factum est, ut ὥστε, ὡς iam solum et singulorum verborum et sententiarum consecutiones introduceret.*

Atque etiam hoc animadvertendum est, *ὥστε* et nullo praemisso demonstrativo adverbio ad consecutiones introducendas adhiberi: itaque haud pauci loci inveniuntur, ubi sententia consecutiva prorsus fere seiungi videtur a regenti sententia atque ea re ipsa existat primaria. Quod si fit, enuntiatum ex *ὥστε* ordiens fortiore interpunctione ab antecedentibus distinguitur et illud *ὥστε* optime aptissimeque verti potest „itaque, igitur, daher, deshalb, unter solchen Umständen“. Quod etsi causas in praecedentibus allatas complecti videtur, nihil tamen aliud est nisi *ut* Latini sermonis consecutivum neque aliter sententiam adnectit ac locutiones relativae „quamobrem, qua de causa,“ sim. Neque igitur probanda est eorum sententia, qui — ut exempli causa Viehoffium, Matthiaeum afferam — modos e particulis aptos esse praecipiunt. Quas enim partes particulae hac in re agant, Windisch¹⁾ sententiam p. 418. producere sat est, qui vir doctissimus haec docet: „die Coniunctionen sind nicht als Satztyrannen zu betrachten, sondern sie sind allgemeiner Ausdruck der Verhältnisse, in welchem die Sätze stehen“. Atque hoc rectum esse non ita longa demonstratione videtur opus esse, si modo consideraveris omnes particulas modis adiunctas eodem fere munere fungi quo praepositiones casibus obl. additas. Sed ut eo redeat, unde degressa est oratio, ante illud *ὥστε*, ubicunque per *itaque* verti solet, veterum scriptorum recentiores editores non semel sine causa punctum ponunt. Eiusmodi fortior interpunctio me

¹⁾ A. E. Windisch, Curti2s' Studien II.

quidem iudice ea de re non semper defendi posse videtur, quod utrum scriptor primariae sententiae prorsus finitae consecutionem ita adiungere voluerit, ut singularem efficeret sententiam necne, nos quidem diiudicare nullo modo possumus. Atqui sunt, qui ante ὁσπε c. inf. coniunctum vel etiam initio responsionum veluti in Aesch, Pers, 244, Agam. 541; Soph. Ac. 453, OR. 175; Eurip. Hec. 246. al. plerumque comma praeferant, nempe quod his locis responsio cum interrogatione tam arte cohaereat, ut fere membrum appareat, quod divelli non possit. Qua de re haec est mea sententia. Ac de particulis ὁσπε, ὁς satis dictum est; sequitur, ut de structuris ad consecutionem exprimendam, adhibitis disseramus.

§. 3.

De structuris in enuntiatis consecutivis, quales sint, agitur.

Ac primum cum his in enuntiatis infinitivi constructio genuina et principalis sit, primum a) de huius modi natura, quae memoratu digna et ad enuntiata consecutiva recte tractanda summi momenti esse videntur, generatim praemittamus necesse est, antequam ipsam instituerimus quaestionem. b) quomodo fieri potuerit, ut ὁσπε ὁς particulae infinitivo adiungerentur; reliquum erit, ut c) de modorum structura, quae sit finitorum, qui item in usu sunt, disseramus, d) quibus quod inter hos et infinitivum intercedat discrimen, paucis adnectamus.

a. Quid sibi infinitivus velit et quaenam eius sit origo, viri docti per longum tempus inter sese discreperunt. Quae dissensio quaestionibus ab iis, qui grammaticae comparativae, uti aiunt, operam navarunt, accuratissime institutis tandem aliquanto sublata est; inter quos Francisci Boppi¹⁾ hac de re meriti sententiam in medium proferre iuvat, qui vir doctissimus infinitivum Graecum nihil aliud esse monstravit nisi nominis actionis casum quandam notione

¹⁾ cf. Bopp, Vergl. Gramm. §. 882 sq.

abstracta indutum et iam inde ab Sanscritanis temporibus quodam modo oblitteratum. Sed quinam casus huius formae fuerit, unde ducendus sit, alii viri docti aliam sequuntur sententiam. E quibus (Curtius¹⁾ Schoemannus²⁾ al. eum locativum, quem quidem in Homericō *δό-μεν* opinatur, esse volunt, alii velut Delbrueckius,³⁾ G. Meyerus⁴⁾ et nuperrime Brugmannus l. c. pg. 174. infinitivum esse dativum, qui obtorpuerit, usu finali, cfr. Soph. OR. 84; exornatum contendunt, cuius quidem speciem saepenumero apud Homerum in *δό-μεν — α* al. vides, usum finalem eamque consecutivum etiam nunc in Hom. II. Z. 463, 360, al. legis. Sed quomocunque res se habet, praesertim cum et locativus casus, ubi quid fiat, quoque quid sit directum, significet, consilii ac finis notionem infinitivo ab origine fuisse innatam, omnes qui nunc sunt viri docti iam consentiunt.⁵⁾ Quae vis quam diu servata sit, nescimus. Temporibus vero procedentibus factum est, ut genuina illa nominis actionis notio casualis paulatim obscurata esset atque ad verbi naturam proxime accedens cum iam in tempora et genera distingueretur, non minus verbi finiti partes suscipere quam quod facile appareat, casus regere posset. Quid quod extincta substantivi natura infinitivus ita verbo exaequatus est, ut idoneus factus esset, qui pro verbo finito usurpatus cum *ἐν* particula finitorum modorum propria consociaretur. Atque ad hanc naturam infinitivi casuali significatione tamquam exutam referenda est iunctura verborum, quam accusativum c. inf. grammatici vulgo vocant. Qui quidem casus principio tum locum suum obtinebat, cum verbum finitum erat transitivum et obiectum requirebat cfr. Hom. B, 11. *θωρήξαι ἔ κέλευε κάρη ζουάωρτα; Ἀχαιοῖς;* unde usu loquendi venit, ut etiam verbis intransitivis accusativus casus, qui iam subiecti partes tenebat, analogia quadam adnecteretur. Neque quidquam miri haec res habet, dummodo meminimus, quam facile

¹⁾ cf. G. Curtius, Erläuterungen z. gr. Gramm. pg. 199. ²⁾ cfr. Redetheile, pg. 66. ³⁾ cfr. Kuhns Zeitschr. XVIII. pg. 81. ⁴⁾ Graec, gram. ² 509. ⁵⁾ cfr. Brugmann §. 146, et §. 170; Kühner pg. 586.

Graeci in variis dictionibus accusativum subiecti quamvis e nullo verbo finito aptum, cum infinitivo coniungere soliti sint idque non solum cum *ὡς ἄσπε*, sed etiam *αἰρί* particula socia.¹⁾

Quibus iam expeditis accuratius quaesituris, qui factum sit, ut infinitivus non minus consilio, imperativo, Soph. Ai. 442. 747, ut universe dicam voluntati, quam consecutioni exprimendae inserviret, praeter Brugmannum²⁾ denuo hanc rem recensentem imprimis Baeumleini³⁾ sententia nobis non est negligenda, qui vir doctissimus omnium quod sciam sagacissimum hoc de usu tulit iudicium, quod h. l. proferre liceat: „Der griechischen Sprache war es von den ältesten Zeiten bis in die späteste eigen irgend einer Handlung den Infinitiv beizugeben, um das Ziel, Zweck, Bestimmung, Erfolg, Absicht der Handlung zu bezeichnen. Die älteste Vorstellungsweise nämlich, wie wir nicht nur am Hebräischen, sondern auch am Lateinischen ut c. conj. sehen, hat den Unterschied zwischen Erfolg und Absicht noch nicht gezogen. *So lagen in dem griechischen Infinitiv beiderlei Verhältnisse umgeschieden in einander.*“

Quae sententia per se tam perspicua tamque facilis est ad intellegendum, ut opus non sit eam copiosius explicari. Quae quidem res ut tamen exemplis comprobetur age afferamus locum ex Il. Φ 120. *τὸν δ' Ἀχιλλεύς ποταμόρδε λαβὼν ποδὸς ἔχε φέρεσθαι* et P. 463. ubi infinitivi integram actionis qualitatem indicant⁴⁾ consilium et consecutionem simul exprimentem. Neque vero Attici dicendi consuetudine merus infinitivus his locis sufficeret, sed ad consecutionem indicandam tota iunctura hanc fere speciem acciperet: *οὕτως ἔχεν ὡστε φέρεσθαι*. cfr. ibid. I. 42. Z. 463. X. 223, cuius meri infinitivi usus consecutivus mirum quantum viget apud Homerum ac saepius apud tragicos invenitur. Aesch. Pers. 248, Suppl. 685. Soph. Ai. 786. El. 664.

¹⁾ cfr. Delbrueck, de infln. Graeco. Hal. Sax. p. 65; Brugmann l. c. pg. 195. ²⁾ cfr. Brugmann l. c. §. 170. ³⁾ cf. Untersuchungen p. 338. ⁴⁾ cf. Schmalfeld. l. c. 315.

Quibus praemissis cum iam qualitatem vel dicam qualitatis consecutionem simplici infinitivo indicari cognoverimus, primum de hoc, qualis sit, tractare convenit; deinde id quod summa rei est, in infinitivum cum *ὅσπερ*, *ὡς* particulis coniunctum accuratius inquiremus.

b. De infinitivo cum particulis consecutivis coniuncto.

Atque vis illa consecutiva mero infinitivo etiam nunc inesse vel nullis particulis additis potissimum ex iis intelligitur infinitivis, quorum constructio post Homeri quoque aetatem creberrima, adiectiva quaedam et verba qualitatis actionem¹⁾ per se significantia sequitur, quorum in numero sunt adiectiva: *τοῖος*, *τοιούτος*, *οἴός τε*, *ὅσος*, *τοσοῦτος*, *τηλίκος*, *ηλικός*, *ἀγαθός*, *δειρός*, *ἔτοιμος*, *δίκαιος*, sim., verba veluti *εἶναι γεγονέναι περιγένηται* al; cfr. Soph. Ant. 523. *οἷτοι συνάχθεν, ἀλλὰ συμφίλειν ἔφην; ποιεῖν, ἐθέλειν* cfr. Aesch. Pers. 714. Eum. 878. Qui infinitivus nihil aliud nisi obiecti subiective locum vere obtinere itaque genuinam naturam casualem plane declarare inde luce clarius apparet, quod ei articulum haud ita raro esse adiunctum videmus, veluti Soph. ibid 78. *τὸ δὲ βίη πολιτῶν δοῦν ἔφην*. Electr. 1029, 1079²⁾. Paulatim autem factum est, ut nudus infinitivus ex his qualitatis vocabulis dependens et obiecti et subiecti vice fungens non iam supeditaret, quapropter *ὅσπερ* particula propter genuinam suam vim „ut quodam modo“ aequae in comparisonibus atque in consecutionibus ad illam qualitatis notionem accuratius exprimendam necessaria videretur³⁾, veluti in Aesch. Eum. 878, Soph. Phil 565. 970. 1350. *δικαῶν ὅσπ' ἐμοῦ κλίνει λόγους*. Eurip. Hel. 1327, *ἤθελ' ὅσπερ λέγειν*. Or. 52. cfr. Soph. Phil. 652, 901. Quibus locis cave existimes hanc particulam post *συμβάλειν*, *συμφέρειν*, *πρόβειν*, *ἔστιν*, *ἐθέλειν*, *ποιεῖν*, quorum verborum infinitivus periphrasis existit obiecti aut subiecti, supervacaneam positam esse, uti in libris grammaticis legere soliti sumus, immo potius cum

¹⁾ Krueger, §. 55. 3. Kuehner pg. 1002 et §. 473. ²⁾ Krueger. Is. §. 50. 6. 7. Kuehner l. c. p. 579 ³⁾ cfr. Kvicala, l. l. pg. 408, ⁴⁾ Quas quidem in Germanicam linguam versiones, cum aliter vertere non possimus, cum Akenio 23, l. l. II. haud satis accuratas esse censemus.

pisa denotet qualitatem, verbi ipsius modum et consequentiae rationem clarius significare ducenda est; cfr. Kühner p. 581. 9. Quae cum ita sint, *δυναθα-ώστε* proprie est „befähigt sein — wie“, *ἐθέλειν-ώστε* „beabsichtigen in einer Weise — wie, so dass, οἷός τε befähigt - zu“ Od. l. 173“ *ἰκαρὸν εἶναι ὥστε* „geneigt sein wie-so dass“ sim.¹⁾ Cum autem illis in vocabulis qualitatis notio quamvis interdum obscurata et immutata, latens tamen et abdita sit intelligenda, efficitur ut in eiusmodi iuncturis *οἷτος* correlativum nunquam positum inveniatur. Sic usus hic ad rationem infinitivi post *ώστε* positi perspicendam nos est ducturus.

Sed priusquam ad *οἷτος ἤστε* et *ώστε* transeamus, adiungere liceat particulae *ώστε* post comparativum constructionem,¹⁾ quae quamquam haud ita idonea videtur, quae ad universum huius particulae usum multa adferat, hac occasione data tamen non est praetermittenda, quia similiter ac post illas, quas enumeravimus qualitatis notiones neque tempus finitum neque demonstrativum *οἷτος* exhibet; sicubi *ώστε* omissum est, infinitivus ex ipsa qualitatis notione, adiectivo innata, dependet, velut Soph. OR. 1293 *τὸ γὰρ νόσημα μείζον ἢ* (quam ut c. conj.) *φέρειν* „schwerer zu ertragen, als ein solches, welches man ertragen kann“. Eurip. Alc. 229, Hec. 1107. Andr. 80. al. Sed de his satis; sequitur deinceps, ut ad *οἷτος ὥστε* c. inf. iam transgrediamur.

Atque cum ea, qua de adhuc disseruimus, iunctura esset amplificata neque id quod effici dicendum erat, vocabulis qualitate carentibus penderet, modum actionis externa quoque forma distincte definire oportebat. Praemissis igitur *οἷτος, ὅδε, τοῦτον τὸν τόπον, εἰς τοῦτο., τόδε ἔχειν*, al. sim. factum est, ut ipsum verbum finitum actionis qualitatem quandam nancisci nactamque eodem modo ac ratione indicare videretur, quo notiones *τοιοῦτος, δίκαιος, δυναθα* al. quibus illam vim innatam esse notum est. Accedit huc quod praecedens adverbium demonstrativum cum verbi totius sententiae qualitate indicat; sequitur, ut in enuntiatis consecutivis praecedens demonstrativum saepius

¹⁾ Kruegerus, §. 44, 4. Kuehnerus pg. 1004. ὁ. 1. 2.

quam in vere comparativis suppleri possit, itaque ὥστε solum ad sententiae consecutionem introducendam, idoneum factum sit, veluti illis duobus Homericis locis II, I. 42, Od. ε. 21. ubi hanc particulam infinitivo adiungi coeptam legimus. Haec igitur structura, quam inde ab Homeri temporibus repetere possumus, magis magisque ab omnibus Graecorum scriptoribus recepta increbruit et hanc ob rem, ut mea quidem fert sententia, pro genuina et principali habenda est. Quibus expositis satis docuisse videor, qua via ac ratione venerit, ut particula ὥστε, (ὥς), de qua agitur, cum infinitivo coniungi posset.

Ac naturam infinitivi genuinam, qua et consilium et consecutio una significetur, cum nulla addita particula, cfr. Aesch. Pers. 248. Suppl. 685. Soph. Ai. 768 El. 664 al. non solum apud Homerum, uti supra ostendimus, sed etiam apud posteriores Graecorum scriptores haud ita raro invenimus, tummaxime, apud tragicos expressam legimus, cfr. Aesch. Pers. 713 Ag. 364. Soph. OR. Eur. Suppl. 1228 idque adiuncta particula ὥς, ὥστε. Quae quidem principalis vis finalis et consecutiva ex hoc usu longe lateque prolato enucleari potest, secundum quem infinitivus, quem Kruegerus¹⁾ absolutum appellat, inter alia verba per *παρόρθρον* liberiore quodam modo collocatus²⁾ saepissime usurpatur atque hodie in certarum formularum speciem abiit.³⁾ Ad quas conformandas omnes Graecorum scriptores ὥς particula utuntur. Inter multa et varia, quae eius generis exstant exempla e tragicis nonnulla describere liceat, velut Aesch. Pers. 705. ὥς εἰπεῖν ἔτιος. Agam. 1554 ὥς τοσῶς φρέσαι, Soph. OC. 16. ὥς ἐπειλάσαι, OR. 82, ἐλάσαι, ubi ὥς omissum est ac nos vertimus „vermutlich“; Trach. ὥς γ' ἐπειλάζειν ἐμέ „ut ego quidem conicio.“ Eur. Alc. 801. Bacch. 1078; Herc. fur. 713. Or. 1296. Frgt. 1117. v. 63. Quas locutiones, quibus antecedentium verborum vis aliquantulum aut infringitur aut augetur, in Germanicam linguam ita vertere, solemus

¹⁾ cfr. Krueger, pg. 55. 1. 3. ²⁾ Kuehnerus pg. 1008. 3. ³⁾ cfr. Delbrueck, Graec. pg. 227.

ac si iis nulla alia nisi finalis notio inhaereat, „um den starken Ausdruck zu gebrauchen, um es deutlich zu sagen“ sim., Latine autem hae formulae ita vertuntur, ut consilii et consecutionis vis etiam eluceat, „ita ut hoc gravi verbo utar, accurate dicam“, al. Atque ut hanc verborum structuram adverbiorum fere partes agentium statim hoc loco absolvamus, afferamus necesse videtur esse eas locutiones, in quibus vis consecutiva praevalet, quae sunt; *ὀλίγον, μισροῦ, τοσοῦτον πολλῷ δεῖν, ἀπολείπειν* — „ita ut haud multum, tantum absit, ut i. e. fere, paene, propemodum,“ Qui usus adeo progressus est, ut omissa *ὅς* particula articulus praemitteretur, ita quidem ut hic infinitivus, extincta vi principali cum articulo iungeretur et accusativi respectivi, quem vocant, naturam indueret; *τὸ ἐπ' ἐμοὶ εἶναι*,« quantum quidem ad me pertinet, »*τὸ τῶν εἶναι*» pro praesentis temporis condicione, sim. Quibus ita expeditis, restat iam quaerentibus, ut modorum finitorum, qualis sit structura, paucis absolvamus.

c) De modorum finitorum in sententiis consecutivis usu.

Atque indicativi et universe modorum finitorum in hoc enuntiatorum genere structuram ex infinitivi constructione exortam esse iam Homeri carmina aperte declarant, apud quem si sententias coordinate, ut ita dicam, iungendi consuetudinem exceperis, non tam verbi finiti quam infinitivi usus consecutivus invalescere incipit.¹⁾ Quae quidem ratio etiam magis perspicua est iis locis, ubi praeter merum infinitivum consequentiam exprimentem relativae enuntiationes adiectivis *οἷος, ὅσος, τῆλικος* introductae et cum infinitivo iunctae leguntur: Od. ε. 116; N. 483; τ. 160, φ. 173 al., ut praetermittam illos solos locos in Il. I. 42 et Od. φ. 21, ubi *ὅσπε* c. inf. invenimus.²⁾ Ac ne quis forte putet Homerum etiam indicativum cum hac particula coniunxisse in Od. α. 227, γ. 246; utriusque sententiae nexum accuratius recenseat velim, ubi *ὅσπε* non consecutionem immo vero causam et comparisonem „dem.gemäss — wie, sofern — weil“

¹⁾ Kuehner. 1001. 2. ²⁾ ibid, 580 p. 3.

indicari cognoverit, id quod plerique editores veluti Faesi, Ameisius, Crusius iam pridem adnotaverunt.

Quae cum ita sint nihil est mirandum, si modorum finitorum usum et postea rarius usurpatum videmus.

Inde explicari potest, quod particulam quoque *ὅς* quae sine ullo sensus damno perinde atque *ὅστε* usurpatur, modis finitis haud ita frequenter additam legimus. Ex hoc autem particulae *ὅστε* c. infinitivo tam frequenti, cum indicativo tam insueto usu causam aliam video nullam, neque quisquam, quod sciam, hanc rem aliter explicavit. Praeterea ad perspiciendam modorum rationem etiam hoc teneamus oportet sententias consecutivas addito verbo finito effectu etiam proprio enuntiato indicare eamque ob rem causae et consequentiae cohaerentiam accuratius distinguere. Itaque praeter indicativum: Soph. Ai. 668. 794 El. 275. Eur. Hip. 634. Med. 569. al. non solum optativus nude positus Eur. Hec. 854. I. A. 417, sive potentialis c. *ὅ* particula per modorum quandam assimilationem amplificatus cfr. Soph. Ai. 212. OR. 857 al. legitur, ut consecutionem modestiore et incerto quodam dicendi modo, si hoc dicere licet, pronuntiet, cfr. El. 333. et ex mente ac fictione alicuius ortam proferat,¹⁾ sed etiam imperativus modus²⁾ invenitur, veluti Soph. El. 1172: quo si quis utitur, vehementer et rhetorice expostulat, ut quis quid faciat neve faciat. cfr. Eur. 953. Coniunctivum modum, quem grammatici e scriptoribus prosae orationis Plat. Phaedr. 227 D. Crit. 45. B. Soph. 239 B. al. afferunt, nihil aliud nisi hortativi partes tenet imperativi vice fungens.²⁾ Et iure quidem. Namque cum coniunctivi sit, voluntatem (Delbrück. Gebr. d. Conj. u. Opt. in Griech. III. 12). significare, iam e genuina huius modi notione fieri non potest, quin in his de quibus agimus, enuntiatas, usurpetur, nam nimirum ratio inter causam et effectum intercedens e voluntate subiecti non possit dependere. Neque minus *ὅστε* indicativo temporis praeteritum *ὄν* particula iunctum videmus, cfr. Soph. OC. 272. qua iunctura usurpata consecutio nobis ante oculos ponitur, quae existeret

1) Kuehner pg. 1014. 5. 2) Krueg. §. 65. 3.

vel exstisset, si quaedam consecutiones efficerentur aut certis condicionibus ad effectum perductae essent.¹⁾

Adn. Huius loci est commemorare de infinitivi cum ὄντι conjunctione structura, cui ἄν particula interdum addi solet. Quam verborum structuram sive ex indicativo cfr. Soph. El. 755 sive ex optativo c. ἄν iuncto cfr. Soph. OR. 374 esse derivandam inde clare elucet, quod universa huius particulae cum infinitivo structura ad orationem obliquam perinde referri debeat atque in oratione recta ἄν aut cum indicativo aut cum optativo coniungeretur. Sed hac de re pervulgata et trita satis dictum esse arbitror.²⁾

Praemissis, quae universe de modis finitis considerata mihi erant, proximus est locus, ut discrimen, quod inter modorum finitorum et infinitivi usum consecutivum intercedat, statuamus.

d) Quid intersit inter modorum finitorum et infinitivi usum consecutivum quaeritur.

Atque cum hac in quaestione aliquid certi statuenda plerique viri grammatici varias protulerint sententias neque eas omnes hic recensere necesse videatur, mihi quidem satis est praecepta quaedam afferre veluti Buttmani,³⁾ qui haec docet: „In der Bedeutung „so dass“ wird ὄντι mit dem Indicativ aller Tempora verbunden. wenn es sich mit „und so“ vertauschen lässt, überhaupt aber, wenn der Erfolg nicht als beabsichtigter sondern als factisch vorhandener dargestellt wird“; neque aliter Kruegerus (cfr. Krueger l. c. §. 65. 3) et Kuehnerus⁴⁾ docent, quorum hic talia profert: „Der Indicativ steht, wenn die Folge als eine nicht nothwendige und unmittelbare bezeichnet werden soll, der Infinitiv, wenn sie aus dem Vorhergehenden sich nothwendig und unmittelbar entwickelt hat.“ Quibuscum conferas velim Curtii, Madvigi, Kochi aliorum praecepta, quae haud multum ab illis abhorrent. Neque vero Ake-

¹⁾ Krueg §. 65. 3. ²⁾ Kuehner l. c. pg. 1007. ³⁾ Buttman. Gr. Gram. Berl. 1869, pg. 444: ⁴⁾ cfr. Kuehner l. c. pg. 1002. 1. et pg. 1112. 3.

nius¹⁾ qui omnium cautissime hanc rem tractat, illud discrimen omni ex parte me quidem iudice dirempsisse videtur, qui²⁾ sic disserit: Im allgemeinen steht, wena der Hauptsatz nicht eine eigentliche Handlung, sondern eine allgemeine Beschaffenheit ausspricht, der Infinitiv; gibt aber der Hauptsatz selbst elne einzelne Handlung an, wenn der Nebensatz ebenfalls eine solche angibt, der Indicativ“. Quae quidem grammaticorum leges quas attulimus, utrum indicativus an infinitivus sit ponendus, cum certis finibus circumscribi non queant, quia Graecorum scriptores alii aliam, uti fit, logicam rationem respicientes non modo res, quae consequi possint, verum etiam quae re vera consequantur non semel infinitivo exprimere soliti sunt, Baeumlinus³⁾ hanc sibi, ni fallimur, optimam finxisse videtur sententiam, quae est: „Es ist nicht einzusehen, warum beim Indicativ der Zusammenhang zwischen Ursache und Wirkung nicht auch als ein nothwendiger sollte erscheinen können, wie auch der Infinitiv auch nicht immer von nothwendigem und unmittelbarem Zusammenhange zu verstehen ist“. Quam opinionem comprobata esse velim exemplis adlatis ex Aesch, Ag. 271; Soph. Ai. 668; Eurip. Hec. 341; cuius generis in ipsis tragicis tractandis multo plura enumerabimus. Neque vero indicativus res vere consecutas ubivis profert, praesertim cum haud pauca exempla, quae leguntur, nos aliter doceant, velut Aesch. Pers. 509; Soph. Phil. 75, 232, Trach. 175. OC., 272; ubi res nisi animo cogitatae non sunt intelligendae; saepius infinitivo consecutiones vere factae significantur. cfr. Aesch. Ag. 519. Quae cum ita sint, optimum duco neglecta viro- rum grammaticorum norma hanc viam ac rationem nos sequi oportere:

a). Causae, quibus fit, ut secundaria sententia indicativum habere non possit, sunt hae: primum si enuntiatio primaria pendet e verbo dicendi, sentiendi Soph. Phil. 340. Eur. Hip. 1332, Phoen, 963 sim, sequitur, ut effectus

¹⁾ cfr. Aken, l. c. p. 126. ²⁾ Krueg, §. 65. 3. 12. ³⁾ Krueg, §. 65. 3. 2

ex eodem verbo regenti dependens appareat et infinitivus consecutivus obiecti locum obtineat, ut Eur. Phoen. 963; deinde indicativus locum non habet praecedente negatione ¹⁾ Soph. Ai. 1105. 1106. OR. 594 al. tum in sententiarum conditionalium ratione ac nexu, ²⁾ Eur. Alc. 359, Hip. 1333. Eur. Phoen. 476, postremo in interrogationibus velut Soph. OC. 970, Eur. J. A. 355 maximeque in iis, quae sensum exhibent negativum. Attamen huic quaterno, quem posuimus infinitivi usui tamquam corroborato, aliquot loci repugnare videntur, quibus imprimis poetae vividiore quodam sermone usi indicativo utuntur veluti Eur. Troad. 971, Phoen, 1612; Soph. OR. 532 al. de quibus infra separatim.

β) Licet grammatici indicativum rebus, quas quis re vera ex aliis vel sequi, vel consecutas vel consecuturas esse affirmat aut negat, attribuunt, in nonnullis tamen dictionibus hunc modum usitatissimum esse statuimus, quae sunt εἰς τοῦτο ἵκειν³⁾ — τοσοῦτον δέω — ὅστε sim; quibus in formulis usu factum est, ut praemissa sententia primaria *per se constanti* indicativus poni soleat; Soph. Ai. 729. cfr. Eurip. Phoen. 361; Med. 569, Androm. 170 al. Quid porro obstat, quominus et infinitivus usurpetur; cfr. Eur. Phoen. 1328, praesertim cum sit aut orationis obliquae e verbo quodam dicendi, sentiendi pendens, veluti Eur. Hipp. 1332. Phoen. 963, aut verbum affectum quendam animi significet, cfr. Aesch. Ag. 519. Soph. Ai 794 Eur. Ai. 1084.

Quae si ita se habent neque hac in dicendi consuetudine lex omni ex parte absoluta possit observari, in eandem fere nobis abire placet sententiam atque Akenius, qui l. c. 24. II. haec docet: „ὅστε mit dem Infinitiv ist nur nähere Bestimmung des Hauptgedankens; dagegen wird durch die Modi finiti eine *selbständige* Behauptung gebracht, die selbst Hauptgedanke ist, nur dass er relativ angeknüpft wird und die Erzählung weiter führt.“ Quod ita est explicandum, ut infinitivus cum ὅστε, ὡς coniunctus, cum sit membrum sententiae primariae vel potius

¹⁾ cfr. Krueger §. 67. 12. 4. ²⁾ ibid. §. 65. 3. 1. Kuehner pg. 1007 g.

³⁾ cfr. Krueger. II. §. 47. 8. 2.

dicam verbi regentis obiectum, gravius sententiae momentum in enuntiato primario est positum non in infinitivo; ¹⁾ hoc autem optime comprobari potest iis locis, ubi infinitivus in responsionibus cum praegredienti sententia tam arte cohaeret, ut ab ea divelli non possit, veluti in Aesch. Pers. 244, Agam. 944; Soph. Ac. 453 al. E contrario ea consecutio, quae cum suum habeat verbum finitum et per se valens sit, integram fere correlationis cfr. Soph. Trach. 700 ss.; formam servat; non igitur res maioris momenti in enuntiato primario, sed in consecutivo positum expectabis, cfr. Soph. OR. 532. Id vero ex iis exemplis clare elucet, ubi editores consecutionem a primaria sententia vel firmitiore interpunctione distinguunt, veluti in Soph. OR. 410. Wecklinus et in El. 1068 Wolffius fecit. Haec est de discrimine, quod attuli, inter modos finitos et infinitivum mea sententia ad Akeni iudicium adnexa. Quibus expositis extremum est, ut de temporibus et negationibus, quae in his enuntiatis usurpantur, paucis agamus.

§. 4.

Quae sint tempra et negationes in enuntiatis consecutivis usurpata.

a. Infinitivi tempora propria esse praesens, (perfectum praesens quod vocant) et aoristum facile intellexeris, si modo animum adverteris ad rationem, qua infinitivus ad consecutionem exprimendam idoneus factus sit; quare his temporibus nihil est, quod addam. Difficilior explicatu futuri quaestio est, quo quidem tempore quamvis aliquid certe consecuturum esse expectaveris, effectus tamen nisi cogitatus non indicatur; tum sermo est de re, quam quis e iudicio suo re vera esse futuram affirmat. cfr. Soph. Ai. 98. Quod optime in eas quadrat sententias, quae hypotheticae iuncturae speciem exhibent cfr. Soph. El. 1204. Ac ne illud quidem neglegendum est, si primaria sententia ipsa e verbo dicendi dependens in infinitivo sit, etiam secundariae verbum in infinitivo ponendum esse, quod quidem si in oratione recta indicativum futuri exhiberet, eandem ob causam futuri infinitivum,

¹⁾ cfr. Kuehner II, c. 4. 584 I.

qui sit orationis obliquae, habere necesse est, cfr. Soph. OC. 385. His satis cognitis quae iam explicata sunt, nunc pauca dicemus de negationibus.

β. Quod ad negationis particulas et verbo finito et infinito adiunctas pertinet, de μή cum coniunctivo adhortativo vel imperativo cfr. Soph. El. 1172, Eurip. Electr. 953. quaestionem instituamus, haud necesse videtur esse; neque dicendum est de verbi finiti usitata negatione οὐ sive ei ζῆν additur sive non additur; non est huius loci de rebus notis et apud omnes pervulgatis copiosius disserere. Nihilo secius pauca de dicendi quadam consuetudine minus usitata breviter adnotemus opus est. Namque interdum μή voculam invenimus, ubi οὐ expectaveris, voculam οὐ, ubi aptius posueris μή. Qua in re quamquam universe hoc est tenendum, quae Baeumlinus, alii docent, indicativi usitatam esse particulam οὐ, infinitivi μή, tamen loci inveniuntur, qui aliam exhibeant constructionem. Atque ut ab indicativo incipiamus, μή c. indic. non aliter nisi e genuina huius voculae vi prohibitiva explicandum esse arbitramur veluti in Soph. Trach. 576, ubi μήτινα positum esse videtur, quia veste illa, si a Dianira conservetur, Nessus moriturus dicit Herculem impeditum iri, quominus aliam amet mulierem. Infinitivus autem, cui saepius οὐ adiunctum esse quam indicativo μή inter grammaticos constat, negatione οὐ amplificatus unam tantum notionem efficit neque ad totam sententiam, sed ad unam vocem referi debet cfr. Eur. Phoen. 1357. Atenim causa cur Graeci dixerint οὐ φημί, ubi Latini utuntur verbo *negandi*, et οὐκ ἐθέλειν pro nolle, nota est; similiter explicandum est, ubi una notio usurpanda esse videbatur veluti οὐ μεμνησθαι pro ἀμνημονεῖν οὐ δύνασθαι pro ἀδυνατεῖν sim. Adde quod negationi μή prohibendi vis inhaeret, in hanc adducimur sententiam, ut ὥστε μή cum infinitivo, ubi negetur quidquam fieri posse, ponendum sit; ubi quidquam factum esse negetur, ὥστε οὐ c. inf. poni. Idem fere in οὐδέ quadrat veluti in Eur. Hel. 107. Extremum est, ut praeter meras negationes οὐ et μή etiam μή οὐ et οὐ μή, ὥστε particulae insuete additas formulas commemorem, quibus, cum genuina negatio sit, simplicis μή,

voculae vis augeatur. Eis, quae adhuc de negationibus disputavimus, hanc legem adiungamus necesse est, ex qua praegresso in sententia primaria vocabulo neganti evadit totius structurae sensus negans, addita autem et verbo finito negationis particula sensus est negativus, quem quidem nos Germanice vertentes coniunctivo imperfecti aut plqprf. uti solemus.¹⁾ Sed haec hactenus.²⁾

Iam vero gravissimis quaestionibus de enuntiatorum consecutivorum usu ac ratione in universum absolutis viam nobis munivimus, ut instructi paratique ad ipsos poëtas tragicos accedamus atque hac altera, quae deinceps sequitur, singulari parte, exemplorum copiam separatim pertractemus et id quod caput huius disputationis est, in certum ordinem digeramus.

Pars altera.

§. 5.

Enuntiatorum consecutivorum usus Aeschyleus.

Haec enuntiata e tragicorum fabulis desumpta tractaturis ea via ac ratio nobis commodissima esse videtur, qua modorum verbi finitorum et infinitivi discrimen respicientes exemplorum copiam perlustremus in certumque ordinem digeramus.

I. Indicativus cum *ὅς* particula coniungitur.

Ac primum quidem cum infinitivo res aliqua exprimi soleat, quae consequi potest aut potuit, utrum re vera consecuta sit nec ne, nullo modo indicetur, sed sit intelligenda, necesse factum ostendimus, ut haec ratio ad consecutiones vere factas indicandas temporibus finitis definiretur. Inde venisse cognovimus, ut conexus sententiae primariae et secundariae non tam arte cohaereret, quam si infinitivus sequeretur, qui modus cum pars et membrum sententiae primariae sit, hanc plerumque explicare et supplere videtur. Usurpato autem tempore finito, quod

¹⁾ cfr. Baumlein l. c. 273. ²⁾ Krueger §. 6. 7. 12. 6.; Kuehner l. b. pg. 768 et 769. cfr. 9. Hermann ad Vigerum p. 954.

sua particula inducitur, sententia secundaria per se valens existit itaque cum primaria coniungitur, ut altera ex altera emanasse videatur, cui rei indicandae particula inserviat.¹⁾ Sequitur ut modis finitis res vere positae clarius exprimantur; quamquam eas etiam infinitivo, uti s. l. monstrabimus, significari multi loci declarant et infinitivi usus cum apud ceteros scriptores tum apud tragicos praevalere nemo est quin neget. In fabulis nobis traditis, ut iam ad singula accedamus, Aeschylus tria exempla exhibet, ubi indicativus ὡς particula inducitur, rem vere factam indicans, quorum primum legitur

in Agam. 527: *K: καὶ πῶς; ἐπείτιον χοιράτων εἴρεϊς ἰνός;*

X: ὡς νῦν τὸ σὸν δὴ καὶ θανεῖν πολλὴ χάρις.

Cuius quidem loci sensus est praeconem ob regis victoriam de Troia reportatam tanto gaudio esse affectum, ut etiam chorus nuntii particeps vocem θανεῖν gratissimam esse praedicet. Ad hunc locum referendi sunt eiusdem fabulae versus, quas paulo infra legimus ibid. 553:

ὡς κομμάσαι τῷδ' εἰκόσ ἡλίον φάει

ἐπέθ θαλάσσης καὶ χθονὸς ποικυμένους.

Sensus est: nuntius tot tamque graves enumerat labores, quibus Graeci ad Troiam perfuncti sint, ut et ipse et quotquot socii supersunt, qui calamitates terra marique evitassent, hoc se solis lumine gloriari aequum iustumque arbitretur. Tertius denique locus exstat in Pers. fab. v. 720.

Λαο. ὄδε παμπήδην δὲ λαὸς πᾶς κατέφθαται δοσί;

Ατ. πρὸς τὰδ' ὡς Σούσων μὲν ἔστιν πᾶν κενανθήσαν σιέρει.

ubi consecutio vel ad comparativam constructionem accedere luce clarius apparet: Persarum copiae tantam pugnae Salaminiae cladem acceperunt, ut omnes ad unum Susarum urbis incolae summo dolore oppressi ingemiscerent; praeterea hic locus demonstrat, quomodo res factae ad praesens tempus pertineant, quae e praecedentibus causis iam sint consecutae.

Hi sunt tres loci, quibus ὡς particula apud Aeschylum haud ita raro usurpata indicativum inducit; locum,

¹⁾ Kuehner, l. c. 1002. 2.

ubi optativus potentialis aut imperativus existat, invenimus nullum.

II. Infinitivo ὄσσε ὄς adnectitur.

a) Qua in re exemplorum copiam pro eo ordine descripturi sumus atque infinitivus: utpote e nomine quodam actionis ducendus sit (pg. 17.) primum subiecti obiective partes agens, etiam nunc substantivi naturam prae se ferre videtur; quod si fit, infinitivus consecutivus, quid subiecti aut obiecti qualitate efficiatur, indicat et praemissa consecutiva particula hanc rationem apertius circumscribit. Tota igitur verborum constructio nihil aliud nisi circumlocutio (περίφρασις) quaedam subiecti aut obiecti ducenda est.

b) Cum porro infinitivus ex origine sua ad dativi aut locativi notionem proxime accedat, quare saepius vim finalem eandemque consecutivam exhibeat, seorsim nobis loci tractandi sunt, ubi ὄσσε, ὄς c. infin. consecutionem significat, quam quis ad effectum perducturus est, vel ut planius dicam, ὄσσε, ὄς particulae cum infinitivo iunctae notione consilii et consecutionis indutae sunt (pag. 18.)

c) Postremo loco ea exempla proferamus, ubi infinitivus extincta substantivi natura pro verbo finito plane usurpatus ad meram consecutionem indicandam sive vere factam sive mente fictam adhibetur (pg. 19, 6.)

De temporum usu cum iam priore huius disputationis parte, quae summi momenti esse viderentur, paucis disputaverimus, hoc loco id nobis in memoriam repetamus opus est, quod grammatici de temporum modorumque consecutione, quae vocatur, praecipunt, cuius pro ratione post praesens tempus enuntiati primarii praesens in enuntiato subiuncto existere solet; sin aliter fit, ut ex praeteritis temporibus dependeant praesentia (praes. perf.), scriptor res tempore praeterito consecutas usque ad praes. tempus pertinentes ac durantes indicare aut alacritate quadam paene sub oculos nobis subicere studet.

Sed ut ad id, quod institui, revertar, neve rem praecceptis solum persequar, ad graviora me convertam et ipsis exemplis ex Aeschylo in medium prolatis, quid velim, comprobaturus sum; quare eos locos inspiciamus ubi:

a) infinitivus circumlocutione subiecti aut obiecti partes tenet, atque

α) infinitivus c. ὥστε periphrasis subiecti est post verba, notionem qualitatis indicantia, quae sunt δίκαιος, ἀγαθός, οἶός τε sim; ἔστιν, ἔξεστιν, γέγονε, πρέπει, συμβαίνει sim. particulis ὥστε, ὡς sine ullo sensus discrimine aut adiectis, veluti Ag. 1349: εἰ δ' ἦν προπόντων ὥστ' ἐπισπένδειν νεκρῶ, τῷδ' ἂν δικαίως ἦν, ὑπερδίκως μὲν οὖν. aut non adiectis, cfr. Suppl. 700 πρόκειουσιν δ' ἄνδρες νῆϊοι μελαγχίμοις γυίοισιν λευκῶν ἐκ πεπλωμάτων ἰδεῖν „erscheinen zu sehen, gesehen zu werden“; ibid. 479, τίς ὧδε παιδὸς ἢ φρενῶν κεκομμένος — ἀλλὰ γὰρ λόγου καμῆν.

β) Obiecti instar infinitivus ponitur post verba efficiendi, studii veluti πράττειν, ποιεῖν, δύνασθαι, ἐθέλειν, πείθειν „versetzen Imdn. in einen solchen Zustand, dass er“ et quae sunt eius generis; quem quibem infinitivum obiecti circumlocutionem esse inde colligimus, quod ei interdum articulus τὸ praemitti, particula consecutiva omitti potest; adde quod praegresso pronomine demonstrativo ad obiectum quod sequitur, magis meliusque animus quasi praeparatur. Loci sunt; Pers. 714 Eum. 878. Suppl. 958.

Infinitivus loco appositionis ad obiectum pertinentis legitur in Prom, 342. qui est:

ἀλχῶ γὰρ ἀλχῶ νῆγδε δωρεὰν ἐμοί
δῶσειν Δι', ὥστε σ' ἐκλῆσαι πόνοιον.

Atque post verba dicendi et iudicandi infinitivum consecutivum obiecti partes agentem exstare posse cognovimus e locis hisce:

Coeph. 529 χρίνω δὲ τοί νιν ὥστε συγκόλλως ἔχειν.

Eum. 200 ἔχρισας ὥστε τὸν ξένον μητροκτονεῖν.

ibid. 226 οὐδ' ἂν δεχοίμην ὥστ' ἔχειν τιμὰς σέθεν.

ibid. 786 αὐτὸς θ' ὁ χρίσας αὐτὸς ἦν ὁ μαρτυρῶν,

ὡς ταῦτ' Ὁρέστην δῶροντα μὴ βλαβὰς ἔχειν.

Suppl. 601 *τοιαντ' ἀκούων χερσὶν Ἀργεῖος λεῶς*
ἔχραν ἄνευ κληθῆρος ὡς εἶναι τάδε.

b) Infinitivus vim finalem et consecutivam praebet.

Ac primum quidem enumerandi sunt loci, quibus praesentis infinitivi vis finalis et consecutiva praecedente tempore praesenti exhibetur.

Infinitivum praesentis reperimus post indicativum praesentem:

Eum. 432 *ποῦ γὰρ τοσοῦτο κέντρον ὡς μητροκτορεῖν* »dass er zum Muttermorde ansporne«;

post perfectum et participium perfecti legitur infinitivus praes.

Suppl. 912: . . . *τῶνδ' ἐρήλωται τορῶς*

γόμενος διάμπαξ, ὡς μένειν ἀραρότως.

quo utroque loco, ubi novum subiectum non additur, vis infinitivi finalis mirum quantum elucet; neque minus post imperativum:

Ag. 364 *ἔστω, δ' ἀπέμεινον*

ὥσ τ' ἀπαρκεῖν

εἰ πραπίδων λαχόντα.

ubi infinitivus rem usque ad praesens tempus pertinentem significat; post futurum legitur praesentis infinitivus Agam.

1134. *λαμπρὸς δ' ἔοικεν ἡλίον πρὸς ἀντολὰς πνέων ἐσάξειν, ὥστε κόματος δίκην κλέξειν πρὸς ἀγὰς τοῦδε πύματος πολὺν μείζον.*

huc spectat etiam alter locus in Coeph. 554. Praesentis inf. sequitur praeteritum:

Pers. 713 *μηχαναῖς ἔξευξεν Ἕλλησ πόροθμον, ὥσ τ' ἔχειν πόρον.*

ibid. 716 *φεῖ, μέγας τις ἦλθε δαίμων, ὥστε μὴ φρονεῖν καλῶς.*

Quo utroque loco regis Persarum voluntas usque ad praesens tempus pertinens ac durans significatur; et profecto; nam Hellespontum talibus iunxit operibus, ut quamdiu cum Graecis bellum gereret, iter sibi muniret.

Ac *aoristi infinitivus* eodemque loco praesentis infinitivus legitur post praeteritum tempus:

Ag. 642: *τύχη δὲ σωτήρ γαῖν θέλονσ' ἐφέξετο,*

ὥς μήτ' ἐν ὄρωφ κόματος ζάλην ἔχειν,

μήτ' ἐξοκεῖλαι πρὸς κραταίλων χθόνα.

quod ille rem inchoantem aut semel tantum, factam hic

durantem exprimit. Quare cum aoristus id significet, quod nos dicimus „Eintritt der Handlung“, nihil miri est, si poëta eum ponit praegresso praesenti tempore, velut Coeph. 872 *Καὶ μάλ' ἤβωριος δὲ δεῖ, οὐχ ὥσι' ἀρήξει διατελεσμένῳ· τί γάρ;* aut perfecto, quod cum statum qui sequitur, significet, re vera nihil aliud est nisi praesens; qua de re conferas locos:

Ag. 610 *οὐχ οἶδεν οὐδείς, ὥσι' ἐλαργεῖλαι τορῶς;*

Coeph. 513 *ἦ καὶ πέπυσθε τοῖναρ, ὥσι' ἀρθῶς φράσαι;*

Praecedat optativus potentialis:

ibid. 840 *Τί τῶνδ' ἔρ' ἔλαοις, ὥστε διλῶσαι φρεσί;* et futurum:

Eum. 82 *μηχανὴς ἐερίσομεν,*

ὥστ' ἔς τὸ πᾶν σε τῶνδ' ἀλλάξαι πόρον.

ubi aoristi infinitivo notio futuri inest.

Hi sunt, quos citavimus locos, ubi infinitivo Aeschylus et vim finalem et consecutivam tribuit tempore praesenti et aoristo, *nunquam futuro usurpato*. Proximum est, ut enumeremus nunc eos locos, ubi

c) Infinitivus verbi finiti vice fungitur.

Quamquam infinitivi naturam casus, e qua datus vel locativus provenit, tempore procedente iam prorsus extinctam esse cognovimus, tamen ille verbi finiti partes (pg. 17) suscepit eamque ob rem vel etiam pro verbo finito usurpatus est, cui in enuntiatis consecutivis *ὅς ὥστε* particulae viam sternunt. Quo in sententiarum genere usu venit, ut non minus res cogitatae ac mente perceptae quam vere factae et consecutae significarentur. Quod ad temporum consecutionem attinet, accuratissime eam a poëta observatam esse cernimus; quod si aliter esse videtur, et tempus praeteritum sequitur infinitivum praesentis, Aeschylus effectum usque ad praesens tempus pertinentem indicare aut saltem calore quodam orationis animo repraesentatam esse vult.

Atque ut eo planius, quod disputo, intellegatur, rem ipsam exemplis collustrabo. Sequitur enim *infinitivus praesentis* praesens indicativum in Sept. 527; Agam, 524. Eum. 877.

Χόρ. τίς δέ μοι τιμὴ μένει

Ag. ὅς μῆτιν' οἴζον ἐέθεινεν ἔρεν σέθεν;

ubi infinitivus praes. pro futuro ponendus esse videtur, quandoquidem Athene iram Furiarum placatura honores et sedes iis promittit, quas certissime sint assecuturæ. Quocum loco si illum v. 720 supra pag. 30 citatum comparaveris, vix te fugiet, a nuntio res veritate expressas refferri atque Persas non sine gravi causa impulsos esse, cur gemerent; et iuste quidem; nam tota inventus occisione interfecta est. Neque minus locus ex Ag. 519. promptus huc quadrat, ubi ex *praeterito tempore* aptus est infinitivus praesentis, qui est:

ἔφως πατρῶας τῆσδε γῆς σ' ἐγυμνασεν.
ὡστ' ἐνδοκροῦν γ' ὀμύσσειν χαρᾶς ἔπιο.

ubi animi quodam affectu res praeterita, quasi tempore praesenti fiat, sub oculos subicitur: cfr. Pers. 455; Ag. 1334. Eum. 34. ibid. inf. praes. c. ὡς v. 798.

Deinde praeteritum tempus sequitur *infinitivus aoristi* in Pers. 436:

τοιάδ' ἐπ' αὐτοῖς ἤλθε συμφορὰ πάθους,
ὡς τοῖσδε καὶ δις ἀνεισιγῶσσι ῥοπή.

cfr. ibid, 335. Ag. 185; 271; 342. Coeph. 520. Suppl. 586; at praesens tempus aoristi infinitivum praegreditur Suppl. 578., quo clarius eluceat, quanta celeritate Jovis arbitrium ad effectum perfici queat.

Quantopere falluntur atque errant gramatici, qui praecipiant infinitivum ad nihil aliud nisi ad rem cogitatam spectare neve ea quae supra (pg. 25.) ss. disputavimus e nostro potius sensu quam e veritate expressa videantur, in medium proferre iuvat exemplum, quod illorum praeepto prorsus repugnat; est enim locus, ubi poëta sine ullo sensus incommodo indicativo uti potuit, attamen infinitivum praefert in Ag. v. 510.

ἔχουσιν ἐκπεγόντες, οὐ πολλοὶ τινες,
ἐφ' ἐστιοῦχον γαῖαν' ὡς στένειν πόλιν
Περσῶν, ποθοῦσαν φιλέειν ἤβην χθονός.

Denique pro verbo finito usurpatus videtur infinitivus consecutivus, si enuntiatio condicionalis praegreditur; quod

si fit, sententia consecutiva et ipsa sensum praebet condicionalem; locus est:

Prom 315 εἰ δ' ὧδε τραχέϊ . . . λόγους ῥήψεις, τάχ' ἂν σοι . . . κλέοι Ζεὺς—ὥστε σοὶ τὸν χόλον παιδιᾶν εἶναι δοκεῖν so dass die Leiden ein Spiel dir erschienen“ „ita—ut“. Quo sane loco optativus, quippe qui praeter optatum etiam cogitationem exprimat, potuit usurpari; in eiusmodi verborum periodis et solutae orationis scriptores infinitivum frequentant.

α) Nunc illa enuntiata examinemus, quibus cum negationes οὐ, οὐδέεις, οὐτις, οὐδέ, μηδέ sim. sive ad singulam vocem, sive ad totum enuntiatur. pertinentes sententiae primariae adiciantur, infinitivus autem iis careat, sensus totius structurae negans redditur.¹⁾ Quo in genere e duobus, quos invenimus locos, Aeschylum usitatam dicendi rationem sequi (pag. 29.) atque infinitivo uti cognovimus.

Loci sunt: *Infinitivus aoristi* post partic. aor. Ag. 1027: Τί ταῦτ' ἀνωτόνυχας ἀρρῆι Λοξίων; οὐ γὰρ τοιοῦτος, ὥστε θρηνητοῦ τυχεῖν.

post ind. futuri: Prom. 994.

κνάψει γὰρ οὐδὲν τῶνδε μ', ὥστε . . . φράσαι cui infinitivo aoristi vim futuri inesse rerum nexus demonstrat veluti supra Eum. 82. cernimus.

β) Alterum harum sententiarum genus sequitur, in quo non solum verbum finitum, verum etiam infinitivus isque duplici negatione adiecta negantem praebet sensum; quod si fit, efficitur, ut totius enuntiati sit affirmans. Duplici autem negatione μή οὐ, qua simplicis vis quodam modo augeatur pg. (28.), apud Aeschylum uno loco invenimus, ubi ex optativo potentiali infin. praes. dependet; exemplum est:

Eum. 299: οὐτοι σ' Ἀπόλλων οὐδ' Ἀθηναίας σθένος ῥύσαιτ' ἂν, ὥστε μή οὐ παρημελημένον ἔρρειν κ. τ. λ. „Nicht Apoll, auch nicht Athene könnte dich schützen, so dass du ja nicht vereinsamt herumirrest.“²⁾ Sed haec hactenus.

¹⁾ cfr. Kuehner l. c. pg. 769 et 2006. ²⁾ cfr. G. Hermana, ad Vigerum pg. 945: »Particula progressa negatione interdum ita construitur, ut ad solum verbum, non ad negationem pertineat.«

§. 6.

Enuntiatorum consecutivorum usus Sophocleus.

I. Modi finiti a particulis consecutivis incipiunt.

Ac primum quidem exempla Sophoclis perlustrantes hunc modum a praestantissimo tragicorum poëta multo saepius usurpatum invenimus idque nulla ratione habita, utrum eventus verus et necessarius sit necne. Adhibet enim Sophocles indicativum non solum si quis rem veram, qualis quidem evenerit, pronuntiat, sed etiam si quis eam e sua sententia aut consecutam aut consecuturam pro vera ponit. Atque cum his in exemplis duae sententiae contineantur, quarum altera causam altera eventum indicet, utraque artius paulo secum cohaeret, quam ob rem etiam temporum consecutionem certissimis legibus circumscribi videmus. Neque vero desunt eiusmodi exempla Sophoclea, ubi primaria et subsequens sententia per se ipsa constare videtur ita quidem, ut maior quaedam interpunctio poni necesse sit. Quod si fit, vertendum nobis est ὥστε vocabulis: „itaque, igitur, unter solchen Umständen“.

Quibus praemissis, ne longum faciam, iam ad singula exempla pertractanda et sicubi opus videtur, examinanda nos convertamus. Legimus enim ὥστε, (ὥς) inducens

a) *praesens indicativi* post praes. ind. in Ai, 668, El. 275, 761. Trach. 58. 174, ubi cum Wecklino et Dindorfio ὥστε librorum retinendum esse contendimus; praeterea cfr. v. 545; 590, 705, ubi apertissime elucet, quemadmodum enuntatio consecutiva ad speciem comparativae accedat (pg. 6.); 943, quo loco pariter ac tribus modo citatis particulam ὥστε vocabulo „itaque“ vertimus; OR. 65; Phil. 196; idem tempus post perfectum praes. legitur in OC. 82, ubi βέβηκε idem valet atque ἔκπεστιν, ἀποίχεται.

Quibus enumeratis pergamus ad cetera et promamus eos locos, ubi exstat

β) *indicativus futuri*; quod tempus tum maxime usurpatur, (pg. 27.) si quis pro arbitrio suo rem non consecu-

tam sed certe futura esse affirmat. Antecedit praesens indic. in OC. 305. OR. 411 El. 1204.

Ant. 752: *πάντη ποί' οὐκ ἔσθ' ὡς εἶ γεμείς*, ubi res ad tempus futurum pertinet; adde quod ob *οὐκ ἔσθ' ὡς* formulam huic enuntiationi consecutivae etiam vis subest finalis, quam eodem duplici sensu cum infinitivo iunctam cernimus in Phil. 195; perfectum praes. antecedit in El. 1389, OC. 573; et futurum in

Trach 575: *ἔσται φρονός σοι τοῦτο κηληίριον
τῆς Ἡρακλείας, ὅσπερ μήτιν' εἰσίδόν
στέφξει γενεῖα κείνος ἀντί σοῦ πλέον.*

quo de loco iam supra pg. 27. sermo erat; ex *μή* negatione prohibitive hoc in enuntiato consecutivo, uti saepius fit, etiam notio finalis intellegenda est; Phil. 75; ubi *ἄλωλα* sermonis quodam calore pro ponitur; futuro deinde invenitur futurum post aoristum in Ai. 98, OR, 135; et futurum in OC. 1342.

Ea iam, ut pergamus, exempla notanda sunt, ubi

γ) *praeteritum tempus* legimus antecedente aoristo in Ai. 729:

*ὡσι' εἰς τοσοῦτον ἔλθειν, ὅσπερ καὶ χερσῖν —
κολεῶν ἐρυστὰ διεπεραιώθη, ξίφος —*

ubi locutionem *εἰς τοῦτο ἔλθειν* apud oratores quidem frequentissimam, apud tragicos haud ita frequentem legimus, in qua genitivus qualitatis similiter atque in Eurip. Med. 569 et Phoen. 1328 praetermittitur; atque etiam hoc commemorandum est, quod cum nuntius qui ipse Teucrum in castris viderit, de re vera referat, indicativum collocari non miri habet, praesertim cum totius sententiae pondus in enuntiato consecutivo positum sit (pag. 25).: adeo progressi sunt, ut gladia stringerentur. Quae cum ita sint, traditam lectionem cum Wolfio et Wecklino retinendam esse arbitramur. Huc referri potest locus in Trach. 255, ubi indicativus usurpatur, quia Lichas id quod ipse ab Hercule compertum habet, pro re vera Dianirae narrat:

ἐκεῖνος — ὡς αὐτὸς λέγει — αὐτως ἐδίχθη — ὅσθ' ὄρῳ διώμοσαν

Praeterea aoristum antecedit praes. tempus in El. 1068 et in OR. 532; *τοσοῦδ' ἔχεις τόλμης πρόσωλον ὅσπερ τὰς ἐμὰς στέγας ἴκον, φρονεὺς ὦν τοῦδε τάνδρος ἐμφανὸς ληστής τ' ἐναογής*

τις εἰς τωσανίδος: ubi indicativus ponitur, quia is qui loquitur, periratus interrogat, res quae factae sunt, rhetorice, ut dicitur, interrogatione describens (pag. 26.)

Seorsim locus tractandus est, quo enuntiatio consecutiva *tempus praeteritum ab ὅτε, cum ἔρ particula* incipientem exhibet. Quo in enuntiatorum genere eum indicativus praeteriti nude positus rem aliquam consecutam esse pronuntiet, adnexa *ἔρ* particula id efficitur, ut rei eventus e condicione quadam pendens sit intellegendus. Sequitur ut res quaedam evenisset vel evenire potuisset, sed pro re et tempore obstantibus condicionibus non evenerit. E quibus cum eius modi indicativus praet. tamquam modus rei non factae proveniret, cui quidem notio rem fieri potuisse semper inhaereat, totum enuntiatum nihil aliud nisi apodosis periodi condicionalis sit ducenda. Quodsi res ita sese habet, haec verborum structura iis repugnare videtur, quae supra pg. 26. de infinitivo usurpando non semper observata diximus.

Age nunc si placet paulo accuratius inspiciamus eius generis locum, qui apud Sophoclem unus exstat in OC. 272 :

. . . πῶς ἐγὼ κακὸς φάσειν
 ὅστις παθὼν μὲν ἀντίδοτον, ὄσῃ, εἰ φρονῶν
 ἔπρασσον, σὸδ' ἔρ ὄδ' ἐγγράμην κακός.

„so dass wenn ich auch wissentlich gehandelt hätte, ich auch in diesem Falle — ne ita quidem — nicht als ein Schlechter erscheinen würde. ¹⁾ Quo loco apertissime aoristus rem indicare videtur incipientem et semel factam, imperfectum rem durantem atque ad tempus, quo quis loquitur, pertinentem. ²⁾ De his hactenus; proximus est locus, ut in locos inquiramus, ubi

b) Optativus potentialis in enuntiato consecutivo legitur.

At primum de optativo nudo, cuius genuinam notionem exoptandi esse omnes hodie consentiunt, cum a proposito alienum sit tractare, omittimus; de optativo potentiali, qui vocatur, hac occasione data id nobis liceat in

¹⁾ Kuehner § 392. a 6. ²⁾ Kuehner. pg. 121. 4.

memoriam revocemus, quod inter praestantissimos huius aetatis viros grammaticos convenit: hunc modum rem quandam in sola loquentis cogitatione positam significare, nullo habito respectu neque veritatis neque eventus ita quidem, ut ea quae fieri possunt, hoc modo comprehendantur. Atque Sophocles hac constructione ita semper utitur, ut enuntiatio consecutiva a primaria plane seiuncta appareat et ὥστε per Latinum itaque vertendum sit. Quae res quo clarior fiat, age afferamus singulos locos, qui sunt hicc: Ai. 212; 1342. OR. 857:

„ὥστ' οὐχὶ καρτείας γ' ἂν οὐτε τῆδ' ἐγὼ

„βλάψαιμ' ἂν εἶνεκ' οὐτε τῆδε ἂν ἕσπερον.

ubi ἂν quo apertius optativi vis augeatur ter positum est; huc spectat frgt. 669. Bis ponitur ἂν particula in El. 333, ubi enuntiatio consecutiva periodo hypotheticae interposita est; praeterea cyfr. OC. 565. Exposui de optativo potentiali; nunc breviter exponam

c) de imperativo in enuntiatis consecutivis apud Sophoclem usurpato.

Iam vero enuntiatum consecutivum cum verbo finito iunctum per se stare atque ab antecedentibus prorsus diiunctum apparere iis locis luculentissime comprobatur, ubi imperativus ab ὥστε exordiens verbi finiti locum obtinet (s. pag. 28). Atque in tragicorum scriptis eius generis constructio bis invenitur; coniunctivum hortativum, quo quid fiat aut ad effectum perducatur, is qui loquitur, leniore modo postulat, apud illos frustra quaeres. In Sophoclis quidem tragoediis unus tantummodo locus invenitur, Ei. 1172 Θνητοῦ πέφυκας πατρὸς Ἠλέκτρα, φρόνει, Θνητὸς δ' Ὀρέστῆς. ὥστε μὴ λίαν στένε h. c. ιοιγεροῦν μὴ x τ λ. „Eines sterblichen Vaters Spross bist du Elektra; sterblich ist auch Orest, bedenke: Jammere also nicht allzusehr“. (Kuehner pg. 203.) Imperative Chorus utitur, quia vehementer postulat, ne quae molitur Electra, ad effectum perducatur. Quo loco praesentis imperativus adhibetur, quia res usque ad praesens tempus pertinet et insuper graviore vi praeditus est imperativo aoristi, nihil aliud nisi momentum temporis significantis. (cfr. Kuehner, pg. 158 c.) Iam

omnibus, quae cum verbo finito, coniunguntur exemplis pro re ac ratione perlustratis, relinquatur nunc ut agamus

II. De infinitivo cum ὥστε (ὡς) consociato.

Apud Sophoclem eius generis infinitivum eodem fere modo usurpari atque id in Aeschylo cernimus, comprobari postest iis locis, ubi ille vice subiecti obiective fungitur, qui quidem infinitivus Germanice non aliter nisi infinitivo nudo commodissime verti solet.

α) Ac *subiecti* partes tenere videtur infinitivus ad verba spectans, quae qualitatis notionem, quamquam non tam aperte, tamen continent; exstat autem aut *nudus* ¹⁾ veluti post ἔξεσται in Ai. 1328, post ἔσται in OC. 1677; post περιμένει in Ant. 523; post πρόπει in El. 664 — cuius modi loci, cum sint sescenti neque ob omissam coniunctionem vere consecutiva enuntiata a grammaticis putentur, omnes enumerare supersedemus; aut porro exstat infinitivus cum ὥστε consociatus; loci sunt: Trach. 1452, ubi verbum συμβαίνειν ὥστε c. inf. Latinae dictioni „fit, accidit — ut“ respondet. ²⁾ Phil. 656 ἄρ' ἔστιν, ὥστε κἀγγυθὲν θέαν λαβεῖν; ubi „fierine potest ut, quin“ vertimus. ³⁾ In Electra 1454 verbum πάρεσται cum qualitate significet, idem valet atque ἔξεσται cfr. Eur. Hip, 705.

β) Sequuntur exempla, ubi infinitivus *obiecti* periphrasis ponitur. Cuius generis infinitivum legimus post δικαιοῦν in OC., 1350, post φροντίδα ἔχειν ibid. 300; post φρανεῖν in Trach, 490; post παρῆσαι ibid. 570; post πέιθειν Phil. 901; in OC. 385: ἤδη γὰρ ἔσχεθ' ἐλπίδ' ὡς — ἔξειν, ὥστε — in una eademque verborum structura sine sensus incommodo usurpatam esse videmus, qua de re egit Kruegerus ⁴⁾ (s. l. pag. 14.) Neque minus infinitivus quodammodo appositionis partes agit idque obiectum explicans in OC. 970:

διδάξον, εἴ τι θέσφατον πατρὶ χρησιμοῖσιν ἰκνεῖθ', ὥστε πρός παίδων θανεῖν, πῶς ἂν δικαίως τοῦτ' ὀνειδίξοις ἐμοί;

ubi vertimus: „Ein Götterspruch von der Art, dass er von seinen Söhnen getödtet werde.“

¹⁾ cfr. Kuehner §. 585. a. ²⁾ Kuehner, 583. 11, ³⁾ cfr. ibid. 581. 9. ⁴⁾ cfr. Krueg. I, 55. 4. 10.

Antecedente verbo quodam *efficiendi* apud hunc poëtam unum invenimus exemplum, quod exstat in Ant. 303. ¹⁾ Quam praeterea veram hic infinitivus obiecti *περιφρασαι* efficiat, id ex usu articuli *το* interdum ei additi apertum est, veluti in El. 1029, 1079. Ant. 78. 532, al., ubi omissa coniunctione *ὄσπε*, quam supervacaneam vocant grammatici, qualitatem vel dicam qualitatis consecutionem illo indicari supra (pg. 19.) monuimus. Atque haec quidem de obiecti circumlocutione; alter locus est, ut agam

b) de infinitivo vi et finali et consecutiva praedito.

Ac de hoc infinitivo, qualis sit, cum iam in recensendis Aeschyli exemplis huc spectantibus satis mihi multa verba fecisse videar, relinquatur ut qui promuntur e Sophocle eiusmodi loci ex temporum consecutione in ordinem disponantur. Age sis enumeremus singula exempla.

Praesentis infinitivus invenitur antecedente indicativo praes. El. 355; perfecto praes. Ant. 560; futuro, Phil. 460, 899; imperfecto Trach. 560; aoristo Ai. 1325. El. 1465, Trach. 1125. Quibus locis enumeratis illum praeterea praes. infinitivi cum *ὄσπε* consociati usum adiungamus oportet, ubi eum pro *imperativo* positum esse arbitramur; cuius quidem generis locos apud Sophoclem duos exstare videmus: in OR. 1528 et in Phil. 349; quorum priore, cum sapiens illud Solonis, neminem beatum esse praedicandum, priusquam ad vitae finem pervenerit supremumque diem „viderit“, tradita lectio, quae *ιδειν* exhibet, Stanleyi, Wecklini, aliorum coniecturis sane esse praefendam.

Aoristi infinitivum praeter locum quem modo citavi post indicativum praes. legimus in El. 393 et OR. 1045. Quae sunt alia exempla nescio an non eas potius pro meris formulis, uti supra p. 21. intelleximus, iure meritoque arbitremur, quippe quod in iis significatio et consilii et consecutionis non amplius appareat, veluti in OR. 84. Trach. 1441 (ibid. 1220, Ant. 291); Trach. 2125. — Sed de hoc satis; nunc dicamus de iis locis, ubi

¹⁾ cfr. Kuehner pg. 576. 1. et 579. 6).

c) infinitivus vim vere consecutivam exhibens pro verbo finito usurpatus est.

Quod si fit, eam dicendi rationem Sophoclis propriam animadvertimus, ut tota verborum structura amplior appareat neque consecutio, quorsum spectet, nisi ex antecedentibus colligi possit. Et profecto in praestantissimo poëta id cernimus, si res vere consecutas, quippe quas saepius indicativo exprimere soleat, et ipso infinitivo enuntiaturus sit, cum maxime verbo animi affectum significanti utatur, nisi longioribus sententiis usurpatis illum non complecti neque exprimere solere. Qua in re eventum a primariae sententiae subiecto vere consecutum esse haberi vel inde colligimus, quod in his structuris eadem particulae ὥστε notio subest, quam quidem in enuntiatis cum verbo finito iunctis vidimus, quae vertitur „itaque“, ubi alteram ab altera sententia prorsus seiungi notum est. Huc referendi sunt loci Ai 450, OC. 1189, Trach. 175, ibid. ineunte responsione v. 629 al., qui fortiore interpunctione a praecedenti sententia divelli possunt. Adicitur quod praeter dicendi consuetudinem quam supra §. 3. posuimus, tempus finitum interdum ponitur praegresso in priore consecutionis parte infinitivo, qua de re Akenius ¹⁾ dicit; „Der Infinitiv ist möglich auch, wenn ein Satz erst nachträglich als Ursache aufgefasst wird, so dass manchmal vor ὥστε ein Punktum sich findet“. Quae res ut comprobetur, hoc luculentissimum exemplum adferre invat: Soph. El. 780:

ὥστ' ὄντε νεκρὸς ἔπιον ὄντ' ἔθ' ἡμέρας ἐμὲ στεγάζειν
 ἰδὲν· ἀλλ' ὁ χρόνος διήγέ μ' αἰὲν ὡς θανουμένην.

Quod porro attinet ad temporum consecutionem Sophocles eam diligentissime observavit. Atque ut ad ipsa exempla tractanda accedam, praesentis infinitivum, qui eventum usque ad praesens indicaret, positum legimus post praesentis indicativum, Ai. 794, ubi infinitivus rogantis est; El. 322, Trach. 1126; Phil, 323:

¹⁾ cfr. Aken, l. c. 129.

ἦ γὰρ τι καὶ σὺ τοῖς παρωλέθροισι ἔχεις ἐγκλιμ' Ἀτρείδαις, —
ὥστε θυμοῦσθαι παθῶν;

Quoniam hoc loco de re vera sermo fit, utique indicativus a poëta admitti potuit; infinitivus usurpatur, quoniam si verbum ad animi motum quendam spectat, tragici illo modo uti solent, (veluti Aesch. l. l. cfr. s. pag. 26.); huc spectant Phil. 405; 650; aoristus antecedit in El. 780. OC. 1189; restat ut locum e OC. 570 accuratius contemplemur;

Θησεῦ, τὸ σὸν γενναῖον ἐν σμικρῷ λόγῳ
παρῆγεν ὥστε βραχέ' ἐμοὶ δεῖσθαι φράσαι.
σὺ γὰρ μ' ὡς εἶμι — εἰρηκῶς κρηεῖς.
ὥστ' ἔστι μοι τὸ λοιπὸν οὐδὲν ἄλλο κτε.

Qui locus ea re insignis esse videtur, quod utramque constructionem et cum indicativo et cum coniunctivo a poëta adhibitam neque tamen ullum, quod intercedat in eodem verborum nexu, discrimen animadvertimus.

Aoristi infinitivum invenimus post indicativum aoristi: Tr. 450; OC. 1623; El. 1407; antecedit futurum El. 984:

τοιαῦτά τοι νῶ πᾶς τις ἐξερεῖ βροτῶν ζῶσαν θανοῦσαν
θ' ὥστε μὴ κλιπεῖν κλέος.

quod si ita est, aoristi infinitivo eandem futuri vim ac notionem h. l. inferri censemus, quam s. in Prom. 949 comprobavimus. ¹⁾ Postremo loco ponimus OR. vv. 1945 ss. ubi aoristum praesens antecedit.

β) Satis dictum esse arbitror de hoc infinitivo; deinceps ex propositi ratione loci sunt recensendi, ubi adiecta verbo finito negatione et ipsa tota sententia negans efficitur. Quocum praeepto, quod s. p. 29. posuimus, conveniunt loci hi: Ai 1062, 1105, 1335; OR, 361. 594, 1131; Ant. (292 ὡς στέργειν ἐμέ); 453, El. 965, Phil. 1392.

E contrario sensus affirmans pronuntiatur, si negatio tam verbo finito quam infinitivo adicitur. Cuius generis structura apud Sophoclem sola exstat in Soph. Ant. 07. πείσομαι γὰρ οὐ τοσοῦτον οὐδὲν ὥστε μὴ οὐ καλῶς θανεῖν,

¹⁾ Ceterum conf. sodes hac ds re, quae Kuehnerus l. l. pg. 163. 8. docet.

ubi particula negans ad vim negationis adaugendam bis ponitur. Atque haec hactenus.

7) De infinitivo cum ὥστε ἔν coniuucto iam supra p. 24. mentionem fecimus eamque structuram ex oratione obliqua profectam esse statuimus. Quae cum recte se habeant, sequitur, ut coniuuctivo sicubi in recta oratione ἔν verbi modis indicativus et coniuuctivo adici solet, etiam in oratione obliqua infinitivus cum hac particula iungendus sit.¹⁾

Cuius generis sunt:

El. 755: αἰματηρόν, ὥστε μηδένα

γνώσκει φίλων ἰδόντ' ἔν ἔθλιον δέμας.

ubi infinitivus pro aoristi *indicativo* cum ἔν usurpatus est; cfr. OR. 374, El. 1316. Trach. 699, ubi eiusmodi infinitivus locum optativi potentialis obtinet.

Neque ab his, quae citavimus exempla seiungendi sunt ii loci, quibus infinitivus ea re pro nudo optativo ponitur, quod eum optativus potentialis antecedit; quod cum ita sit, assimilatio modorum statuenda et ipsa consecutio nisi cogitatione expressa et mente ficta non sumenda est. Quorum in numerum referendi sunt loci: OR. 1085, OC. 602, 944; Ai. 1539. Haec habui, quae de Sophoclis enuntiatis consecutivis dicerem; tertium est propositum, ut dicam de Euripidis structuris consecutivis.

§. 7.

De enuntiatorum consecutivorum usu Euripideo.

i. Modi finiti cum ὥστε ὡς particulis iuncti tractantur.

Atque uti apud Sophoclem sic apud Euripidem *indicativo* eventus verus ac certus aut consecutus aut consecuturus sive affirmatur sive negatur. Qualia quidem enuntiata cum sint sui iuris suumque pondus habeant, a principali sententia plane solvi possunt. Quod si fit, interpunctionem maiorem ab editoribus positam esse cernimus. Singula exempla accuratius perlustrantibus mirum sane videtur, quod hic poëta similiter atque Aeschylus modum *indicativum* nescio an

¹⁾ cfr. Hermann, De part. ἔν IV. pg. 179.

praeoptaverit. Quare de locis circiter centum quadraginta apud Euripidem constructio cum infinitivo mire quam praeponderat. Etenim *praesens* tempus legitur post *praesens* locis hisce: Hipp. 634; Med. 569; OR. 1114; frgt. 46. v, 500; praecedente perfecto loci exstant in Herc. fur. 289. et Or. 90. — Ac *aoristus* indicativi si usurpatur, plerumque aut ex ipso aoristo enuntiati primarii aptus est, veluti Herc. fur, 598, Hipp, 1207,; Phoen. 364. Cycl. 159 aut ex perfecto praesenti, ut in Phoen. 1612.

Cum autem usu factum sit, ut indicativus, si sententia primaria per se constabat, saepe numero poneretur, etiam formulae . . . εἰς τοῦτο ἵκειν, ἔλθειν sim. sive addito sive omissa genetivo qualitatis hunc¹⁾ modum requirere solent (pg. 26). Eius modi loci sunt; El. 918; Med. 56,371; Troad. 791

ἐγὼ γὰρ Ἦραν παρθένον τε Παλλάδα
οὐκ εἰς τοσοῦτον ἀμαθίας ἔλθειν δοκῶ,
ὥσθ' ἢ μὲν Ἄργος βαρβάροις ἀτιμιόλα,
Παλλὰς δ' Ἀθήνας Φορξί δουλεῖν ποιέ.

quocum loco cfr. Phoen. 1612. Atque Euripidem indicativum pro infinitivo semel ac iterum usurpasse inde colligitur, quod etiam his duobus posterioribus, quos citavimus locis, praeter dicendi consuetudinem (cfr. l. c.) vel antecedente negatione indicativum praefere videtur. Futurum denique tempus invenitur antecedente tempore praesenti Bacch. 791 et post perfectum praesens Hec. 346, ubi ὡς particulam, apud Euripidem universe perraro usurpatam legimus.

Praeter simplicem indicativum etiam indicativus praesentis addita ἂν particula invenitur, cuius quidem exemplum apud hunc poëtam unum exstat, quod est in Bacch. 721:

ὥστ', εἰ παρήσθαι, τὸν θεὸν τὸν νῦν ψέγεις,
ἐχᾶσιν ἂν μετῆλθες εἰσιδὼν τάδε

ubi enuntiatum consecutivum partem periodi hypotheticae efficit.

Venio ad *optativum*.

¹⁾ cfr. Krueg. I. 23. 3. 1.

Eodem quo in sententiis primariis modo non solum optativus potentialis verum etiam qui insolenter invenitur optativus nude positus apud Euripidem binis locis exhibetur. Ac *potentialis* exstat in Herc. fur. 854; Or. 377, *merus* optativus: Hec. 854.

εἴ πως φανείη γ' ὅσπε σοὶ τ' ἔχειν καλῶς
στρατῶ τε μὴ δόξαιμι Κασάνδρας χάριν
Θοήκης ἕνακι τόνδε βουλευῆσαι φόνον.

ubi hic modus per assimilationem quandam positus et ex antecedenti *φανείη* aptus esse videtur;¹⁾ eodem pertinet quod ille optativus h. l. vim suam genuinam, qua fictionem significet, optime declarare habendus est. Alterum locum legimus in Iph. Aul. 417:

μήτηρ δ' ἠμαρτεῖ, σῆς Κλυταιμνήστρας δέμας,
καὶ παῖς Ὁρέστis, ὅσπε τεροφθείης ἰδῶν

quo loco cum optativus solam cogitationem mente effictam, insuper etiam modestiore loquendi ratione expressam enuntiet, quid igitur, opus est, quod cum Hennigio Kuehnerum ¹⁾ sequamur, qui *ἕν* particulam insolenter omissam esse putat; quae cum ita sint, neque Hermannii (ed. al. 1831) nec Naucki coniectura nobis comprobari potest, qui sagacissimi editores traditam codicum scripturam in *ὅς τε τεροφθείης ἰδῶν* mutandam esse contendunt.

Ut iam modorum finitorum quaestioni finem imponamus, reliquum est, ut locum, qui apud hunc poëtam unus exstat, in medium proferamus ubi *imperativo* particula *ὅσπε* praemittitur; locus est:

El. 983: ὅσπε τις κακοῦροσ ἴδν
μή μοι νικᾶν δοκείτω τὴν δίκην
πρὶν ἂν τέλος γράμμης ἔγκται κιλ.

h. l. sententia principalis similiter atque apud Sophoclem El. 1172. formam subiunctae accepit pro: διὰ τοῦτο, τοιγαρ οὖν, μή μοι δοκείτω κ. τ. λ. Nihil igitur impedit, quominus pro librorum ὅδε Stobaei coniecturam, quam Naukius

¹⁾ Kuehner. pg. 218. ²⁾ cfr. l. l. pg. 221. 7.

quoque in textum recepit, cum huic loco optime conveniat, item comprobemus.¹⁾

Quibus satis cognitis proximum est ut doceamus,

II. De infinitivi in enuntiatis consecutivis usu Euripideo.

a) Ac primum dicendum est de infinitivo, qui subiecti et obiecti instar habere videtur. Cuius natura, qualis sit supra explicata aegedum enumeremus eos locos, ubi

α) infinitivus *subiecti* periphrasis exstare videtur, aut particula ὥστε non praemissa veluti Hipp. 1327, Suppl. 581. Iph, A. 511. Jo, 1142. Med. 316. Or. 1135. al. aut praemissa veluti Hipp. 705. J. A. 916. quo utroque loco etiam nudus infinitivus constare potest, quippe qui e vocabulis notionem qualitatis per se significantibus dependeat (cfr. Herc. f. 744; Or. 718; Rhes. 105.)

β. Infinitivus quasi *obiecti* instar obtinere videtur ac pendet e notione verbi efficiendi in Alc. 297; Herc. fur. 1241. Suppl. 581. Hel. 1093. I. A. 1212; a verbo voluntatis et studii²⁾ Hipp. 1327 et Alc. 699; interdum eadem ratio verbi sperandi intercedit, quae quidem non minus illi notioni quam potius qualitati inservire videtur, veluti in ἐλπίδα εἶχειν. cfr. Or. 22; ἐλπίδα δὲ ἔχομεν, ὥστε μὴ θανεῖν „eine Hoffnung von der Art, dass wir nicht sterben.“ Hic quaerat quispiam, cur e verbo εἶχειν³⁾ aoristi, non futuri infinitivus pendens factus sit. Ac ne cui forte haec usurpandi ratio mira esse videatur, inspiciat velim locos veluti Andr. 28. Herc. fur. 766, JT. 1016. Jon. 348. Hel. 433. Or. 799, quibus omnibus aoristum ponere poëtam cognoverit, aut vero Alc. 146. Andr. 720. Or. 1070, ubi infinitivum praesentis admissum esse cernimus. Extremum cōmemoremus locum Hipp. 1338, ubi infinitivus c. ὥστε iunctus appositionem obiecti efficit.

b) Quibus expeditis dicatur deinceps de infinitivo, cui notio et finalis et consecutiva inhaeret. Ac *praesentis* infinitivum legimus antecedente indicativo praesentis Hipp. 48. J. T. 604.

¹⁾ cfr. Schmalfeld, Synt. d. Gr. Verbs pg. 145. s. 277 s. 318 sgq. —

²⁾ cfr. Kuehner l. I, pg. 479. ³⁾ cfr. ibid. pg. 163. 8.

Suppl. 1228. Rhes. 665; optativo potentiali Phoen. 506; futuro El. 1256, ubi in ὄσσε μή cum infinitivo negans consilium apparet; porro sequitur futurum: Hipp. 48; J. T. 1160, post praeteritum tempus invenitur idem infinitivus. El. 1019; frgt. 582.

Aoristi infinitivum legimus ex temporum consecutione, ubi praeit aoristus in Hec. 248; Hel. 416. Heracl. 880; Phoen. 992; 1440; praesens in Cycl. 217; Jph. A. 1064. Jon. 1596; Suppl. 66; 1110; perfectum in Hippol. 717. frgt. 430; futurum denique antecedit aoristi infinitivum in Alc. 854. Hel. 841. 1284; Phoen. 170.

Huic loco adiungendum est eorum exemplorum genus, in quo si adiectivorum gradus comparativus aut positivus eadem comparationis notione praeditus praemittitur, infinitivus additis ἢ ὄσσε particulis, uti ante (pg. 20.) dictum est, solet usurpari. Quod si fit, in enuntiato subiuncto neque verbum finitum neque demonstrativum locum usquam habere potest, immo vero infinitivus modus, cui et consilium et consecutionem subesse intellegimus. Apud hunc quidem poëtam non solum ἢ vocula sed etiam ὄσσε particula, prout usus ac res metrica secum fert, omittitur.

Ac praegresso adiectivi comparativo praetermissum est ἢ uno loco in Bacch. 842; sicubi ὄσσε deest, infinitivus ex ipsa qualitatis notione, quae in adiectivo inest, pendet, sive ex vero comparativo: (cfr. Alc. 229; Bacch. 747, 1285; Hec. 1285; Hec. 1107; Heracl. 1029; Hec. fur. 1313; Med. 675; Suppl. 884.), sive ex positivis, quae comparativam quondam exhibent notionem ¹⁾, veluti Andr. 80 (γέγων); Herc. 744; Phoen. 1358, Rhes. 305. Cuius generis exemplum, quod quidem ego cognoverim, apud Aeschylum nullum, in Sophoclis tragoediis unum exstat, quo de loco s. pg. 20. iam mentio facta est. Tertium est propositum ut

c) infinitivus veram vim consecutivam exhibens exemplis ex Euripide petitis, collustretur. a) Ac primum huius

¹⁾ cfr. Kuehner l. l: pg. 580; pg. 1005; G: Hermann ad Viger: pg. 855; opusc. I, pg: 212.

infinitivi, qui verbi finiti partes obtinet, quatenam sit ratio, cum iam identidem tractaverimus, hac occasione oblata idem in Euripide brevissime repetendum esse arbitramur, quod quidem in Sophocle observavimus: usurpato infinitivo saepenumero vel praeteritae res ita proferuntur, ac si in praesentia inciderint aut saltem usque ad praesens pertinuerint. Neque vero illud praetereundum est, quod item Aeschylus et Sophoclis proprium esse cognovimus, sententias consecutivas semel ac iterum a primaria plane seiungi posse, praesertim in interrogationibus, veluti in Alc. 1084. Andr. 152; Bacch. 284; El. 240. 1256; Hec. 246; 250; 730; J. A. 355, al; praeterea ipsum infinitivi usum, si quis animi affectus verbo subiciatur, ab hoc facundissimo poeta indicativo praeferrere ex ipsis exemplis satis apparet.

Pro temporum consecutione locorum copia ita est digerenda: *Praesentis* infinitivus post praesens legitur locis, qui sunt: Cycl. 648 El. 273; Hel. 1269; Heracl. 675; J. A. 1435; Or. 428; Phoen. 1310; frgt. 31.442; huc referendus est infinitivus perfecti, qui idem quod praesens significat uno tantum loco Troad. 270 usurpatus, et aoristi infinitivus, in Or. 608, vices praesentis obtinens. Sequitur porro futurum tempus praesentis infinitivus El. 667, Med. 25; Troad. 910, quem ad futurum spectare locorum nexus docet. Ac si praesentis infinitivus ex tempore praeterito pendens fit, res factae maiore quodam sermonis vigore, ac si in praesentia consecutae sint, referuntur idque praegresso aut imperfecto, quod rem repetitam exprimit, velut Hipp. 1228; Hel. 1606 J. A. 1160; Phoen. 1386 aut praesenti historico veluti J. T. 300; ibid. 1369, quo posteriore loco et praesentis et aoristi infinitivum una adhibitum esse videmus. Neque minus consecutionem, quamquam tempore praeterito evenit, usque ad praesens tempus pertinere elucet e locorum conexu qui sunt: Alc. 1084; Hec. 250, Phoen. 772, 1124. Suppl. 204.

Aoristi infinitivus sequitur antecedens tempus praeteritum his locis: Bacch. 1304. El. 1216; Hec. 246, Heracl. Hipp. 813. J. A. 444; J. T. 935; 1369; 1378; Phoen. 1167, 1181; contra futuri notione hic infinitivus instructus

esse videtur, ubi praesens El, 425, cfr. Hipp. 822. J. A. 326. atque etiam magis ubi futurum tempus sequitur cfr. Or. 1122.

β) Veniamus nunc ad locos breviter recensendos, ubi verbum sententiae primariae addita negatione amplificatum totius enuntiationis sensum reddit negantem. Huc referendi sunt loci: Alc. 211. Bacch. 452, Hec. 743. Hel. 107. 407. Suppl. 518. 857. Hipp. 390. J. A. 951; Med. 307; Phoen. 963. 1327. 1357; Troad. 971.

Ac locum Euripideum, ubi addita et verbo finito et infinitivo negatione totius sententiae sensus affirmans efficitur, invenimus unum eumque in Herc. fur. 326; quocum optime convenit locus, ubi sententia principalis coniunctivum dubitativum continet, qui legitur in J. A. 355:

τί δράσω; τίν' ἀπορῶν εἴρω πόρον,

ὥστε μὴ στερέντας ἀρχῆς ἀπολίσσαι καλὸν κλέος;

„quid faciam — quam viam inveniam, ne gloriam amittant“

Sequuntur loci, ubi per modorum assimilationem ex nudo optativo, veluti Rhes. 859 et ex potenciali infinitivus aptus factus est veluti Hec. 589 Hipp, 960; J. T. 1017.

γ) Hypotheticae periodo infinitivus c. *ὥστε* interpositus est partemque sententiae conditionalis efficit in Alc. 359; 1072; Herc fur. 235; Hipp. 1332, Neque vero minus pertinent huc eius generis loci, uti Suppl. 875; J. T. 1325, quam Phoen. 476, et 590, ubi *ὥστε* cum infinitivo et ad consecutionem et ad condicionem significandam usurpatur; quam quidem constructionem apud solutae orationis scriptores frequentissimam, nos vertentes formulis „ita — ea condicione — ut“ uti solemus ¹⁾

δ) Quod mihi ego extremum exemplum proposueram legitur apud Euripidem uno tantum loco Phoen, 1345.

ὥστ' ἂν δακρῶσαι γ', εἰ φρονοῦντ' ἐτίγγανεν.

ubi infinitivus, cum sit alterius, vel dicam, irrealis periodi conditionalis apodosis, pro indicativo temporis praeteriti usurpatus est. Quod cum ad perspicendum, ut opinor,

¹⁾ cfr. Kuehner. l. l. 1005. c. ²⁾ Curtius, Graec. Gram. §. 537.

haud sit difficile, non adducor, ut cum Kuehnero ¹⁾ particulam esse omissam credam, quam codicum auctoritate optime inniti inter viros criticos constat. Haec de ea re mea sententia.

§. 8.

Usus ac ratio enuntiatorum consecutivorum apud tragicos universe describitur.

Examinatis et pro grammatica ratione in ordinem digestis tragicorum Graecorum exemplis imprimis de *particulis*, quibus enuntiata finalia inducuntur, universe nobis est dicendum. Ac primum Aeschylus *ὥς* particulam et cum modo finito et cum infinitivo adhibet. Cuius quidem facti ea est ratio quam s. §. 2. ostendimus, hanc particulam apud antiquiores Atticos poëtas prius in usu fuisse quam *ὥστε* eamque non solum enuntiatis comparativis sed etiam consecutivis introducendis inservivisse. Quod quam verum sit eo fulcitur firmaturque, quod apud Aeschylum e quin-quaginta locis, quos invenimus, in dimidio exemplorum numero *ὥς* particula usurpata exhibetur. Inde quoque explicari potest, quod hic poëta his tribus locis, quibus indicativo utitur — alios enim modos apud eum frustra quæres — hanc solam particulam ad consecutionem introducendam adhibet. Qui alii perpauci loci cum indicativo apud eum exstant, omnes aliter sunt explicandi. Nam in Prometh. 156. si negationis rationem habueris in versu qui est: *ὥς μήτε θεῶν μήτε τις ἀνδρῶν τοῖσδ' ἐγγήθει* negatio *μήτε* — *μήτε* de consilio nos cogitare iubet; in Agram. 38 *ὥς ἐκὼν ἐγὼ μαθοῦσιν αἰδῶ καὶ μαθοῦσι λήθομαι* non consecutionem *ὥς* indicat, sed causam; referendum enim est ad v. 36 *τὰ δ' ἄλλα σιγῶ*; itemque Pers. 726 *ὥς ἰδεῖν τέλος πάρεσιν οἷον ἤγνυσεν κακόν* et 730 *πρὸς τὰδ' ὥς Σούσων μὲν ἔστυ πᾶν κεναρδίαν στένει*; quare etiam in Ag. 319., uti Wellauerus in lexico Aeschyleo *ὥς* consecutivum subicit, cum editoribus aliter explicavimus. Postea vero cum ab consecutivo huius particulae

¹⁾ cfr, *ibid.* pg. 1008.

usu paulatim recederent scriptores, eaque praecipue enuntiativis finalibus et causalibus viam sternere coepisset, inde ab illo tempore et poetae inferioris aetatis eam rarius usurpant eamque ob rem ὄστε solum in his enuntiativis inducendis praevalere incipit. Itaque Sophocles ὄς particula nonaginta quinque locis tantummodo duodecies utitur, ne dicam Euripidem, qui in centum quadraginta exemplis eam non plus quinquies admittit.

Qui reliqui sunt loci Euripidei, ubi codices ὄς consecutivum nobis praebent, nunc ab editoribus in ὄστε correcti sunt. Quod ut nonnullis exemplis comprobetur, liceat mihi afferre Iph. Taur. 300: ubi pro librorum manu scriptorum lectione

ὄς αἱματηρὸν πέλαγος ἔξανθεῖν ἀλόξ fere omnes editores receperunt Marklandi coniecturam ὄσθ'; v. 1371 codices praebent ποιῆ ξινάπτειν (Markl. ὄς ξιν τ' ἀπειπεῖν, Herm. ὄς τῷ ξινάπτειν). Electr. 667 μηρὶ τὰ π' ἐμοῦ φράσσον. ὄς ταῦτά γ' ἐκ σοῦ στόματος εἰρηθεῖα δοκεῖν recte Elmsleius scripsit ὄστ' αὐτὰ γ' et Alc. 358 ὄς τὴν κόρην Δήμητρος ἢ κείνης πόσιν ἔμνοισι κηλίσαντά σ' ἐξ Αἰδον λαβεῖν Reiskius ὄστ' ἢ κόρην A. ἦ.

Haec de ὄς. E contrario ὄστε particula, quae horum enuntiatorum propria facta et praecipue oratoribus et Aristophani et Platoni, ad consecutiones inferendas sola usitata esse, pro aetatis ratione apud Aeschylum etiam tum promiscue cum ὄς adhibetur in Sophocle saepissime usurpatur, ab Euripide vero longe plurimis locis in usum vocata est Sed satis de particulis, dicamus deinceps de modis. Quod ad hos pertinet, tragici ab iis non sunt alieni. Licet enim Aeschylus, apud quem quidem ad summum tres loci ubi indicativum ponit, inveniantur, in Sophocle tamen et in Euripide satis magnam exemplorum copiam cernimus, ubi modi finiti tam effectum vere consecutum quam sola mente cogitatum exprimunt. Sin modos finitos ab iis usitados videmus, altera sententia alteram, quippe quod utraque vim suam habeat, ita se respiciunt, ut haud raro consecutivum enuntiatum a primario seiungi possit. De consecutione porro neque vera neque facta apud tragicos quidem tum semper agitur, si sententia ab ὄστε par-

ticula incipiens ad condicionalem spectat et verbum, quod illud *ἔσσει* sequitur, in tempore futuro est positum veluti in Soph. OR. 135, 405, alibi vidimus. Ac Sophocles triginta quattuor enuntiata cum modis finitis coniuncta exhibet, Euripides vero si numeri ratio habetur, utique rarius eos admittit, cum centum viginti tres loci infinitivum et tantum modo viginti quattuor exempla modos finitos exhibeant. Ex his Aeschylus solum indicativum tribus locis praebet; Sophocles plurimis locis indicativum, rarius optativo potentiali, perraro imperativo utitur. Neque aliam Euripides dicendi consuetudinem sequitur, qui saepissime indicativo, rarius optativum et nudum et potentialem, quorum uterque duobus exstat locis, adhibuit. Imperativus cum *ἔσσει* iunctus apud illum semel invenitur, nullo loco apud Sophoclem. Nec vero saepius ab hoc utroque poëta exempla usurpata cernimus, ubi *ἔσσει* indicativo temporis praeteriti *ἔβ* particula sociata adiungitur, quam quidem constructionem nisi in Sophoclis OC. 272 et in Euripidis Bacch. 713 non invenimus.

Atque *infinitivi* usus et in Aeschylus et in Sophocle et in Euripide, id quod apud omnes Graecorum scriptores frequentatur, satis multis exemplis nobis exhibetur, quam quidem infinitivi c. *ἔσσει* particula consuetudinem, quamquam e tragicis apud Aeschylum et ξ non ita raro invenitur, tamen longe praevalere cognovimus. Si quis quaerat, quod usurpandi discrimen inter modorum finitorum et infinitivum apud tragicos intercedat, hoc accipiet responsum, illos cum in consecutionibus vere cogitatis tum maxime in iis exprimendis, quae cogitationem ac fictionem nobis ante oculos ponant, praesertim in negantibus enuntiatis mire quam infinitivum praeoptasse. Neque tamen hoc in dicendi usu praetereundum est, Aeschylum et Sophoclem semper tum infinitivo usos esse, Euripidem vero, cuius quidem oratio magis ad solutum sermonem accedit, duobus locis (Troad. 719 et Phoen. 1612) indicativum, totidemque merum optativum vel etiam apud prosae orationis scriptores perraro usurpatum sibi sumpsisse in Hec. 855. et J. A. 418. Sin ad rem vere consecutam tragici poëtae infinitivo pro indicativo utuntur, plerumque usu venit, ut

sententiae ampliores inveniantur, cum contra enuntiata c. indicativo, quae simplici ratione causam et effectum ante oculos nobis ponunt, breviores eaque re per se faciles sint intellectu. Quod si fit, permultis locis imprimis apud Sophoclem et Euripidem altera sententia; uti modo diximus, quae antecedit, ab altera, quae ab *ὄστε* incipit, posita maiore interpunctione sine sensus incommodo prorsus divelli potest. Unde efficitur, ut in his exemplis utraque sententia interdum sui iuris fieri coepta sit.

Praeterea hoc tragicorum poetarum proprium esse adnotemus oportet, eos infinitivum ad consilium et una consecutionem exprimendam usurpavisse, cum maxime verbo, quod animi motum quendam significat, adhibuerint. Ille porro usus dignus est qui commemoretur, e tragicis Euripidem unum iuncturam perpauca locis *ἢ ὄστε* c. infinitivo post adiectivorum comparativos usurpasse. Quae quidem verborum structura etiam apud Euripidem rara, apud Sophoclem semel tantum OR. 1293. usurpata a scriptoribus prosae orationis mire quantum frequentatur. Ac tamen inter Euripidem et scriptores pedestres discrimen quoddam intercedit. Qui cum et solum *ἢ* particulam praegraesso comparativo interdum praetermittat, hi alium usum secuti aut plenam formulam adhibent aut vero et *ἢ* et *ὄστε* prorsus saepius omittere solent.

Neque minus praeter tragicorum consuetudinem a solo Euripide duobus locis infinitivus vi finali et consecutiva praeditus ad condicionem significandam adhibetur, cui quidem usui Graecorum historici mirum quantum indulgent. In Thucydide enim — ne dicam in Xenophonte — hic usus frequentissimus est veluti Thuc. III. 114. IV. 46. V. 61, V. 7. VII. 86. VIII. 93. al ubi *ὄστε* „unter der Bedingung dass — ea eondicione — ut“ eo aptius verti potest, cum verbum aut substantivum notione paciscendi instructum antecedit. Atque pro imperativo infinitivus *ὄστε* particula socia apud Euripidem nullo loco usurpatur, ab Aesch. Choe. 841. et Soph. OR. 1528 adhibitus censendus est. Ut iam ad ex-

tremum omnes res universe tractasse videamur, de *ἔν* particula c. infinitivo coniuncta paucis h. l. adiciendum est. Quae non solum modis finitis, sed etiam infinitivo socia apud Sophoclem et Euripidem perpaucis locis exstat; apud Aeschylum nullum eius modi invenitur exemplum. Quae particula, sicubi infinitivo additur, aut praeteriti c. *ἔν* aut optativi vice fungi videtur. Cuius generis exempla apud Euripidem uno tantum loco usurpata esse cognovimus.

De eo enuntiatorum genere, ubi relativis utuntur tragici Homerum sane secuti, ut commemoremus, huius disputationis propositum esse non potuit, quia vulgo in alium adscribuntur sententiarum ordinem. Quem usum apud illos nunquam evanuisse, cum loci, quos pg. 7. citavimus, et Eur. Audr. 170. Alc. 192. Hec. 501. Heracl. 414 al. demonstrant, tum etiam prosae orationis scriptores eius modi sententias nobis praebent veluti Xen. Cyrop. 6. 15, Hell. 4. 1. 7. Anab. 7. 1. 28, Herod. I. 202. 203. Plat. Conv. 179. A. al. Quam quidem rem in fine huius quaestionis tetigisse nobis sufficiat.

Haec habui, quae de enuntiatorum consecutivorum structuris in universum dicerem; si quod tragicorum proprium h. l. omissum est, id aut levioris est momenti aut in singulis exemplis perlustrandis satis accurate tractasse nobis videmur.

Quamquam mendis corrigendis diligentissimam navavi operam, tamen negligentia typographi, linguae Latinae et Graecae plane imperiti, permulta intulit, quorum gravissima ita sunt legenda Pagg.: 1. statuerint—sunt, observaverint; 2. nequaquam, pronominiibus; 6. 7. neque, enuntiata, *ξενήδην*, longinquo, unquam; 8. *οὐ*; 9. rectissime; 15. *οὐτως*; 20. s: ipsa denotet; 21. add.: mihi videor; 23. 27. 33. *ὡς ὥστε*; 25. diremisse; 27. difficilior; 31. origine; 32. quidem *δρῶντα*, 35. *ἴληθε*, grammatici; 38. pro futuro ponitur; 39. cum, *φύσιν* Ac primum; 40. Imperativo; 41. potest, *δικαιοῦν*; 43. iuvat; 44. *βραχέ'*; praefere, 47. *ὡς* al. quae sunt eius generis.

Scrpsi C O L O M E A E a. MDCCCLXXXIV.

Julianus Kobylański.

Wiadomości szkolne.

I. Skład grona nauczycieli przy końcu roku szkolnego 1894.

a) Dla nauki przedmiotów obowiązkowych :

1. **Skupniewicz Józef**, dyrektor, członek Rady Szk. okręg., uczył języka niemieckiego w kl. IV. — 4 godz. w tygodniu.
2. **Turczyński Emeryk**, profesor w VIII. randze, zawiadowca gabinetu przyrodniczego, uczył historii naturalnej w Iab., IIab., IIIb., V. i VIa. kl. — 14 godzin w tygodniu.
3. **Ks. Łepki Mikołaj**, profesor w VIII. randze, uczył religii obrz. grec. w kl. I — VIII. — 18 godzin w tygodniu.
4. **Perfecki Romuald**, profesor, gospodarz IIIb. klasy, uczył języka łacińskiego w IIIb., języka polskiego w IIIab. i VIab. kl. — 18 godzin w tygodniu.
5. **Gawenda Tomasz**, dr. fil., profesor, gospodarz VIb. kl., uczył języka niemieckiego w V. VIb. i VII., hist. powsz. w V., logiki w VII. i psychol. w VIII. kl. — 19 godzin w tygodniu.
6. **Polański Kornel**, profesor, uczył historii powsz. i geografii w Ic., IIa., IIIab., VII. i VIII. kl. — 19 godzin w tygodniu.
7. **Czerkawski Jan**, profesor, gospodarz IIb. klasy, uczył języka łacińskiego i niemieckiego w IIb. i języka ruskiego w IIab. i VIII. kl. — 17 godzin w tygodniu.
8. **Kubisztal Stanisław**, dr. fil., profesor, uczył języka polskiego w IIb., historii powszechnej i geografii w Ia., IIb. i VIab. 18 godzin w tygodniu.
9. **Nasalski Julian**, profesor, gospodarz Ic. klasy ruskiej, uczył języka łacińskiego w Ic., języka greckiego w IIIb., języka polskiego i ruskiego w Ic. kl. — 18 godzin w tygodniu.
10. **Kryciński Waleryan**, profesor, uczył rysunków Ia., IIa., IIIa. i IV. kl. — 20 godzin w tygodniu.
11. **Kusionowicz Michał**, profesor, gospodarz VIII. klasy, zawiadowca polskiej biblioteki uczniów wyższych klas, uczył języka łacińskiego w VIb. i VIII. i języka greckiego w VIII. kl. — 18 godzin w tygodniu.
12. **Wasilkowski Józef**, profesor, gospodarz V. klasy, zawiadowca biblioteki naucz., uczył języka greckiego w IIIa. i V. i ję-

zyka polskiego w V. VII. i VIII. kl. — 19 godzin w tygodniu.

13. **Salo Ludwik**, profesor, gospodarz IIc. klasy ruskiej, uczył języka łacińskiego i ruskiego w IIc. i języka niemieckiego w IIc. i VIII. kl. — 20 godzin w tygodniu.
14. **Lewicki Stanisław**, profesor, gospodarz IIIa. klasy, uczył matematyki w Ic., IIc., i IIIa. i historii naturalnej w Ic., IIc., IIIa. i VIb. kl. — 17 godzin w tygodniu.
15. **Mikuła Ludwik**, nauczyciel, gospodarz VII klasy, zawiadowca gabinetu fizykaln., uczył matematyki w V. VIab., VII. i VIII., fizyki w VII. i VIII. kl. — 21 godzin w tygodniu.
16. **Dembitzer Zacharyasz**, nauczyciel, zawiadowca biblioteki polskiej uczniów klas niższych, uczył języka łacińskiego w VIa, VII. i języka greckiego w IV. i VII. kl. — 19 godzin w tygodniu.
17. **Ks. Sienkiewicz Józef**, nauczyciel, uczył religii obrz. łac. w kl. I—VIII. — 16 godzin w tygodniu.
18. **Kobyłański Julian**, nauczyciel, gospodarz VIa. klasy, zawiadowca niemieckiej biblioteki uczniów, uczył języka niemieckiego w Ic., IIIab. i VIa. kl. — 18 godzin w tygodniu.
19. **Christof Piotr**, nauczyciel, do końca bież. roku szk. pełnił obowiązki nauczycielskie w c. k. gimnazyum w Drohobyczu.
20. **Tyran Wincenty**, egz. zast. naucz., gospodarz VI. klasy, uczył języka łacińskiego w IV., języka greckiego w VIb. i języka polskiego w IIa. i IV. kl. — 17 godzin w tygodniu.
21. **Dolnicki Leon**, zast. naucz., zawiadowca ruskiej biblioteki uczniów, uczył języka ruskiego w IV., języka niemieckiego w Ib. i historii powszechnej i geografii w Ib., IIc. i IV. kl. — 19 godzin w tygodniu.
22. **Myślewicz Władysław**, zast. naucz., uczył języka łacińskiego w Ia. i V. i języka greckiego w VIa. kl. — 19 godzin w tygodniu,
23. **Paczowski Michał**, zastępca nauczyciela, gospodarz Ib. klasy, uczył języka łacińskiego w Ib. i języka ruskiego w Iab., IIIab., V., VIab. i VII. kl. — 18 godzin w tygodniu.
24. **Fediów Stefan**, zastępca nauczyciela, gospodarz IIa. klasy, uczył języka łacińskiego w IIa. i IIIa. i języka niemieckiego w IIa. kl. — 19 godzin w tygodniu.
25. **Żydowski Stefan**, zastępca nauczyciela, gospodarz Ia. klasy, uczył języka polskiego w Iab. i IIc., języka niemieckiego w Ia. i matematyki w Ia. kl. — 17 godzin w tygodniu.

26. **Burzyński Józef**, zastępca nauczyciela, uczył matematyki w Ib., IIab., IIIb, IV. i fizyki w IV. kl. -- 18 godzin w tygodniu.
27. **Beer Adolf**, nauczyciel pomocniczy i asystent przy nauczycielu rysunków, uczył rysunków w Ibc,, IIbc. i IIIb. kl. -- 20 godzin w tygodniu.

b) Dla nauki przedmiotów nadobowiązkowych.

1. Gawenda Tomasz, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w VII. kl. -- 2 godziny tygodniowo.
2. Kubisztal Stanisław, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w IV. kl. — 1 godzina tygodniowo.
3. Polański Kornel, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w IIIab. kl. -- 3 godziny tygodniowo.
4. Kryciński Waleryan, j. w., uczył rysunków odręcznych i geometrycznych dla klas wyższych. — 6 godzin tygodniowo.
5. Mięka Ludwik, j. w., uczył śpiewu w 2 oddziałach — 4 godziny tygodniowo.
6. Myślewicz Władysław, j. w., uczył kaligrafii w głównym zakładzie, — 2 godziny tygodniowo.
7. Fediów Stefan, j. w., uczył kaligrafii w klasach równorzędnych ruskich. — 2 godziny tygodniowo.
8. Haczewski Kazimierz, naczelnik straży pożarnej miejskiej i kierownik ćwiczeń towarzystwa »Sokół«, uczył gimnastyki — 6 godzin tygodniowo.

c) Dla nauki religii mojżeszowej.

9. Grünes Wilhelm, kierownik szkoły lud. izr. fund. bar. Hirscha, uczył religii mojżeszowej w 4 oddziałach, — 8 godzin tygodniowo.

d) Zmiany w składzie grona nauczycieli w ciągu roku szk. 1893|4.

1. J. E. Pan Minister W. i O. przeniósł reskrytem z dnia 1. lipca 1893 l. 13487 Nasalskiego Juliana, prof. w c. k. gimnazyum w Brzeżanach, i Lewickiego Stanisława, rzeczywistego nauczyciela w c. k. gimnazyum w Stanisławowie, do tutejszego gimnazyum dla ruskich oddziałów i mianował Kobylańskiego Juliana nauczycielem tutejszego zakładu.
2. J. E. Pan Minister W. i O. przeniósł reskrytem z dnia 13. lipca 1893 l. 13255. profesora Józefa Brajera po 32-letniej służbie w zawodzie nauczycielskim w stan stałego spoczynku.

3. J. E. Pan Minister W. i O. przeniósł reskrytem z dnia 1. lipca 1893 l. 13.487 Szajdzickiego Euzebiusza, profesora tutejszego zakładu, do c. k. gimnazjum w Drohobyczu.
4. Wysoka c. k. Rada Szkolna krajowa przeniosła reskrytem z dnia 28. lipca 1893 l. 13 592 tutejszego zastępcę nauczyciela Arkadyusza Małeckiego do c. k. akademickiego gimnazjum we Lwowie a zast. naucz. tegoż gimnazjum Paczowskiego Michała w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.
5. Wysoka c. k. Rada Szkolna krajowa przeniosła reskrytem z dnia 6. września 1893 l. 18502 tutejszego zastępcę nauczyciela Szufę Jana w tym samym charakterze do c. k. gimnazjum V. we Lwowie.

II. Plan nauki w roku szkolnym 1893|4.

I. klasa (dwa oddziały).

RELIGIA : 2 godziny tygodniowo. — Zasady katolickiej wiary i obyczajów.

JĘZYK ŁACIŃSKI : 8 godz. tyg. — Nauka o prawidłowych formach imienia i słowa w połączeniu z ćwiczeniami w tłumaczeniu z języka łacińskiego na polski i odwrotnie. — Począwszy od listopada co tydzień zadanie szkolne, a w 2. półroczu prócz tego co miesiąc zadanie domowe.

JĘZYK POLSKI : 3 godz. tyg. — Elementarna nauka o zdaniu pojedynczym i złożonym, znaki pisarskie. Elementarna odmiana imienia i słowa. Przygodne poznawanie wszystkich innych części mowy i przygodna nauka składni. Czytanie wzorów, opowiadanie i deklamacja. Co tydzień ćwiczenie ortograficzne, w 2-giem półr. nadto jeszcze ćwiczenia stylistyczne szkolne, przy końcu roku i domowe.

JĘZYK RUSKI : 2 godz. — Rozkład nauki jak w języku polskim, co 14 dni i zadanie.

JĘZYK NIEMIECKI : 6. godz. tyg. — Z gramatyki : Odmiana imion i słów w połączeniu z najpotrzebniejszymi regułami pisowni i składni szyku. Przerabianie ustępów niemieckich i polskich i wygłaszanie niektórych ustępów z pamięci. Co tydzień wypracowanie szkolne.

GEOGRAFIA : 3. godz. tyg. — Poglądowe wyjaśnienie najważniejszych pojęć geograficznych. Łuk słoneczny w różnych porach roku, oryentowanie się w rzeczywistym otoczeniu, na mapie i na globusie. Podział mórz i stałego lądu, położenie najważniejszych państw i miast, ciągłe ćwiczenia w odczytywaniu map. Rysowanie najprostszych przedmiotów geograficznych.

MATEMATYKA : 3 godz. tyg. — W 1. półroczu arytmetyka, w 2. półroczu także geometrya. Z arytmetyki : Układ dziesiętny liczb, cztery działania liczbami całkowitemi niemianowanymi i mianowanymi, ułamekami dziesiętnymi; metryczne miary i wagi; podzielność liczb, rozkładanie liczb na czynniki, najprostsze ćwiczenia wstępne do rachunków ułamekami zwyczajnymi wraz z ćwiczeniami w poszukiwaniu wspólnej miary i wielokrotności. Z geometryi : Wstępne pojęcia, linie, kąty, trójkąty i ich najważniejsze własności. Ćwiczenia domowe co lekcyę, co miesiąc zadanie szkolne.

HISTORYA NATURALNA : 2 godz. tyg. — W pierwszych 6 miesiącach: Zwierzęta ssące i owady, w 2 półroczu (przez 4 miesiące) botanika: pojęcia wstępne, opis roślin aż do palm.

RYSUNKI : 4 godz. tyg. — Rysowanie z wolnej ręki podług wzoru podawanego przez naucz. na tablicy linii prostych, kątów, trójkątów, czworoboków, wieloboków i linii krzywych w rozmaitych położeniach i wielkościach, ornament geometryczny płaski, objaśnienie o rytmie linii i symetrii.

II. klasa (dwa oddziały).

RELIGIA : 2. godz. tyg. — Dzieje starego zakonu.

JĘZYK ŁACIŃSKI : 8. godz. tyg. — Powtórzenie i uzupełnienie form prawidłowych; formy nieprawidłowe imion i czasowników, przyimki, ważniejsze spójniki, prawidła dotyczące imion własnych miast; główne prawidła ze składni accus. c. inf., abl. abs., coniug. periphr., gerundium, gerundivum i supinum. Co miesiąc 4 zadania: 3 szkolne, 1 domowe.

JĘZYK POLSKI : 3. godz. tyg. — Elementarna nauka o zdaniu złożonym, powtarzanie i uzupełnianie nauki o formach; czytanie wzorów, opowiadanie, deklamacja. Co miesiąc 3 zadania, naprzemian domowe i szkolne, w miarę potrzeby także dyktaty.

JĘZYK RUSKI : 2 godz. tyg. — Uzupełnienie nauki o zdaniu złożonym i o formach. Czytanie wzorów, opowiadanie, deklamacja. Co 2 tygodnie 1 zadanie.

JĘZYK NIEMIECKI : 5 godz. tyg. — Powtórzenie i uzupełnienie nauki wyłożonej w I. kl., przysłówki, przyimki i spójniki. Najważniejsze prawidła składni szyku i rzędu. Czytanie, tłumaczenie, memorowanie, opowiadanie ustępów zwiezłych połączone z ciągiem ćwiczeniem w wyrażaniu się po niemiecku. Co miesiąc 4 zadania, przeważnie szkolne.

GEOGRAFIA i HISTORYA : 4 godz. tyg. — Geografia fizyczna i polityczna Azji i Afryki. Pionowy i poziomy układ, tudzież hydrografia Europy. Opis fizyczny i polityczny krajów południowej i zachodniej Europy, ćwiczenia kartograficzne. — Dzieje starożytne, podania, najważniejsze osobistości i zdarzenia, przedewszystkiem z dziejów greckich i rzymskich.

MATEMATYKA : 3 godz. tyg. — Z arytmetyki: Dokładne przerobienie rachunków ułamkami zwyczajnymi, zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i odwrotnie, stosunki,

proporcye, reguła trzech, rachunek procentu. — Z geometryi: Konstrukcya i przystawanie trójkątów, najważniejsze własności koła, czworoboków i wieloboków. Częste ćwiczenia domowe, co miesiąc zadanie szkolne.

HISTORIA NATURALNA; 2 godz. tyg. — W I. półr. ptaki, gady, płazy i ryby. W 2. półr. opis najważniejszych roślin przeważnie na żywych okazach, w braku tychże uprzytomniony obrazami, modelami lub zielnikiem.

RYSUNKI: 4 godz. tyg. — Ornament płaski w konturze poprzedzony rysowaniem stylizowanych liści i kwiecica. Rysunek geometrycznych brył według zasad perspektywy z modeli drutowych i drewnianych. Przy rysowaniu z modeli drewnianych objaśnienia o oświetleniu.

III. klasa (dwa oddziały).

RELIGIA: 2 god. tyg. — Dzieje nowego zakonu.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 6 godz. tyg. — Z gramatyki: Składnia zgody i przypadków, nauka o przyimkach Z Korneliusza Neposa czytano żywoty Miltiadesa, Temistoklesa, Aristidesa, Cymona, Epaminondasa i Pelopidasa. Zadania dwa szkolne i jedno domowe co miesiąc.

JĘZYK GRECKI; 5 godz. tyg. — Prawidłowa odmiana imion, a z odmiany słowa: cała konjugacya t. z. verba pura, verba contracta, nareszcie verba muta i liquida do czasowników na *iii*. Tłómaczenie z greckiego na polskie i odwrotnie. — Co miesiąc 2 zadania, naprzemian domowe i szkolne.

JĘZYK POLSKI: 3 godz. tyg. — Systematyczna nauka deklinacyi, systematyczna nauka składni rzędu, powtórzenie nieodmiennych części mowy, pisowni i interpunkcyi. Czytanie wzorów według III. tomu Wypisów, opowiadanie, deklamacya. Co 14 dni zadanie, naprzemian domowe i szkolne,

JĘZYK RUSKI: 2 godz. tyg. — Rozkład nauki jak w języku polskim, co dwa tygodnie 1 zadanie.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godz. tyg. — Systematyczna nauka gramatyki w zakresie form i składni rzędu. Czytanie, tłómaczenie, opowiadanie, uczenie się na pamięć, w połączeniu z ciągłym ćwiczeniem w wyrażaniu się po niemiecku. Co 14 dni zadanie domowe lub szkolne.

GEOGRAFIA i HISTORIA: 3 godz. tyg. — Geografia Niemiec, północnej i wschodniej Europy, Ameryki i Australii, objaśnienia stosunków klimatycznych, ćwiczenia w szki-

cowaniu map. — *Historya* (1. godz): Najważniejsze osobistości i wydarzenia z dziejów średniowiecznych z szczególnem uwzględnieniem dziejów austr. węg. monarchii.

MATEMATYKA; 3 godz. tyg. — Z arytmetyki: Cztery działania ilościami algebraicznymi, potęgowanie i pierwiastkowanie, liczby niezupełne, skrócone mnożenie i dzielenie, zastosowanie ostatniego przy wyciąganiu pierwiastka kwadratowego. — Z geometrii: Mierzenie długości i powierzchni, porównywanie, zamiana i dzielenie figur prostokreślnych, twierdzenie Pytagorasa, najważniejsze wiadomości o podobieństwie utworów geometrycznych. — Zadania jak w klasie I.

NAUKI PRZYRODNICZE: 2 godz. tyg. — W 1. półroczu z fizyki: Ogólne własności ciał, o ciepłe i o pierwiastkach wraz z najważniejszymi chemicznymi związkami tychże, w 2. giem półroczu mineralogia.

RYSUNKI: 4 godz. tyg. — Rysowanie brył geometrycznych złożonych i pojedynczych członków architektonicznych z modeli drewnianych i gipsowych. Ornament płaski, przeważnie z epok stylów klasycznych. Objasnienie różnicy stylów na ornamentach, głowicach i t. d., o harmonii barw. Ćwiczenia pamięciowe. Papier tonowy, kreda czarna i biała, pióra i farby przy rysowaniu polichromowych ornamentów.

IV. klasa (dwa oddziały).

RELIGIA: 2 godz. tyg. — Nauka o obrzędach kościelnych.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 6 godz. tyg. — Z gramatyki składnia słowa na podstawie stosownych ćwiczeń według książki Próchnickiego dla klasy IV., a z metryki hexameter i pentameter. Lektura: Caes. Comm. de bello gall. lib. I. rozdziałów 30, ks. III. i VI. Z Owidego: De Niobes eiusque liberorum interitu. De vita sua. Co miesiąc dwa zadania domowe i szkolne.

JĘZYK GRECKI: 4 godz. tyg. — Z gramatyki powtórzono materiały z III. klasy i wzięto od słów na *mu* całą resztę nauki o formach słowa i najgłówniejsze rzeczy ze składni. — Naukę tę oparto na tłumaczeniu stosownych ćwiczeń z greckiego na polskie i odwrotnie. Miesięcznie dwa zadania

JĘZYK POLSKI: 3 godz. tyg. — Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika, tudzież nauka o zdaniach złożonych i o okresach. Wierszowanie, Czytanie

wzorów według IV. tomu Wypisów, opowiadanie, deklamacja. — Miesięcznie dwa zadania, naprzemian domowe i szkolne.

JĘZYK RUSKI: 2 godz. tyg. — Rozkład nauki i ćwiczenia piśmienne jak w języku polskim.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godz. tygod. — Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu i uzupełnienie składni rządu. Swobodna reprodukcja czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych, z uwzględnieniem synonimów; uczenie się na pamięć. Nauka pisowni. — Co 14 dni zadanie domowe lub szkolne.

HISTORIA i STATYSTYKA: 4 godz. tyg. — Dzieje nowożytne, najważniejsze osobistości i zdarzenia; fizyczna i polityczna geografia monarchii austriacko-węgierskiej, ćwiczenia kartograficzne.

MATEMATYKA: 3 godz. tyg. — Z arytmetyki: Zrównania pierwszego stopnia o jednej i więcej niewiadomych, zrównania drugiego i trzeciego stopnia, o ile stoją w związku z rachunkami geometrycznymi, podnoszenie do trzeciej potęgi i wyciąganie trzeciego pierwiastka, reguła trzech składana, procenta proste i składane, reguła spółki, mieszaniny. — Z geometrii: Stereometria. Zadania jak w III. klasie.

FIZYKA: 3 godz. w tyg. — W 1. półroczu: Magnetyzm, elektryczność, mechanika ciał stałych, w 2. półr. hydrostatyka, hydrodynamika, aerostatyka, aerodynamika, akustyka i optyka.

RYSUNKI: 4 godz. tyg. — Studya łatwiejszych ornamentów greckich, rzymskich i epoki odrodzenia z modeli gipsowych. Ornament płaski polichromowany różnych stylów. Trudniejsze ornamenta z wzorów. Ćwiczenia pamięciowe.

V. klasa.

RELIGIA: 2. godz. tyg. — Dogmatyka ogólna.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 6. godz. tyg. — Lektura: Liv. ab urbe condita lib. I. 1—48, z XXII. 15 rozdz. Z Owidiusza Metam.: Fabula de Phaëtonie et Heliadibus, de Orpheo et Euridice, fabula de Roma condita, Matronalia, de ultima quam Ovidius Romae transegit nocte, Ovidius de vita sua, de poetarum immortalitate. Z gramatyki powtórzono i uzupełniono naukę o składni zgody, przypadków i wzięto prozodyę i metrykę. Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne. Miesięcznie jedno zadanie szkolne.

JĘZYK GRECKI: 5 godz. tyg. — Lektura z Chrestomatyi Fiderera: Wojsko greckie buntuje się. Życie i charakter

Cyrusa, Zdrada, Cyrus dowódczą Persów, Cyrus i Krezus, Herkules na rozstajnej drodze. Z Homera Iliady ks. I. i z V. 400 wierszy. Z gramatyki składnia zgody i rządu, z ćwiczeń odpowiednie ustępy, 4 zadania szkolne na półrocze.

JĘZYK POLSKI: 3 godz. tyg. — Poznanie na podstawie wy-
pisów zwykleszych gatunków prozy i poezyi. Wiadomości
histor. literackie o czytanych pisarzach. Wypracowań sty-
listycznych 7 na półrocze, dom. i szkolnych.

JĘZYK RUSKI: 2 godz. tyg. — Rozkład nauki jak w języku
polskim. Co 3 tygodnie zadanie domowe lub szkolne.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godz. tyg. — Samodzielna reproduk-
cja na podstawie ustępów czytanych i uczenie się na pa-
mięć celniejszych ustępów. W półroczu 7. zadań (3 szkolne,
4 domowe).

HISTORIA i GEOGRAFIA: 3 godz. tyg. — Dzieje staro-
żytne aż do zajęcia Italii przez Rzymian; odpowiednie
działy z geografii starożytnej.

MATEMATYKA: 4 godz. tyg. — Działania główne liczbami
algebraicznymi, układy liczb, podzielność liczb, najwię-
ksza wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność;
ułamki zwyczajne i dziesiętne, stosunki, proporcye, poje-
dyncze i złożone, rachunek procentowy, reguła terminu
i spółki i równania stopnia pierwszego o jednej i o dwóch
niewiadomych. Z geometryi planimetrya. — Częste zadania
domowe, co miesiąc zadanie szkolne.

HISTORIA NATURALNA: 2 godz. tyg. — W I. półroczu
mineralogia; w II. półroczu botanika.

VI. klasa. (2 oddziały)

RELIGIA: 2 godz. tyg. — Dogmatyka szczegółowa.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 6 godz. tyg. — Lektura: Sallust. Wojna
z Katyliną; Cicero I. mowa przeciw Katylinie; Vergil.
Aen. I. Ecloga V., Laudes vitae rusticae; Cesar de bello
civ. ks. III. rozdz. 20. Z gramatyki wzięto naukę o u-
życiu i następstwie czasów i o trybach aż do imperativu.
Ćwiczenia gramatyczno stylistyczne. — Miesięcznie jedno
zadanie szkolne.

JĘZYK GRECKI; 5 godz. tyg. — Lektura: Z Hom. Iliady
ks. VI., IX., XVI. i XXIV. Herodot ks. VIII. w wybo-
rze. Xenof: Obrona Sokratesa. Z gramatyki składnia sło-
wa do infinitivu, stosowne ćwiczenia z Schenkla. — Zada-
nia szkolne 4 na półrocze.

JĘZYK POLSKI: 4 godz. tyg. — Czytanie, objaśnianie i opo-
wiadanie arcydzieł literatury narodowej od połowy XVI.

do połowy XVIII. wieku według Wypisów polskich St. Tarnowskiego część I, z uwzględnieniem żywotów czytanych autorów i ich stanowiska w literaturze. Uzupełnienie nauki szkolnej czytaniem domowym. Niektórych ustępów uczono się na pamięć. Zadania jak w 5. klasie.

JĘZYK RUSKI: 2 godz. tyg. — Czytanie celniejszych pomników języka staroruskiego od najdawniejszych czasów do końca XVIII. w. według wypisów szkolnych i historia literatury od początku do końca XVIII. w. Domowa lektura: »Skit maniawski« i »Mest' werchowynia«. Zadania jak w 5. klasie.

JĘZYK NIEMIECKI: 5 godz. tyg. — Stylistyka i poetyka wyjaśniona na tle lektury, uczenie się na pamięć celniejszych ustępów. W półroczu 7 zadań (3 szk., 4 domowe).

HISTORIA i GEOGRAFIA: 3 godz. tyg. — Dzieje państwa rzymskiego od drugiej wojny punickiej do końca historii starożytnej; dzieje średniowieczne w całości, z uwzględnieniem dotyczącej geografii.

MATEMATYKA; 3 godz. tyg. — Wzięto ułamki ciągle, potęgowanie, pierwiastkowanie, logarytmowanie i rozwiązywanie równań oznaczonych pierwszego stopnia o jednej i więcej niewiadomych i równania stopnia drugiego o jednej niewiadomej. Z geometrii: Stereometria i trygonometria aż do rozwiązywania trójkątów ukośnokątnych włącznie. Zadania jak w V. klasie.

HISTORIA NATURALNA: 2 godz. tyg. — Z zoologii: Anatomia, fizjologia i biologia człowieka i zwierząt. Przegląd systematyczny całego państwa zwierzęcego.

VII. klasa.

RELIGIA: 2 godz. tyg. — Etyka chrześcijańsko-katolicka.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 5 godz. tyg. — Lektura: Cic. Oratio pro Murena, pro Ligario, Cato maior; Vergil. Aen. ks. II. i VI. i de Pallante. Z gramatyki powtórzono naukę o trybach, wzięto imiona słowne i tłómaczono stosowne ustępy z Ćwiczeń Próchnickiego. Co miesiąc zadanie szkolne.

JĘZYK GRECKI: 4 godz. tyg. — Lektura: Demost. Orat. Philippicae I. II. III.; z Hom. Odys. ks. VI. XVIII. XXII. Z gramatyki wzięto infinitivus i participium. Na półroczu 4 zadania szkolne.

JĘZYK POLSKI: 3 godz. tyg. — Czytanie arcydzieł literatury

narodowej w wyjątkach podług Wypisów, w I. półr. do Mickiewicza, w II. półr. do Słowackiego (włącznie). Dalszy ciąg historyi literatury do Słowackiego (włącznie). W całości czytano: Lillę Wenedę a w domu czytali uczniowie: Słowackiego Balladynę i Księcia niezłomnego; Kraszewskiego Powrót do gniazda; Korzeniowskiego Kollokacją; ballady, romance, dumy i legendy. Cenniejszych ustępów uczono się na pamięć. Wypracowań stylistycznych 5 na półroczu.

JĘZYK RUSKI: 3 godz. tyg. — Czytanie i objaśnianie według wypisów ważniejszych rodzajów literatury ludowej z estetycznemi uwagami o rodzajach ludowej poezyi i prozy aż do Szewczenki. Wiadomości z historyi literatury od końca XVIII. w. do Szewczenki włącznie. Domowa lektura: Ogonowski: »Halszka Ostrońska« i Kwitka: »Mariusia«. Jedno zadanie co miesiąc.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godz. tyg. — Pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego aż do Klopstocka. Dokładniejsza na lekturze oparta znajomość epoki klasycznej od Klopstocka do r. 1794. Memorowanie. W całości czytano Goethego Hermann u. Dorothea, Schillera Maria Stuart. Na lekturę domową Lessinga Philotas i Szekspira Julius Caesar. 5 zadań w półroczu (3 szk., 2 dom.)

HISTORIA i GEOGRAFIA: 5 godz. tyg. — Dzieje nowożytne.

MATEMATYKA: 3 godz. tyg. — Powtórzono teorię równań, rozwiązywanie równań oznaczonych pierwszego stopnia o jednej i kilku niewiadomych, rozwiązywanie równań nieoznaczonych pierwszego stopnia w liczbach całkowitych, równania oznaczone drugiego stopnia o jednej, dwóch i więcej niewiadomych, szeregi arytmetyczne i geometryczne i zastosowanie tychże do rachunku procentu składanego, permutacye, kombinacye i waryacye, oraz twierdzenie Newtona o dwumianie. Z geometryi; Trygonometrya i geometrya analityczna. Zadania jak w kl. V.

FIZYKA: 3 godz. tyg. — Wstęp, ogólne własności ciał, statystyka i dynamika ciał stałych, ciekłych i lotnych, ciepło i początek chemii.

LOGIKA: 2 godz. tyg. — Logika elementarna.

VIII. klasa.

RELIGIA: 2 godz. tyg. — Historia kościelna.

JĘZYK ŁACIŃSKI: 5 godz. tyg. — Lektura: Tacyta Germania 1—26. i Annales I ks. 40 rozdziałów; Horacego 20

ód, 1 epoda, 3 satyry i list. Ćwiczenia stylistyczne.—Zadania jak w VII. klasie.

JĘZYK GRECKI: 5 godz. tyg. — Lektura: Plato Apologia i początek Protagorasa; Sofokl. Elektra i z Homera Odys. ks. V. — Zadania jak w kl. VII.

JĘZYK POLSKI: 3 godz. tyg. — Czytanie dalszego ciągu arcydzieł literatury narodowej wieku XIX. według Wypisów. W całości przeczytano: Krasińskiego »Irydyona« a na lekturę domową: »Ryszard III«, »Koryolan«, Moliere »Skąpiec«, Byrona »Giaur«, »Więzień Chillonu«. Historia literatury XIX. wieku. Deklamacya. — Zadań w I. półr. 5 (dom. i szk.), w II. półr. 4 (1 dom., 3 szk.)

JĘZYK RUSKI: 2 godz. tyg. — Czytanie dalszego ciągu cenniejszych dzieł literatury narodowej wieku XIX. według wypisów. Historia literatury wieku XIX. od Kulisza do końca. W całości czytano; »Jaropołk«. — Zadania jak w VII. klasie.

JĘZYK NIEMIECKI: 4 godz. tyg. — Przeczytano: Schillera »Jungfrau v. Orleans« i Goethego »Iphigenie auf Tauris«, wybór prozy z II. tomu Wypisów Harwota i urywki z dzieł nowszych poetów austr. Z historii literatury: Epoka klasyczna od r. 1794 do śmierci Goethego. Pisarze austriacy czasów nowszych. Treściwy pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego po śmierci Goethego. Memorowanie. Na lekturę domową Schillera Wilhelm Tell. — Zadań 7 w półroczu.

HISTORIA i STATYSTYKA: 3 godz. tyg. — W I. półr. historia państwa austriackiego; w II. półr. statystyka monarchii austriacko-węgierskiej. Oprócz tego powtórzenie poglądowe historii starożytnej.

MATEMATYKA: 3 godz. tyg. — Powtórzono cały materiał.

FIZYKA: 3 godz. tyg. — Chemia, magnetyzm, elektryczność, nauka o ruchu drgającym, akustyka, optyka.

PSYCHOLOGIA: 2 godz. tyg. — Psychologia empiryczna.

Nauka religii mojżeszowej.

- I. klasa; a) Zasady religii mojżeszowej i historia biblijna do śmierci Mojżesza.
b) Tłómaczenie modlitw na dni powszednie.
- II. klasa. a) Historia biblijna od Jozuego do podziału państwa.
b) Tłómaczenie modlitw na sobotę i święta.
- III. klasa. a) Historia biblijna do zburzenia pierwszej świątyni
b) Tłómaczenie pierwszych trzech ustępów z V-ej księgi Mojżesza.
- IV. klasa. a) Nauka o obrzędach.
b) Historia Żydów do zburzenia drugiej świątyni. Geografia Palestyny.
c) Tłómaczenie ostatnich pięciu rozdziałów z piątej księgi Mojżesza.
- V. klasa. a) Tłómaczenie wybranych ustępów z Jezajasza z objaśnieniem etycznym.
b) Czytanie i opowiadanie I. i IV. księgi Mojżesza w języku polskim.
- VI. klasa. a) Czytanie i opowiadanie księgi Jozua, Sędziów i Samuela.
b) Tłómaczenie trenów Jeremiasza.
- VII. klasa. a) Czytanie i opowiadanie dwóch ksiąg Królów.
b) Tłómaczenie psalmu 1. 8. 19. 23 i 24.
c) Objaśnienie gnomologii Ojców Synagogi.
- VIII. klasa. a) Nauka o wierze i o powinnościach.
b) Historia Żydów.
-

План науки в классах русских.

Плану науки в классах русских не подає ся окремо, бо в той самій, що і для класе польских з тою відміною, же що сказане там о язиці польскім, відносять ся ту до языка руского, а що там до руского, розуміє ся ту о язиці польскім.

Plan nauki przedmiotów nadobowiązkowych.

HISTORIA kraju rodzinnego. Nauki tego przedmiotu udzielano w klasach III. i IV w obydwóch półroczach a w VII. kl. w pierwszym półroczu po jednej godzinie tygodniowo, w II. półr. VII. kl. zaś w dwóch godzinach tygodniowo według programu przez Wysoką Radę Szkolną krajową poleconego.

SPIEW. Oddział I. 2 godz. tygodniowo. Uczniów przy końcu roku 38. Z części teoretycznej wzięto: Notacyę, takt, interwale do kwarty, postawa ciała, układ ust, oddech, 6 solfedziów Hauptmana i 4 światowe piosenki unisono.

Oddział II. 1 godz. tygodn. Uczniów 52. Powtórzono interwale, budowę gam C, G, D, F, B, A, E, H, D, G moll, solfedzia podług szkoły Horbowskiego, rzecz o wokalizacyi i modulacyi, o barwie głosu, o narządzie głosu. Chóry czterogłosowe: Cieniom wieszczą Dobrzyńskiego, Po moriu Wachnianina, Marsz sokołów Czerwińskiego, Ej wychaw Rewucha układu Motiuka, Wiosna Studzińskiego.

Chór polski nadto (1 godz. tygodn.) przećwiczył: Mszę Zientarskiego i Mszę żałobną Moniuszki, prócz tego pieśni postne, wielkanocne i przygodne, na zakończenie roku szkolnego »Te Deum« Bauera.

Chór ruski (1 godz. tygodn.) śpiewał prócz pieśni adwentowych, pastorałek i wielkanocnych Mszę Wierzbickiego i niektóre wyjątki ze Mszy Hesslego i Kiszakiewicza.

Oba chóry wykonywały w kościele i cerkwi utwory choralne religijne podczas nabożeństw i brały udział w uroczystych wieczorkach muzycznych, urządzonych w zakładzie na cześć Adama Mickiewicza i Tarasa Szewczeni.

RYSUNKI o d r ę c z n e. 2 godz. tygodniowo. Uczniowie podzieleni byli na dwa oddziały, w niższym było 13, w wyższym 12, razem 25 uczniów.

Po objaśnieniu budowy i twarzy ludzkiej rysowano głowę w różnych położeniach z wspólnego wzoru. Rysunek głów z medalionów, biustów i wzorów.

Trudniejsze ornamenty i pojedyncze twory architektoniczne z modeli gipsowych. Przy sposobności omawiano architekturę klasyczną, średniowieczną i wieku XVI.

RYSUNKI geometryczne. Dwa oddziały po 2 godz. tygodniowo. W I. oddz. 6, w II. oddz. 7, razem 13 uczniów. Konstrukcye prostopadłych, równoległych, kątów, trójkątów, czworoboków, wieloboków umiarowych, wpisywanie figur geometrycznych w kole i koła styczne. Ornament geometryczny. Nauka o rzutach. Podział na przestrzenie. Rzuty punktu i prostych na dwie i trzy rzutnie. Ślady prostych, proste równoległe i ślady płaszczyzn. Rzuty prostokątne graniastosłupów i ostrosłupów, przekroje płaskie tych brył i ich siatki. Cienie tych brył. Wykreślenie walca i stożka. Wyznaczenie cieniów rzuconych i granicy cieniów własnych.

KALIGRAFII udzielano w 2 godz. tyg. 73 uczniom niższych klas zakładu głównego, i w 2 godz. tyg. 47 uczniom równorzędnych klas ruskich. W oddziałach niższych ćwiczyli się uczniowie w pisaniu głosek rondowych, gotyckich i ruskich, pisząc za nauczycielem według wzoru podanego na tablicy; w oddziałach wyższych według wzorów pisma Józefa Piórkiewicza i Franciszka Kurandy.

GIMNASTYKA: Uczniów pobierających tę naukę, podzielono na 6 oddziałów, każdy oddział pobierał naukę raz w tygodniu. Na każdej lekcyi zajmowano uczniów w pierwszej części godziny ćwiczeniami porządkowymi, w drugiej t. z. gimnastyką szwedzką, a w trzeciej odbywano z nimi ćwiczenia pierwszego, ewentualnie drugiego stopnia na przyrządach, zachowując systematyczne stopniowanie ćwiczeń stosownie do rozwoju fizycznego uczniów. W porze letniej łączono po 2 oddziały w jeden, tak że każdy uczeń odbywał ćwiczenia dwa razy w tygodniu.

Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych pobierają renumeracye z funduszu naukowego.

III. Temata do wypracowań piśmiennych.

a) *W języku polskim.*

Klasa V.

1. Poranek na wsi. 2. Moje pomieszkanie. 3. Życie i charakter Cyrusa. 4. Pierwsze wystąpienie poety. Opowiadanie na podstawie lektury. 5. Wieczera w zamku. Opis na podstawie »Pana Tadeusza«. 6. Co skłoniło Litawora do zawarcia przymierza z Krzyżakami? 7. Urządzenia religijne Numy Pompiliusza. 8. Podanie gminne o Sicińskim. Opowiadanie na podstawie gawędy Mickiewicza »Popas w Upicie«. 9. Chryzes w obozie Achajów. 10. Zamek Horeszków i jego dzieje. 11. Bóg nagradza dobry uczynek. Opowiadanie na podstawie »Wiesława«. 12. Wiosna. Opis malowniczy. 13. Dyomedes i Pandaros. Opowiadanie na podstawie Homera. 14. Widok stepu na wiosnę. Opis na podstawie ustępu Sienkiewicza: »Stepy Nebraski«.

Klasa VIa.

1. Żegluga obrazem życia ludzkiego. 2. Oszczędny a skąpy. (Porównanie). 3. Znaczenie rzek dla kultury. 4. Sulla jako wódz i mąż stanu. 5. Jakie przyjemności i korzyści mają mieszkańcy wybrzeży morskich? 6. Poselstwo greckie u Achillesa. 7. Wykrycie spisku Katyliny. (Na podstawie lektury szkolnej.) 8. Porównać język z mieczem. 9. Osnowa sielanki Zimorowicza »Truzeniczy«. 10. Porównać pracę ucznia z pracą rolnika w czasie zasiewu i żniwa. 11. Tok myśli w poemacie Krasickiego p. n. »Podróż pańska.« 12. Scypio a Hannibal. (Porównanie). 13. Wpływ papieża Innocentego III. na państwa Europy. 14. O ile zastosowaną jest budowa ciała ptaków i ryb do żywiołów, w których one żyją?

Klasa VIb.

1. Żegluga obrazem życia ludzkiego. 1. Przyczyny upadku państwa kartagińskiego. 5. Życie podróża. 4. Zwycięstwa Maryusza i skutki jego reform wojskowych dla państwa. 5. W jaki sposób ukoił Kochanowski swój żal po stracie Urszulki? 6. Rządy Oktawiana jako cesarza. 7. W czym upatruje Sallustysz przyczynę upadku Rzymu? (Na podstawie lektury). 8. Pustynia a morze. (Porównanie). 9. Zdobycie zamku Koldyngu. (Według Pamiętników J. Ch. Paska). 19. Wpływ za-

konów na rozwój cywilizacji w wiekach średnich. 11. Zalety prawego rycerza. (Według Sz. Starowolskiego.) 12. Żelazo a złoto. (Porównanie). 13. Wpływ wypraw krzyżowych na rozwój wewnętrzny ludów Europy. 14. Pożyteczność i szkodliwość owadów.

Klasa VII.

1. Cześć dla starców jest prawem wrodzonym. 2. Jak przedstawia Naruszewicz w satyrze »Chudy literat« stan umysłowy w Polsce? 3. Porównać charaktery Podkomorzego i Starosty w komedyi Niemcewicza p. t. »Powrót posła.« 4. Jakimi sposobami stara się Bona nakłonić Zygmunta Augusta do rozłączenia się z Barbarą? na podstawie tragedyi Felińskiego »Barbara« 5. W czym upatruje Demostenes przyczyny niemocy Ateńczyków wobec Filipa? Na podstawie pierwszej mowy przeciw Filipowi. 6. Jak skreślił Mickiewicz charakter bohatera w pierwszej pieśni Konrada Wallenroda? 7. Tok myśli w Improwizacji Konrada w trzeciej części »Dziadów« Mickiewicza. 8. Zła fortuna ma to dobrego, że rozumu nauczy, a przyjaciela pokaże. 9. Charakter Miecznika w powieści Malczewskiego p. t. Marya. 10. Nihil agendo homines male agere discunt.

Klasa VIII.

1. Czy słusznie nazywamy życie walką i dlaczego? 2. W jaki sposób stara się Irydyon nakłonić chrześcijan do walki przeciw Rzymowi? 3. Jak udowadnia Sokrates, że śmierć dla niego nie jest niczem złem? Na podstawie Apologii Platona. 4. Jakie znaczenie w tragedyi Słowackiego p. t. »Lilla Weneda« mają słowa Róży Wenedy: »Nie czas żałować róż, gdy płoną lasy«? 5. Z kim łączyły Horacego węzły przyjaźni i o ile przebija się ten stosunek w jego odach? 6. Bella gerant alij, tu, felix Austria, nube. 7. Jaki charakter ma poezya polska po roku 1831? 8. Pożegnanie się z kolegami w formie mowy na temat:

»Służmy pocziwej sławie, a jako kto może,
Niech ku pożytku dobra wspólnego pomoże«.

b) W języku ruskim.

V. Klasa.

1. Моє родинне місце (опис). 2. Желізо і єго ужиток. 3. Неділя на селі (образець із народного життя). 4. Стріча Одисея з Навзикою. 5. Різдвяні свята. 6. Що спонукало Кира обняти верховну власть над перским войском? 7. Захід сонця в горах. (На основі чит. лірич. уст. ч. 18. 19). 8. Великдень на селі (опис). 9. Хід гадок в поемі Шевченка: „Лічу в неволі дні і ночі“. 10. Реформа Клейстена і їх ціль (порівнюючи з Сольоновими).

VI. Klasa.

1. Краса і пожиток з лісів. 2. Основанє города Кітва (на основі шкільної лектури). 3. Участь природи в поемі „Слово о полку Ігоревім“. 4. Ощадний і скуний — марнотравний і щедрий (порівнанє). 5. Судівництво на старинній Русі (на підст. лект. Хрестом). 6. Яким способом причинились герм. племена до упадку західно-римского цісарства? 7. Битва під Артемізіном. 8. Іспит а живо (порівнанє). 9. Характер Марусі в рівнозвучній народній думі. 10. Заслуги Люксенбургів для чешкої корони.

VII. Klasa.

1. Під якими впливами розвивалась література на Русі до виступу І. Котляревского? 2. Без сїйби нема жив (розвідка). 3. Цїха й уклад повісток Гр. Квітки (на основі в школі читаних). 4. Хід гадок в поемі М. Пашкевича „Побратимови“. 5. Природа в людовій поезії (на основі пізнаних у школі творів). 6. Що спонукало Демостена до II-ої мови против Фидина, та який є в ній хід гадок? 7. Хід гадок в Русланових псалмах. 8. Метаморфози в рускій поезії (на основі чит.). 9. О скільки стверджує старинна історія правду слів: „Nemo ante mortem beatus?“ 10. Естетичний розбір поеми Шевченка: „Наймичка“.

VIII. Klasa.

1. Виказати стійність слідуючих слів:

„В житю сію правду знай:
Нї на кого ти не считай,
До праці сам рук прикладай
Втогді і „Боже помагай.“

2. Байки — дефініція і значіає. (На підставі байки Л. Глібова „Вовк та ягня“). 3. Характеристика повістий М. Вовчка. 4. Бесіда в пятьдесятлїтні роковини Гр. Квітки Осн. 5. Яке становиско займає Пант. Кулїш в рускій літературі? 6. Розвинути і пояснити примірами історичними і щоденними гадку пословиці:

„Згода будеє, незгода руїнує“.

7. Характеристика Кирила Тура в Кулїшевіі Чорній Раді. 8. Вплив Греків на просьвіту Римску.

c) *W języku niemieckim.*

Klasa V.

1. Rechte und Pflichten der ägyptischen Könige. 2. Graf Adlerstamm auf der Hahnenjagd. Eine Erzählung auf Grund der Lectüre. 3. Gehorsam frommt immer. Eine Erzählung auf Grund der Lectüre. 4. Durch welche Motive haben sich die Phönicier bei der Gründung ihrer Colonien leiten lassen? 5. »Preise Niemand glücklich vor dem Ende«. 6. Die Macht der Freundschaft. 7. Gebet und Gottvertrauen bleiben nie unbelehnt. 8. Behandlung der Slaven in Sparta und in Athen. 9. Inhaltsangabe der Ballade »Der Zauberlehrling.« 10. Themistokles und der Mauerbau in Athen. 11. Welche Wendung führte der Tod des Patroklos im trojanischen Kriege herbei? 12. Wodurch wirken die Mineralien auf unser Ohr und Auge? 13. Verdienste der Philaiden um Athen. 14. Inhaltsangabe des Gedichtes: »Die Kraniche des Ibykus«.

Klasa IVa.

1. Die Entdeckung Germaniens (Auf Grund der Schullectüre). 2. Kuđruns Gefangenschaft und Befreiung. 3. Ein Spaziergang im Herbst. 4. Hektors Abschied von Androma-

che. (Nach Hom. Il. VI.) 5. Winterfreuden. 6. Ursachen der Catilinarischen Verschwörung. (Nach. Sall. Cat.). 7. Welche Eigenschaften zeigt der Grossmeister in Schillers »Kampf mit dem Drachen«? 8. Kurze Beschreibung der Danteschen Hölle. (Auf Grund der Schullectüre). 9. Welche Eigenschaften gefallen uns am Grafen Rudolf von Habsburg? 10. Welcher Anblick bot sich dem Schiller'schen Taucher auf des Meeres Grunde dar? 11. Die Troer im Seesturm. (Nach Verg. Aen. 1, 131 ssg.) Ein Sandkörnchen schildert seine Reise. (Auf Grund der Schullectüre). 13. Der Frühling, des Jünglings Bild, des Greises Hoffnung. 14. Bedeutung der menschlichen Sprache. (Nach dem Lesebuche).

Klasa Vlb.

1. Die Entdeckung Germaniens. 2. Hannibals Zug über die Alpen. 3. Karls des Grossen Verdienste um das fränkische Reich. 4. Was hatte Kudrun bei den Normannen zu ertragen? 5. Auf welche Weise sucht Gottfried die Seinigen zum Kampfe mit den Ungläubigen anzueifern? 6. Inhaltsangabe der Ballade: »Der Taucher«. 7. Grund und Ursache der Wanderung mancher Säugethiere. 8. Der Winterhimmel. 9. Don Quichote's Abenteuer mit den Windmühlen. 10. Der Kampf um die Herrschaft Italiens vom Untergang Roms bis zur Wiederherstellung der römischen Kaiserwürde. 11. Welche Bilder in Lenaus Schilffiedern spiegeln die Stimmung des Dichters ab? 12. Welche Erinnerungen an die Heimat erleichtern dem Wanderer seinen Weg? 13. Zustand Deutschlands zur Zeit der Thronbesteigung Kaiser Rudolfs I. 14. Einfluss der Speisen auf die Eigenschaft des Leibes.

Klasa VII.

1. Historische Bedeutung der Ereignisse, welche den Übergang aus dem Mittelalter in die neue Zeit bilden. 2. Wie vertheidigt der Pfarrer die Neugierde der Menschen gegen die Angriffe des Apothekers? 3. Begriff der Treue im Nibelungenliede. 4. Zustand Deutschlands während des dreissigjährigen Krieges. 5. Die Bedeutung des Sprichwortes: »Wer nicht vorwärts geht, der kommt zurück«. 6. Stellung Frankreichs zu den deutschen Protestanten während der Reformation. 7. Hüons Schicksale bis zu seinem Zusammentreffen mit Scherasmin. 8. Welche Vorthelle gewährt die Erlernung fremder Sprachen? 9. Die dramatische Exposition in Schillers »Maria Stuart«. 10. Brutus und Cassius, die letzten Republikaner Roms.

Klasa VIII.

1. Erklärung und Begründung der Fr. Rückert'schen Vierzeile:

»Nicht der ist auf der Welt verwaist,
Dessen Vater und Mutter gestorben,
Sondern, der für Herz und Geist
Keine Lieb' und kein Wissen erworben«.

2. Johanna's Jugend. (Nach Schiller's Prolog in »Jungfrau von Orleans). 3. Über den Einfluss der Dichter auf die Bildung der Menschen. 4. Bei welcher Gelegenheit und zu welchem Zwecke haben Fürst, Staufacher und Melchthal den Bund geschlossen? (Nach Schiller's »Wilhelm Tell«). 5. Johanna und Isabeau. (Ein Vergleich nach Schiller's »Jungfrau v. Orleans). 6. Das Mittelmeer als Träger der Cultur bis auf Columbus. 7. Warum und wie sucht sich Iphigenie der Werbung des Königs zu entziehen? (Nach Goethe's »Iphigenie auf Tauris«). 8. Einfluss der Natur auf den Menschen und des Menschen auf die Natur.

Zagadnienia do piśmiennego egzaminu dojrzałości.

Piśmienny egzamin dojrzałości odbywał się w 2 oddziałach. Dla każdego oddziału przeznaczone były osobne tematy:

1. Język łaciński. Dla oddziału A.: M. A. Mureti Epistola LX. (w skróceniu). Dla oddziału B: Taciti Ann. XV. c. 38. Dla oddziału A: Z historyi powszechnej Weltera t. I. ustęp pt. »Hanibal i dyktator Fabiusz«. Dla oddziału B: ustęp pt. »Bitwa na polach Farsalskich«. **2. Język grecki.** Dla oddziału A: Sofokl. Aias od w. 1047 do słów »*ἔξ βεβήν παρῆν*«. Dla oddz. B: Demosth. *Περὶ τῶν συμμοτιῶν* § 3. *Ἐγὼ νομίζω* do słów: »*πίστιν ἕψεναι*«. **3. Język polski** Dla oddziału A: Jakie cnoty i ideały godne naśladowania przekazała nam klasyczna starożytność? Dla oddziału B: Jaki był stan oświaty w Polsce od zaprowadzenia chrześcijaństwa aż do założenia akademii krakowskiej? **4. Język ruski** Dla obydwu oddziałów: *Виказати висність Греків над другими народами старими під взглядом культури*. **5. Język niemiecki.** Dla oddziału A: Erklärung und Begründung des Satzes: *πόρος ἐνζελίας παρήσ*. Dla oddziału B: Was lehrt uns Demosthenes als Redner und Mensch?

6. **Matematyka.** Dla oddziału A:

$$1) \sqrt{6V_x + 6V_y + \frac{1}{2}V_x} = 9 - \frac{1}{2}V_y$$

$$x = y + 12,$$

podać wszystkie wartości na x , y .

2) Pierwszy człon arytmetycznego i geometrycznego postępu $a=4$. drugie człony obydwu postępów są jednakowe (te same), trzeci człon geometrycznego postępu $n = \frac{25}{16}$ krotną trzeciego członu arytmetycznego postępu. Ułożyć obydwa szeregi.

3) Rozwiązać trójkąt skośnokątny, w którym dany jest kąt wierzchołkowy $= 72^\circ 24' 38''$ i obydwa odcinki podstawy, utworzone przez prostopadłą z wierzchołka (wysokość): $m = 2,5$ m; $n = 2,2$ m. Rozwiązać ogólnie i szczegółowo i podać f ?

Dla oddziału B:

$$1) \frac{x^2 + y^2}{x} = 337$$

$$\sqrt{1 + y/x} = \sqrt[30]{\frac{1}{x}} = \sqrt{1 + \frac{y}{x}}$$

2) W umiarowej sześciobocznej piramidzie wynosi krawędź podstawy 4,5 m, a prostopadła poprowadzona z wierzchołka piramidy do krawędzi podstawowej — 9 m; jak wielka jest objętość tej piramidy i jaki kąt tworzy ściana boczna z podstawą? 3) Ktoś składa na początku 31 roku swego życia 3000 złr. w banku i dokłada na początku 32 roku i na początku 9 dalszych lat po 300 zł. na $\frac{1}{2}\%$ składany w tym celu, aby otrzymać po skończonym 45 roku przez 25 lat rentę z góry płatną. Jak wielką będzie ta renta, jeżeli bank liczy sobie $4\frac{1}{2}\%$?

IV. Zbiory naukowe.

A) W Zakładzie głównym.

1. Biblioteka dla nauczycieli

Biblioteka ta liczy dzieł 4714, map 89, atlasów geogr. 6, obrazów geogr. i histor. 68, globusów 5, monet srebrnych 38, miedzianych 143, medali 3.

W bieżącym roku szkolnym a) *zakupiono*: Chmielowski, Poezya w wychowaniu; Gliński Stylistyka polska; Aleksander hr. Fredro: Dzieła (11 tomów); Kalinka W. ks. Pisma pomniej-

sze; Korotyński Jak pisać po polsku; JW. Podręcznik do systematycznego dyktanda; Konarski Zwięzła gramatyka języka polskiego; Zaborski ks. Darwinizm wobec nauki i rozumu; Höffding Psychologia; Schiller W. Lehrbuch der Geschichte der Pädagogik; Loos Der österr. Gymnasiallehrplan im Lichte der Concentration; Willmann O. Didaktik als Bildungslehre; M. T. Cicero Rede f. S. Roscius aus Ameria v. Landgraf; id. Rede über das imperium des Cn. Pompeius v. Deuerling; id. Laelius v. Strelitz; id. Rede gegen L. Sergius Catilina v. Heuchtmann; id. Rede für den Dichter Archias v. Strege; Ovidius Naso Metamorphosen v. Magnus; Verg. Maronis Aeneis v. Brosin; Plato Vertheidigungsrede des Sokrates u. Kriton v. Bertram; Baumeist r Denkmäler des classischen Alterthums; Frick u. Pollak Aus deutschen Lesebüchern; Wustmann Dr. Allerhand Sprachdummheiten; Inductionsglobus; Kozenna Mapa Palestyny; Chavanne Geogr. Charakterbilder; Hirt Geographische Bildertafeln; Langl Bilder zur Geschichte; Lohmayer Wandbilder für den geschichtl. Unterricht; Die österr. ungar. Monarchie in Wort und Bild; Ehrhardt Physikalische Wandtafeln.

Prócz tego prenumeruje zakład następujące czasopisma naukowe i pedagogiczne: 1) Biblioteka warszawska. 2) Kosmos. 3) Kwartalnik historyczny. 4) Muzeum. 5) Przewodnik bibliograficzny. 6) Przewodnik higieniczny. 7) Przewodnik naukowy i literacki. 8) Przegląd polski. (w darze od redakcyi). 9) Szkoła. 10) Wszechświat. 11) Lehrproben und Lehrgänge. 12) Mittelschule. 13) Mittheilungen der k. k. geogr. Gesellschaft. 14) Zeitschrift für den deutschen Unterricht. 15) Zeitschrift für die österr. Gymnasien. 16) Zeitschrift für das Gymnasialwesen. 17) Zeitschrift für den math. und physik. Unterricht. 18) Zeitschrift für Schulgeographie. 19) Neue Wiener Revue. 20) Verordnungsblatt für den Dienstbereich des Ministeriums für Cultus u. Unterricht.

b) Otrzymano w darze:

Wydawnictwa Akademii Umiejętności w Krakowie i nakłady Wys. Wydziału krajowego; Sitzungsberichte der math. m. naturwiss. Classe Akademii Umiejęt. w Wiedniu; Josef Resel Denkschrift; Benko Jerolim Das Datum auf den Philippinen; Schmidt Suczawa's historische Denkwürdigkeiten; id. Rom. cath. per Moldaviam episcopatus res gestae (od autora); W. Freund Triennium philologicum; W. Dzieduszycki Ateny.

2. Biblioteka dla młodzieży:

liczy dzieł polskich 451, ruskich 162, niemieckich 406.

a) zakupiono:

W bieżącym roku szkolnym:

Komplet Nowej Biblioteki uniwers. wydawanej nakładem Spółki wyd. polsk. w Krakowie (rocznik I-VIII); Arabella Buckley, Przez szkła czarodzieja; Zieliński M. Szesnastoletni wojewoda; Morawska Z. Giermek książęcy; Dygasiński. Robinson polski; Fr. Szyndlera Powiastki ojczyste tom. I-IV; Grzegorza z pod Racławic Wieczory pod Lipą, Smileśa Samuela Pomoc własna; Meyne-Reid Polowanie na wieloryba; J. Chr. Paska Pamiętniki (skr.) 10 egzempl.; Reinhold Heidenstein Czubek Pamiętniki wojny moskiewskiej 10 egz., Abgar Sołtan Rusini, szkice i obrazy; id. Z carskiej imperyi szkice; Calderon-Słowacki Książę niezłomny 3 egz.; Szekspir-Pajgert Juliusz Cezar 5 egzempl.; J. Szujski Wallas 3 egzempl.; Szajnocha K. Mściciel 7 egz.; Szekspir-Paszkowski Makbet 7 egz.; Niemcewicz J. Powrót posła 10 egz.; Otto Franz Wohlthäter der Menschheit; Harriet Bæcher Stowe- Hoffmann Onkel Tom's Hütte; Otto Franz Männer eigener Kraft; Hackländer Vater Radetzky; Adalb. Stifter Der Hochwald; Nagowski E. Hessy O'Grady; i 5 książeczek ruskich.

b) otrzymano w darze:

Misyse katol. rocznik XII. (od wydawnictwa).

3. Gabinet fizykalny

posiada 316 przyrządów i 8 tablic ściennych.

W bież. roku szkoln. zakupiono: Krzesiwo pneumatyczne, Model śruby okrętowej. Model wagi, Pompę ssącą, Pompę tłoczącą; Lampkę elektryczną, Tablice Ehrhardta.

4. Gabinet przyrodniczy

liczy obecnie a) do zoologii okazów 247, pudeł z owadami 21, modeli 34, tablic ściennych 133; b) do botaniki okazów 3, zielników 10, modeli 80, tablic ściennych 157, atlasów 2; c) do mineralogii okazów 376, modeli 258, tablic ściennych 72, atlas 1.

W bież. roku zakupiono: Zipper Bollmann Phanerogamen 3 oddz.

5. Gabinet rysunkowy

ma modeli gips. 105, modeli drewn. 55, drutowych 18, wzorów rysunkowych 507.

W bież. roku szkolnym zakupiono 22 odlewy gipso-
we i 5 modeli drewnianych.

6. Biblioteka książek szkolnych

liczy książek 585.

W roku bieżącym zakupiono 45 książek.

W darze otrzymała biblioteka od 67 uczniów książek 234.*

B) Równorzędnych klas ruskich:

Biblioteka nauczycielska liczy 19 dzieł w 22 tomach, 6 map, ściennych, 1 globus, 4 zeszyty wzorów kaligraficznych. W bieżącym roku zakupiono czasopisma *Учитель* i *Зоря*.

W bibliotece uczniów znajduje się do czytania 96 dziełek w języku ruskim w 108 tomach. Zakupiono w bieżącym roku szkol. 32 dziełka w 33 tomikach.

W bibliotece dla ubogich uczniów jest 53 podręczników do nauki, w bieżącym roku szk. przybyły 3 książki darowane przez uczniów.

*) Książki ofiarowali: I. kl. Kimmelman J. 2 książki, Lederfeind S. 1, Lewicki J. 1, Lustig D. 1, Mazepiuk D. 5, Mielnik J. 2; Budzianowski W. 1, Jaworski L. 4, Łoziński M. 2, Oster S. 1, Piller T. 3, Wirski J. 2, Balicki E. 2, Balicki J. 2, Danyluk M. 3, Kachut M. 2, Petryszak J. II kl. Dorosz E. 3, Knichynicki K. 1, Rosner S. 6, Rubicz W. 4, Rybczyński W. 3, Scherr J. 1, Blechinger Z. 3, Dobek Z. 5, Steiger S. 1, Szeligowski K. 5, Wesolowski J. 1. III. kl. Arvay A. 1, Alpern N. 1, Agopsowicz J. 1, Czerski M. 1, Krzysztofowicz H. 1, Funkenstein L. 1, Sokolowski M. 1, Schapira M. 3, Baumann J. 2, Goldschlag L. 1, Goldschlag M. 2, Fedoreczuk M. 1, Hołub J. 4, Kubranowicz A. 1, Piller E. 4, Sandek M. 2, Uchacz J. 2. IV. kl. Bubella T. 6, Kachut Teodor 2, Łukawiecki K. 2, Landesberg A. 2, Bańkowski A. 6, Hawranek F. 7, Wollenstein M. 2. V. kl. Lewicki J. 4, Lindenbaum L. 1, Stojowski T. 1, Hankiewicz M. 2, Kędziński J. 2. VI. kl. Jolles J. 5, Marmorosch J. 4, Singer S. 3, Stupnicki A. 20. VII. kl. Czuby J. 4, Filipowicz M. 2, Hlibowicki M. 4, Radłowski M. 3, Kimmelman S. 1, Praschil J. 54. Razem 234.

V. Ważniejsze rozporządzenia Władz Szkolnych.

1. Wysokie Prezydium c. k. Rady Szkolnej krajowej rozp. z dnia 17. lipca 1893 l. 374 poleca, aby każdy uczeń wstępujący do zakładu przedkładał przy wpisie świadectwo rewakcynacji, odbytej w roku poprzedzającym wstąpienie do szkoły. Bez takiego dowodu nie wolno będzie przyjmować ucznia do zakładu.

2. Wysoka c. k. Rada Szkolna kraj. rozp. z dnia 15. kwietnia 1894 l. 7912 poleca, aby w myśl rozp. J. E. Pana Ministra W. Ośw. z dnia 15. paźdz. 1893 l. 18830, pobierano od każdego ucznia na pokrycie wydatków, połączonych z prawidłowym odbywaniem zabaw szkolnych datki w kwocie 50 ct. w. a. Datki te mają być składane z początkiem drugiego półrocza, tj. między 3. a 15. lutego każdego roku.

3. Na mocy Najwyższego postanowienia z dnia 6. stycznia 1884 i reskryptu J. E. Pana Ministra W. i Ośw. z dnia 16. stycznia 1894 l. 450 zaprowadza Wys. c. k. Rada Szkolna krajowa rozporz. z d. 14. marca 1894 l. 2900 jednakowe ubranie (mundurki) dla uczniów szkół średnich galicyjskich.

Czwarty ustęp tego Wys. rozporządzenia opiewa dosłownie:

»Zaprowadzając mundurki szkolne spodziewa się c. k. Rada szkolna krajowa, iż to jednakowe a stosowne ubranie wpłynie przede wszystkim na zatarcie różnicy stanu uczniów w szkole i poza szkołą, usunie u bogatszych żądze wyniesienia się nad innych a u uboższych niechęć, płynącą z poczucia upokorzenia, że połączy młodzież szkolną silniej niż dotąd węzłami koleżeństwa i serdecznej przyjaźni i obudzi we wszystkich poczucie własnej godności, którego młodzież nie zechce plamić czynami, któreby jej ubliżać mogły. C. k. Rada szkolna krajowa spodziewa się, że młodzież szkół średnich cenić będzie mundurkę swój jako szatę honorową, że ubranie, które nosić może jedynie młodzież ucząca się i do spełnienia wyższych zadań życia przeznaczona, będzie dla niej osłoną przeciw zepsuciu i pokusom, które mogłyby zwichnąć jej przyszłość.«

WYKAZY STATYSTYCZNE.

	Zakład główny.												Klasy ruskie		Razem w całym zakła- dzie			
	K L A S A												I. c.	II. c.				
	I.		II.		III.		IV.	V.	VI.		VII.	VIII.				Razem		
	a	b	a	b	a	b			a	b								
1. Liczba.																		
Z końcem r. szk. 1892/3 było	37	31 ¹	39 ²	41 ¹	33	33	53 ²	62 ²	33 ¹		35 ⁴	32 ¹	429 ¹⁴	40			469 ¹⁴	
Z początkiem 1893/4 przyjęto	54 ¹	54 ¹	36	33	39 ²	40	55 ¹	44	29	28	36 ¹	31 ³	480 ⁹	58	23 ¹		561 ¹⁰	
W ciągu roku szk. przybyło	1 ¹	2	2	2 ¹	3	1 ¹						1	11 ⁹	1	1		13 ³	
Razem przyjęto	55 ²	56 ¹	38	35 ¹	42 ²	41 ¹	55 ¹	44	29	28	36 ¹	32 ³	491 ¹²	59	24 ¹		574 ¹³	
Między tymi nowo przyjętych, a mianowicie:																		
z poprzedniej klasy	46 ²	48 ¹	1	2 ¹	4 ¹	4 ¹	2	8	1		2 ¹	3 ¹	121 ⁷	45	2		168 ⁷	
powtarzających klasę		1		1					1	1	1		5	1			6	
Dawniejszych uczniów, a mianowicie:																		
z poprzedniej klasy			30	29	34 ¹	29 ¹	42	19	24	21	16	25 ²	279 ⁴		22 ¹		301 ⁵	
powtarzających klasę	9	7	7	3	4	8	11 ¹	5	1	3	6	2	66 ¹	13			79 ¹	
W ciągu roku opuściło zakład:	11 ¹	20	6	3	8 ²	6	7 ¹	12	2	3	9 ¹	2 ¹	89 ⁶	10	3 ¹		102 ⁷	
Liczba uczniów z końcem roku 1894.	41 ¹	36 ¹	32	32 ¹	34	35 ¹	48	32	27	25	27	30 ²	402 ⁶	49	21		472 ⁶	
2. Miejsce urodzenia.																		
Miasto Kołomyja	11	9	8	13	8	10	14	5	1	5	8	10 ¹	102 ¹	1	2		105 ¹	
powiat kołomyjski	3	8	6	1	3	6 ¹	6	1	2	4	1	2	43 ¹	12	4		59 ¹	
» borszczowski	1 ¹	1	1		1		1	1	2			2	10 ¹		1		11 ¹	
» horodeński	4	2	1	2	5	1	3	3	1	1	1	3	27	10	3		40	
» kossowski	3	2	1	1	1	4			3	2	3		20	3			23	
» nadwórniański			1				1		1	1	1	1	6	2	1		9	

» sniatyński	6		2		2		4	4	2		4		24	8	2		34
» stanisławowski	2	1	1	2	2		4	1	2	1	1	0 ¹	13 ¹				13 ¹
» zaleszczycki			1	2 ¹	2	1	3	3	2	2			16 ¹	6	4		26 ¹
inne powiaty Galicyi	13	11 ¹	6	11	9	12	14	14	8	7	8	11	124 ¹	7	2		133 ¹
inne kraje koronne	1	2	3		1	1	2		3	1		1	15		1		16
zagranica			1							1			2		1		3
Razem	44 ¹	36 ¹	32	32 ¹	34	35 ¹	48	32	27	25	27	30 ²	402 ⁶	49	21		472 ⁶

3. Język ojczysty.

Polski	30 ¹	36 ¹	21	32 ¹	22	27 ¹	36	21	15	16	16	18 ²	299 ⁶				299 ⁶
ruski	5		11		12	8	12	11	12	9	11	12	103	49	21		173
niemiecki																	
Razem	44 ¹	36 ¹	32	32 ¹	34	35 ¹	48	32	27	25	27	30 ²	402 ⁶	49	21		472 ⁶

4. Wyznanie religijne.

Obrządku rzymsko katol.	20 ¹	30 ¹	12	22 ¹	13	20 ¹	21	14	8	10	9	9	188 ⁴				188 ⁴
» grecko katol.	13		13		13	8	13	11	12	9	11	12	115	49	21		185
» ormiańsko katol.	2		1	1		1	3		3		1		12				12
Wyznania mojżesz.	9	6	6	9	8	6	11	7	4	6	6	9 ²	87 ²				87 ²
Razem	44 ¹	36 ¹	32	32 ¹	34	35 ¹	48	32	27	25	27	30 ²	402 ⁶				472 ⁶

	Zakład główny.											Klasy ruskie		Razem w całym zakła- dzie				
	K L A S A											I. c.	II. c.					
	I.		II.		III.		IV.	V.	VI.		VII.				VIII.	Razem		
	a	b	a	b	a	b			a	b								
5. Wiek uczniów.																		
10 lat																		
11 »	11 ¹	4 ¹													15 ²	4	1	20 ²
12 »	11	8	5	6 ¹											30 ¹	11	1	42 ¹
13 »	10	10	7	6	8	6 ¹	7								54 ¹	12	9	75 ¹
14 »	7	8	6	5	5	8	7	4							50	10	2	62
15 »		5	4	8	4	8	11	7	1	1					60	7	2	69
16 »			2	2	10	5	3	7	9	2	4	3	1		48	5	3	56
17 »				4	1	5	5	11	6	8	6	9	7		62		2	64
18 »						3	2	1	4	7	8	4	8 ¹		37 ¹			37 ¹
19 »								3	2	3	5	7	6 ¹		26 ¹		1	27 ¹
20 »										6		3			12			12
21 »								1							6			6
22 »												1			2			2
Razem	44 ¹	36 ¹	32	32 ¹	31	35 ¹	48	32	27	25	27	30 ²		402 ⁶	49	21	472 ⁶	

6. Miejsce pobytu rodziców.																	
Miasto Kolomyja	23	18 ¹	18	20	20	20	20	14	8	15	12	16 ¹		240 ²	3	3	210 ²
powiat kolomyjski	4	10	5	5	3	3 ¹	6	3	2	3	2	5		51 ¹	11	8	70 ¹
» borszczowski	0 ¹		2			2	1		1	1		2		8 ¹		1	9 ¹
» horodeński	2	2		2	6		3	1	1	1	1	2		21	9	2	32
» kosowski	5	1	1		1	3			2	1	3	2		19	3		22
» nadwórniański			1			2	2		2	1	1	1		10	3		13
» śniatyński	4		3		2	3	7	4	2		4			29	8	2	39
» stanisławowski	1			1					1					3			3
» zaleszczycki		1		0 ¹	1		2	2	2	1				9 ¹	4	2	15 ¹
inne powiaty Galicyi	4	3		2	1	2	4	8	4	3	4	2 ¹		37 ¹	8	3	48 ¹
inne kraje koronne		1	1	1			3		2					8			8
zagranica	1		1	1										3			3
Razem	44 ¹	36 ¹	32	32 ¹	34	35 ¹	48	32	27	25	27	30 ¹		402 ⁶	49	21	472 ⁶

7. Klasyfikacya.																		
a) Z końcem roku 1893/4																		
Stopień celujący	2	2	1	4	3		2	3	3			1		21	4	4	29	
Stopień pierwszy	29	24 ¹	21	18 ¹	22	21	25	15	10	10	16	23 ¹		234 ³	24	15	275 ³	
» drugi	3	4	6	2	3	5 ¹	12	4	4	8	1	2		54 ¹	8	1	63 ¹	
» trzeci	1	2	1	2		2	1	3	3	1	1			17	6		23	
Pozwolono powtórzyć egzamin	9 ¹	4	3	6	6	7	8	7	7	6	9	4 ¹		76 ²	7	1	84 ²	
Do uzupełnienia																		
Razem	44 ¹	36 ¹	32	32 ¹	34	35 ¹	48	32	27	25	27	30 ²		402 ⁶	49	21	472 ⁶	

b) Dodatek do klasyfikacji za r. 1892/3.	Zakład główny.											Klasy ruskie		Razem w całym zakła- dzie		
	K L A S A											I. c.	II. c.			
	I.		II.		III.		IV.	V.	VI.		VII.				VIII.	Razem
	a	b	a	b	a	b			a	b						
Powtórzyć egzamin pozwolono	6	3	6 ¹	1 ¹	1	4	5 ¹	12	4	.	6 ¹	4 ¹	52 ⁵	4	.	56 ⁵
Egzamin złożyło	5	1	4 ¹	1 ¹	1	3	5 ¹	11	3	.	5 ¹	4 ¹	43 ⁵	2	.	45 ⁵
Egzamin nie złożyło	1	2	2	.	.	1	.	1	1	.	1	.	9	2	.	11
Rezultat ostateczny klasyfikacji za rok 1892/3 jest
Stoień celujący	.	3	2	.	2	.	2	3	1	.	2	.	15	3	.	18
„ pierwszy	25	19 ¹	28 ¹	28 ¹	21	20	37 ²	52 ²	27 ¹	.	24 ³	32 ¹	313 ¹²	22	.	33 5 ¹²
„ drugi	4 ¹	5	7	8	5	12	12	5	3	.	8 ¹	.	69 ³	9	.	78 ³
„ trzeci	8	4	2	5	5	1	2	2	1	.	1	.	31	6	.	37
Nieklasyfikowano	1	.	.	.	1	4	.	5
Razem	37 ¹	31 ¹	39 ²	41 ¹	33	33	53 ²	62 ²	33 ¹	.	35 ⁴	32 ¹	429 ¹⁵	40	.	469 ¹⁵
8. Opłata szkolna																
Opłatę złożyło w I. półroczu	35 ¹	37	14	14	17 ²	14	21 ¹	21	9	7	14	11 ²	214 ⁷	36 ¹	1	251 ⁸
» » » 2.	15 ¹	17 ¹	16	15 ¹	17	11 ¹	23	16	17	14	14	9 ²	184 ⁶	11	4	199 ⁶
od połowy opłaty uwolnieni w I. półroczu
w 2. »
od całej opłaty uwolnieni w I. półroczu	15	11	19	18	21	26	33	23	20	21	20	19	246	14	23	283
w 2. »	32	26	17	17	19	24	26	20	11	11	16	21	239	38	17	294
Opłata szkolna wynosiła w I. półroczu	720	740	280	280	380	280	440	420	180	140	300	260	4420	740	20	5180
w 2. »	320	360	320	320	340	240	460	320	340	280	280	220	3800	220	80	4100
Razem	10710	11130	1470	21	1470	1260	1050	1890	420	420	1260	1050	34230	10080	420	9280
Taksy wstępne wynosiły	58	57	38	36	44	41	56	44	29	28	37	35	503	58	25	447.30
Datki na środki naukowe	3	.	5	.	5	.	2	4	4	.	4	.	27	.	.	27
Taksy za duplikaty świadectw
Razem	16810	16830	5770	57	6370	5360	6850	6690	3730	3220	5360	4550	87220	15830	2920	1060.30

9. Frekwencya na naukę przedmiotów nadchowiązkowych.

Język ruski	12	12	17	10	13	8	12	13	11	10	16	12	146	.	.	146
Język polski	34	35	48	.	.	.	27	30	174	49	21	70
Historja kraju rodzinnego	6	2	23	.	.	174
Rysunki wolnóręczne	8	5	2	6	2	23	.	.	23
» geometryczne	5	3	1	3	1	13	.	.	13
Gimnastyka	19	17	14	14	18	14	26	7	6	11	10	2	158	32	10	200
Spiew	3	6	3	3	6	9	5	10	4	5	10	10	74	15	1	90
Kaligrafia	20	16	10	13	8	9	2	78	30	15	123

10. Stypendya pobierali z fundacyi:

Mikołaja Potockiego	1	1	.	.	zł. 157,50
Miasta Kołomyi im. Franciszka Józefa	1	1	.	.	zł. 100.—
» Sniatyna	1	.	1	.	.	zł. 100.—
Ministryum finansów	1	1	.	.	zł. 100.—
Rady powiatowej zaleszczyckiej	1	1	.	.	zł. 100.—
Samuela Głowińskiego	1	.	.	.	1	.	.	zł. 157,50
Ks. Pukalskiego	1	.	1	.	.	zł. 100.—
Ogólna kwota stypendiów wynosiła	zł. 815.—

11. Jednorazowe zapomogi otrzymali:

Od Rady powiatowej kossow, po 25 złr.	2	1	1	.	1	1	.	1	.	.	1	.	200 zł.	1	.	zł. 225
Z funduszu Arcyks. Gizeli miasta Kołomyi po 25 złr.	1	.	1	1	1	100 zł.	.	.	zł. 100
Od Rady powiatowej w Dolinie po 5 zł. miesięcznie	60 zł.	.	.	zł. 60
Ogólna kwota zapomog wynosiła	zł. 385

VII. Wykaz abiturientów,

których uznano za dojrzałych na podstawie egzaminu z dnia 19. 20. 21. 22.
i 23. czerwca 1894.

Liczba porząd.	Imię i nazwisko.	Miejsce i kraj urodzenia	Religia	Rok u- rodzenia	uczęszczał do gimnaz. w latach	wynik egzami- nu	zamierzone studya
1.	Adler Dawid.	Kołomyja, Galicya	mojż.	1876.	1887—1894	dojrzały	prawo
2.	Burger Eugeniusz	Lwów »	rz. kat.	1875.	1887—1894	»	prawo
3.	Czubaty Józef	Kujdańce »	gr. kat.	1877.	1887—1894	»	prawo
4.	Czużak Paweł	Pererów »	gr. kat.	1873.	1886—1894	»	teologia
5.	Funkenstein Klemens	Kołomyja »	mojż.	1875.	1887—1894	«	prawo
6.	Hlibowicki Mikołaj	Czeremchów »	gr. kat.	1876.	1887—1894	»	prawo
7.	Jurkiewicz Ambroży	Dżurków »	gr. kat.	1876.	1887—1894	»	medycyna
8.	Kolankowski Euzeb.	Kołomyja »	gr. kat.	1875.	1887—1894	»	teologia
9.	Maryńczuk Antoni	Kołomyja »	rz. kat.	1872.	1887—1894	»	teologia
10.	Mikuła Kazimierz	Złoczów »	rz. kat.	1877.	1887—1894	»	akad. górn.
11.	Mondschein Henryk	Kołomyja »	mojż.	1875.	1887—1894	»	prawo
12.	Perfecki Włodzimierz	Kołomyja »	gr. kat.	1876.	1887—1894	»	prawo
13.	Praschil Józef	Lubaczów »	rz. kat.	1874.	1886—1894	»	prawo
14.	Rudkowski Roman	Kołomyja »	rz. kat.	1874.	1887—1894	»	teologia
15.	Rużycki Jan	Horodenka »	gr. kat.	1873.	1885—1894	»	teologia
16.	Urbański Tadeusz	Złoczów »	rz. kat.	1876.	1887—1894	»	prawo
17.	Weissglas Selig	Kołomyja »	mojż.	1875.	1887—1894	z odznac.	filozofia
18.	Lilienfeld Maur. pryw.	Stanisławów »	mojż.	1876.	1886—1894	dojrzały.	akad. roln.

Bursę polską założyło w r. 1892 i utrzymuje Towarzystwo bursy polskiej z wkładek członków i z datków tak w naturze jakoteż i w pieniądzach składanych przez przyjaciół młodzieży.

W bieżącym roku szk. umieszczonych było w tej bursie 20 uczniów.

Prezesem Towarzystwa, liczącego obecnie 106 członków, jest JW hr. E. Starzyński; dyrektorem bursy jest katecheta gimnaz. X. Józef Sienkiewicz.

Bractwo św. Michała przy tutejszej cerkwi parafialnej utrzymuje na mocy swoich statutów bursę dla uczniów obrz. grec. kat. we własnej realności, położonej przy ulicy Mnichówka l. 734. Nadzór nad uczniami wykonywują Wni Grzegorz Kulczycki i X. Klemens Kulczycki.

W b. r. umieszczonych było w niej 12 uczniów klas ruskich tutejszego zakładu.

Towarzystwo ШИШЛЬНА ПОМІЧ zawiązane zostało w r. 1892 przez przyjaciół młodzieży na mocy statutu zatwierdzonego przez Wys. c. k. Namiestnictwo.

Celem jego jest opiekowanie się młodzieżą pod względem moralnym i udzielaniem jej pomocy materyjalnej a prezesem jego jest profesor gimn. Wp. Ludwik Salo.

W bież. roku wydało to Towarzystwo, liczące 65 członków zwyczajnych, na wsparcie dla ubogich uczniów: a) na książki 69 zł., b) na odzież i obuwie 205 zł., c) na pożywienie i opłatę szkolną 147 zł., d) na leczenie chorych 9 zł.

Prócz tego dostawało u członków Towarz. 4 uczniów wikt.

Z powodu zaprowadzenia mundurków dla uczniów było staraniem Dyrekcyi założyć fundusz, z którego możnaby było uczniom niezamożnym jużto sprawiać, jużto ich rodzicom dawać zapomogi lub bezprocentowe pożyczki na sprawianie mundurków. Uznając potrzebę takiego funduszu, udzieliła tutejsza Kasa oszczędności Dyrekcyi hojny datek w kwocie t y s i ą c a z ł r. na jego utworzenie i ułatwiła tym sposobem znacznie Dyrekcyi osiągnięcie zamierzonego celu. Z funduszu tego mogą w myśl statutu Kasy oszczędności korzystać tylko uczniowie pochodzący z kołomyjskiego powiatu, nie należy jednak wątpić, że i inne zamiejscowe instytucye zachęczone naśladowania godnym przykładem kołomyjskiej Kasy oszczędności przyczynią się ze swej strony do pomnożenia tego funduszu, który naszej niezamożnej młodzieży wielkie oddać może w przyszłości usługi.

Także Towarzystwo ШИШЛЬНА ПОМІЧ utworzyła we własnym zarządzie na ten sam cel fundusz, który już dotąd osiągnął kwotę około 100 zł.

Wszystkim Dobrodziejom i Opiekunom ubogiej młodzieży szkolnej, szczególnie zaś Wydziałowi kołomyjskiej Kasy Oszczędności, składa Dyrekcyja jak najszczerze podziękowanie i poleca ubogą działawę szkolną nadal ich pamięci.

IX. Zarządzenia

w sprawie rozwoju fizycznych sił młodzieży.

W myśl rozp. J. E. Pana Ministra W. i Ośw. z d. 15. września 1890 l. 19.097 (okólnik. Wys. c. k. Rady szk. kraj. z d. 17. października 1890 l. 17.498) starał się zakład także o rozwój fizyczny sił młodzieży.

W bieżącym roku szkolnym o tyle korzystniejsze były dla rozwoju sił fizycznych młodzieży warunki, że rozp. z dnia 3. listopada 1893 l. 23261 zezwoliła Wys. c. k. Rada Szkolna kraj. na wniosek grona nauczycielskiego na zaprowadzenie jednorazowej nauki. Jakkolwiek z powodu obowiązkowej nauki rysunków w niższych klasach tutejszego zakładu liczba godzin szkolnych w niektórych tych klasach dochodzi do 36 tygodniowo i rozporządzenia tego nie można było w zupełności przeprowadzić w całym zakładzie, to przecież kilka klas uzyskało wskutek zaprowadzenia jednorazowej nauki wszystkie a inne po kilka półdzionków wolnych i młodzież mogła korzystając z nich poruszać się więcej na wolnem powietrzu i zażywała swobody, o ile na nią pozwalała domowa nauka.

W miesiącach wiosennych i letnich odbywała młodzież pod przewodnictwem nauczycieli (pp. Em. Turczyńskiego, K. Polańskiego, Z. Dembitera, S. Fediowa, W. Tyrana i asyst. A. Beera) już to w celach naukowych, już to dla przyjemności, wycieczki w najbliższe i w dalsze okolice. W maju zrobili uczniowie dwóch najwyższych klas pod kierownictwem ks. Józefa Sienkiewicza 2-dniową wycieczkę w uroczą okolicę Jaremcza i Dory.

Z powodu niepogody w miesiącach maju i czerwcu wiele już ułożonych wycieczek nie mogło przyjść do skutku. Bardzo mało też mogła młodzież z tego samego powodu korzystać z kąpieli w Prucie a w zimie dla braku należycie zamrożonego toru łyżwowego używać ślizgawki. Wyzyskiwała za to bardzo skwapliwie dwie długie, bo od 10—15 minut trwające pauzy między godzinami szkolnymi, bawiąc się ochoczo i odbywając ćwiczenia gimnastyczne na przyrządach, w które zaopatrzony został w bieżącym roku dziedziniec gimnazjalny, niestety zbyt ciasny, aby na nim mogło pomieścić się i poruszać swobodnie liczna młodzież całego zakładu.

Nauka gimnastyki odbywała się w ubiegłym roku szkolnym przez cały rok bez przerwy.

X. Kronika zakładu.

Rok szkolny rozpoczął się dnia 3. września uroczystem nabożeństwem i wezwaniem Ducha św.

Wpisy uczniów do zakładu odbywały się w dniu 29. 30. i 31. sierpnia.

Egzamina wstępne do I. klasy odbywały się w dniach 15. i 16. lipca i 1. i 2. września, egzamina poprawcze i wstępne do klas wyższych w dniu 1. i 2. września.

W dniu 4. marca obchodził zakład po raz pierwszy uroczystość swego patrona św. Kazimierza solennem nabożeństwem połączonem z egzortą w kościele.

Dzień 4. października obchodził zakład uroczyście jako dzień Imienin Najjaśniejszego Pana uroczystem nabożeństwem i odspiewaniem hymnu ludowego.

Pierwsze półrocze ukończono dnia 30. stycznia a drugie półrocze rozpoczęto dnia 3. lutego.

Dnia 4. maja brała młodzież gimnazjalna udział w nabożeństwie za spokój duszy ś. p. Cesarzowej Maryi Anny, a dnia 28. czerwca w nabożeństwie żałobnem za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynanda.

W ubiegłym roku szkolnym stracił zakład przez śmierć pilnego i przykładowego ucznia IV. kl. Goldschlaga Mojżesza.

Młodzież szkolna przystąpiła w ciągu roku szkolnego trzy razy do św. Sakramentów Pokuty i Ołtarza i odprawiła w wielkim tygodniu rekolekcyę wielkanocną.

W dniu 1. grudnia urządziła młodzież gimnazjalna pod kierownictwem profesorów zakładu uroczysty obchód na cześć Adama Mickiewicza a w dniu 7. kwietnia na cześć Tarasa Szewczenki. W obu obchodach brała udział młodzież zakładu bez różnicy narodowości.

W dniach 13. 14. i 15. grudnia zwiedzał klasy równorzędne ruskie tutejszego zakładu c. k. Inspektor krajowy Wny Jan Lewicki, a w listopadzie i kwietniu naukę rysunków geometrycznych c. k. Inspektor krajowy Wny Jan Nep. Franke.

Piśmienna część egzaminu dojrzałości odbyła się w dniach 15. do 19. maja a część ustna pod przewodnictwem c. k. dyrektora gimnazjum przemyskiego W-go Stanisława Piątkiewicza w dniach 19., 20., 21., 22. i 23. czerwca.

Rok szkolny zakończono w myśl rozporządzenia Wysokiej c. k. Rady Szkolnej krajowej dtto 8. maja 1894 l. 8685 dnia 12. lipca uroczystem nabożeństwem połączonem z odspiewaniem hymnu ludowego i rozdaniem świadectw.

WYKAZ KSIĄŻEK SZKOLNYCH,

które w tutejszym zakładzie będą używane w roku szkolnym 1894/5.

Klasa	Religia	Język łaciński		Język grecki		Język polski		Język niemiecki	Geo- grafia	Historya	Matematyka	Nauki przyrodn.		Proped. filozofii			
		Gramatyka	Ćwiczenia i lektura	Gramatyka	Ćwiczenia i lektura	Gramatyka	Wypisy					historya naturalna	fizyka				
I.	Katechizm ks. M. Morawskiego	Dr. Z. Samolewicz, Gramatyka języka łacińskiego, wydanie 2 i 3. Dr. Z. Samolewicz, Związła gramatyka języka łacińskiego, wydanie 2 i 3. Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu nowego wyd. 1. i 2. Liturgika. Ks. Jachimowski, Dogmatyka ogólna, wyd. 1. i 2. Ks. Jachimowski, Dogmatyka szczegółowa, wyd. 2. Martin-Solecki, Etyka kat. wyd. 2. Dr. Z. Samolewicz, Gramatyka języka łacińskiego, wydanie 5.	Steiner i Scheindler Ćwiczenia łacińskie dla t. klasy.	—	—	Dr. Ant. Malecki, Gramatyka języka polskiego wydanie 8.	Próchnicki i Wójcik Wypisy polskie dla I. klasy	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla klasy I.	Benoni i Tatomir, Krótki rys geografii, wydanie 1. 5. i 6.	—	Soleski i Fafara, Arytmetyka na I. i II. klasę. Mocnik-Maryniak, Geometrya poglądowa, część I. wydanie 6.	Nowicki, Zoologia, wydanie 6. Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe, wydanie nowe	—	—			
II.	Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu starego 1. 2. i 3. wyd.		Samolewicz, Przykłady łacińskie, Część II. wyd 1—3.	—	—		Próchnicki i Wójcik Wypisy polskie dla II. klasy,	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla klasy II.	Baranowski i Dziedzicki Geografia powszechna, wydanie 4—6.	Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych I.	Zajączkowski, Początki arytmetyki. Część I. wyd. 3. Mocnik-Maryniak, Geometrya poglądowa, Część 1. wyd. 6.	Jak w klasie I.	—	—			
III.	Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu nowego wyd. 1. i 2.		Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy III. Cornelius Nepos, wyd. Kłaka	Schenkel-Parylak, Ćwiczenia greckie, wydanie 2.	Fiderer, Gramatyka języka greckiego		Wypisy polskie na klasę III. wyd. 5.	German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy III. Petelenz, Deutsche Grammatik.	Benoni i Tatomir, jak w klasie II.	Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych Część II.	Zajączkowski, Początki arytmetyki i algebry, część II. wydanie 2. Mocnik-Maryniak, Geometrya poglądowa, część II. wydanie 6.	Łomnicki, Mineralogia dla niższych klas	Soleski, Nauka fizyki wydanie 2.	—	—		
IV.	Liturgika.		Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy IV. Caesar, Comm. de bello gall. wydanie Bednarskiego; Ovidius, wyd. Ziwszy-Skupniewicz.	Schenkel-J. Lewicki Parylak, Ćwiczenia greckie.			Wypisy polskie na klasę IV. wyd. 2.	German i Petelenz. Ćwiczenia niemieckie dla klasy IV. Petelenz, Deutsche Grammatik.	Benoni-Majerski, Geografia monarchii austro-węgierskiej.	Welter-Sawczyński, Dzieje nowożytne, wydanie 5.	Jak w klasie III.	—	Jak w kl. III.	—	—		
V.	Ks. Jachimowski, Dogmatyka ogólna, wyd. 1. i 2.		Livius, wyd. Gollinga, Ovidius, wyd. Ziwszy-Skupniewicz	Cwicz. grec jak w III. kl. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta; Homera Iliada, wydanie Soltysika.			Dr. Ant. Malecki, Gramatyka języka polskiego wydanie poprzednio używane.	Próchnicki, Wzory poezyi i prozy.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die V. Cl.	—	Zakrzewski, Historia powszechna Część I.	Dziwiński, Zasady algebry Mocnik-Stanekki, Geometrya dla wyższych klas, wyd. 3.	Łomnicki, Mineralogia i geologia, wydanie 3. Rostafiński, Botanika dla klas wyższych.	—	—	—	
VI.	Ks. Jachimowski, Dogmatyka szczegółowa, wyd. 2.		Sallustius, Iugurtha Vergilius, wyd. Eichlera Cicero in Cat. Soltysika Caesar de bello civili ed. Paul.	Homera Iliada wydanie Soltysika. Herodot, wydanie Holdera Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta, Cwicz. grec. jak w V. kl.				Wypisy polskie St. Tarnowskiego i J. Wójcika, część I.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VI Cl.	—	Zakrzewski, Historia powszechna Część I. i II.	Dziwiński, Zasady algebry Mocnik-Stanekki, jak w V. kl. Logarytmy Adama.	Petelenz, Zoologia dla klas wyższych	—	—	—	
VII.	Martin-Solecki, Etyka kat. wyd. 2.		Cicero, de imperio C. Pomp. » pro Archia poeta » Laelius wyd. Kornitzer Vergilius Aeneis, wyd. Eichlera,	Homera Odyssea, wyd. Pauly'ego i Wotke'go Demostenes, wydanie Schmidta. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta.				W I. półr. Wyp. p. St. Tarnowskiego i Wójcika cz. I. W II. półr. W. p. St. Tarnowsk, i Próchnickiego II.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VII. Cl. Hermann und Dorothea, Minna von Barnhelm. Philotas, Wilhelm Tell, wyd. Graesera.	—	Gindely-Markiewicz, Dzieje nowożytne, wyd. 2. Lewicki, Zarys dziejów polskich.	Jak w klasie VI.	—	Soleski, Wykład nauki fizyki, wyd. 2. Soleski, Zarys chemii.	—	—	Kozłowski Logika elementar.
VIII.	Historya kościelna.		Horatius wyd. M. Sasa Tacitus Germania i Ab excessu divi Augusti, wyd. Müllera	Plato, Apologia Sokratesa w. Christ-Lewicki, Gorgias, ed. Krahl; Sofokles, Edyp. król, Majchrowicza; Homer. Odyssea w. Pauly'ego i Wotke'go.				Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Próchnickiego część II.	Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VIII Cl., Wallensteins Tod, Iphigenie auf Tauris, Coriolanus, wyd. Graesera.	—	Leniek, Historia i statystyka austr. węgiers. monarchii. Lewicki Zarys dziejów polskich.	Jak w klasie VII.	—	Soleski, Wykład nauki fizyki, wyd. 2.	—	—	Crüger-Sawczyński, Zarys psychologii.

1861. Feb.

XI. Klasyfikacya uczniów

za II. półrocze roku szkolnego 1894.

KLASA I. A.

<i>Stopień celujący otrzymali:</i>	Lewicki Eugeniusz
Jakubowski Grzegorz	Maramorosz Emil
Michalski Stanisław	Melzer Pinkas
	Neider Chaim Wolf
<i>Stopień pierwszy:</i>	Orzechowski Michał
Białowąs Antoni	Ostafijczuk Emil
Białowąs Włodzimierz	Radałowicz Bolesław
Biowski Franciszek	Rosenbaum Józef
Dobrowolski Jan Józef	Salzman Ozyasz
Folwarków Jan	Schreiber Mikołaj
Formanek Augustyn	Sichower Alfred
Graubart Hersch	Sliwiński Jan
Hausser Karol	Starer Pinkas
Janicki Eugeniusz	Steusing Zdzisław
Kovats Wiktor	Szymeczko Władysław
Królicki Antoni	Tymcik Włodzimierz
Lang Edward	Gawiński Witold

Pozwolono powtórzyć egzamin po wakacjach z jednego przedmiotu uczniom 9, stopień drugi otrzymało 3, stopień trzeci 1.

KLASA I. B.

<i>Stopień celujący:</i>	Domański Wiktor
Bober Zdzisław	Hammer Seweryn
Piotrowicz Stanisław	Jamrozy Józef
	Jekel Abraham
<i>Stopień pierwszy:</i>	Kleinmann Berl
Biber Maryan	Kordzikowski Władysław
Dębski Ludwik	Korosteński Tadeusz
Döller Felix	Leśnikowski Leopold
Döller Waleryan	Łucki Emil
	Malarski Maxymilian

Marcinowski Józef
Popieluch Bronisław
Radłowski Julian
Rehak Wacław
Schaller Mendel

Schönfeld Sender
Sekowski Stanisław
Stein Leon
Szuszkiewicz Edmund
Tymoczko Michał

Drugi stopień otrzymało 4, trzeci stopień 2, po feryach po zwolono poprawić cenzurę z jednego przedmiotu 4 uczniom.

KLASA II. A.

Stopień celujący:

Szefer Leopold

Stopień pierwszy:

Agopsowicz Stanisław
Bendasiuk Szymon
Berezowski Ambrozy
Chołoniewski Stanisław
Dobrowolski Kazimierz
Fedorowicz Jan
Filipowicz Jan
Kimelman Józef

Kukurudz Józef
Lederfeind Samuel
Lewicki Julian
Lustig Dawid
Mardarowicz Bohdan
Mielnik Juliusz
Passakas Mieczysław
Rosenkranz Mojżesz
Rudeński Jarosław
Schaller Ozyasz
Stobiecki Józef
Wacławik Michał
Wiesner Mordko

Stopień drugi otrzymało 6 uczniów, stopień trzeci otrzymał 1, z jednego przedmiotu pozwolono poprawić cenzurę po wakacjach 3 uczniom.

KLASA II. B.

Stopień celujący:

Dąbrowski Jan
Kordasiewicz Mikołaj
Piller Tytus
Sokołowski Włodzimierz

Stopień pierwszy:

Bauer Szymon
Budzianowski Jan
Ciesielski Roman

Czajkowski Leszek
Ellenberg Anzelm
Grzymała Kazimierz
Hirsch Abraham
Hubaczek Seweryn
Jaworski Lesław
Landesberg Mojżesz
Lucki Antoni
Lukasiewicz Walery
Oster Schaja
Szarzyński Feliks.

Tyndel Samson
Wagner Władysław

Wirski Jan
Wyrozumski Aleksander

Stopień drugi otrzymało 2, stopień trzeci 2. uczniów, a sześciu uczniom pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po feryach.

KLASA III. A.

Stopień celujący:

Jurkiewicz Dymitr
Łołański Stefan
Szulbaum Schaja

Stopień pierwszy:

Choynacki Włodzimierz
Czerkawski Kazimierz
Dorosz Emilian
Głodziński Paweł
Jasiński Zygmunt
Krauss Tadeusz
Łyssy Romuald
Migocki Franciszek

Orzelski Antoni
Reiter Chaim
Rosner Stanisław
Rostkowicz Włodzimierz
Rybczyński Witold
Scher Jechiel
Sinnreich Jossel
Sokołowski Mieczysław
Sonnenreich Ozyasz
Stenzel Edward
Sucher Schmaria
Szeligowski Karol
Wesołowski Jarosław
Zajczkowski Roman

6 uczniom pozwolono poprawić postęp z jednego przedmiotu po feryach, 3 otrzymało stopień drugi.

KLASA III. B.

Stopień pierwszy:

Andryiszyn Alexander
Antoniewicz Jan
Berezowski Józef
Bobrowski Wiktor
Burzyński Józef
Czajkowski Bazyli
Dobek Zdzisław
Dziędzielewicz Witold
Jasiński Jerzy
Komarzyński Włodzimierz

Machnicki Stanisław
Ohringer Szloma
Patkowski Mikołaj
Rozwoda Leon
Stetkiewicz Ignacy
Szmigielski Jan
Trompeter Ozyasz
Wagner Romuald
Wołoszczuk Mikołaj
Zawicki Emil
Związek Antoni

7 uczniom pozwolono przystąpić po feryach do egzaminu poprawczego z jednego przedmiotu, stopień drugi otrzymało 5, stopień trzeci 2 uczniów.

KLASA IV.

<i>Stopień celujący:</i>	Karg Józef
Piller Eugeniusz	Kuszlik Włodzimierz
Sokołowski Jan.	Lustig Leib
<i>Stopień pierwszy:</i>	Mandelbaum Nachmann
Arvay Artur Jerzy	Nawarski Eugeniusz
Baumann Jan Floryan	Pekaryk Jan
Charzewski Mikołaj	Perfecki Roman
Dobek Wiktor	Prokopeczko Alexander
Fedorczuk Jarosław	Rozwoda Ludwik
Flessler Józef	Sandek Mojżesz
Funkenstein Leon	Schapira Marcelli
Goldschlag Łazarz	Uchacz Jan
Hermann Szymon	Uhrman Icyk
Iwaniszyn Teodor	Walter Zygmunt
	Weissglas Wolf.

12 uczniów otrzymało stopień drugi, 1 stopień trzeci, 8 uczniom pozwolono poprawić stopień z jednego przedmiotu po wakacjach.

KLASA V.

<i>Stopień celujący:</i>	Dąbrowski Michał
Gródecki Tadeusz	Dobek Roman
Posacki Leon	Fränkel Mendel
Wachsman Mordko.	Freund Mojżesz
<i>Stopień pierwszy:</i>	Hlibowicki Teodozy
Antoniewicz Włodzimierz	Jasiński Jerzy
Bańkowski Aleksy	Karchut Teodor
Bubella Tadeusz	Landesberg Leib
Czubaty Parteni	Rosenbaum Szulim
	Szefer Maryan
	Uhrmann Hersch.

4 uczniów otrzymało stopień drugi, 3 stopień trzeci, 7 pozwolono po feryach powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu.

KLASA VI. A,

<i>Stopień celujący:</i>	Jasiński Józef
Babiuk Michał	Katz Leibisch
Lindenbaum Leizor	Krzysztofowicz Witold
Semaniuk Jan.	Lewicki Jarosław
	Łyssy Eugeniusz
<i>Stopień pierwszy:</i>	Rudeński Mikołaj
D'Oschot Oktaw	Senensib Mordko
Gelbart Majer	Sowiakowski Michał.

4 uczniów otrzymało stopień drugi, 3 stopień trzeci;
3 uczniów otrzymało pozwolenie poprawienia klasy z jednego przedmiotu po wakacjach.

KLASA VI. B.

<i>Stopień pierwszy:</i>	Joles Lipa
Chomiński Stefan	Klugman Ozyasz
Głowiński Kazimierz	Kobyłański Michał
Hankiewicz Michał	Sperber Samuel
Hessel Afner	Wojewodka Ignacy.

8 uczniów otrzymało stopień drugi, 1 stopień trzeci,
6 uczniom pozwolono poprawić notę z jednego przedmiotu po wakacjach.

KLASA VII.

<i>Stopień pierwszy:</i>	Jolles Juliusz
Abend Schmerl	Kozzak Mikołaj
Athenstädt Władysław	Macewicz Bolesław
Bańkowski Zenon	Maramorosch Jakób
Dębski Henryk	Pawluk Włodzimierz
Gronziewicz Zygmunt	Piskozub Władysław
Humeniuk Antoni	Singer Salomon
Jakubowski Karol	Wieselberg Bernard
	Wołoszyn Jan

9 uczniów otrzymało pozwolenie poprawienia noty z jednego przedmiotu po wakacjach. 1 stopień drugi, a 1 stopień trzeci.

КЛЯСА I. ц.

Клясифіковано учеників 49.

Степень відзначаючий:	Костик Павло
Федев Володимир	Лаврів Михаїл
Костик Михаїл	Лукавецький Олександр
Рутковський Зенон	Маркевич Яків
Зварич Петро.	Палендюк Іван
	Петровський Володимир
	Росткович Олександр
Степень перший:	Семанюк Іван
Бодруг Никола	Сінгалевич Володимир
Геник Михаїл	Смалько Роман
Греголінський Дмитро	Сулятицький Стефан
Галайчук Володимир	Шлемко Георгій
Глібсвицький Ярослав	Ткачук Лаврентій
Глушкевич Зенон	Томич Никола
Гуминилович Володимир	Тимощук Григорій
Конкольняк Володимир	Винничук Дмитро.

Позволено поправити іспит по феріях з єдного предмету ученикам 7, степенів другий отримало 8, степенів третій 6.

КЛЯСА II. ц.

Клясифіковано учеників 21.

Степень відзначаючий:	Годованець Петро
Даниш Никифор	Голота Яків
Гаврилюк Ілія	Каргут Модест
Лабач Іван	Кузьмак Василь
Лешкий Володимир.	Місевич Василь
	Недільський Іван
Степень перший:	Осадчук Дмитрій
Баліцький Єміль	Перфецький Євгеній
Баліцький Юлій	Петришак Йосиф
Баліцький Константин	Райтт Дмитрій
Черник Матей	Сорохан Іван.

Позволено поправити іспит по феріях з єдного предмету 1 ученику, 1 ученик отримав степенів другий.

Do rodziców i opiekunów.

Rok szkolny rozpocznie się 3. września nabożeństwem wstępnem.

Wpisy uczniów do gimnazjum będą się odbywały 29. 30. i 31. sierpnia.

Uczniowie mają się zgłaszać osobiście w towarzystwie rodziców lub opiekunów i przedłożyć świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i wypełnić w dwóch egzemp. rodowód.

Uczniowie nowo do zakładu wstępujący mają przedłożyć: a) metrykę urodzenia, b) świadectwo szkolne tego zakładu, w którym przedtem pobierali naukę z potwierdzeniem dyrekcyi, że nie ma przeszkody w przyjęciu ich do innego zakładu. Każdy uczeń zgłaszający się ko I. kl. gimnazyalnej, który uczęszczał do publicznej szkoły ludowej, winien wykazać się świadectwem szkolnem tejże szkoły.

Każdy uczeń nowo wstępujący ma zapłacić takse wstępną w kwocie 2 złr. 10 ct.

Każdy uczeń bez wyjątku ma złożyć 1 zł. jako datek na zbiory naukowe.

Uczniowie płacący opłatę szkolną mają ją złożyć najdalej do 15. października.

Ponieważ nie wolno uczniom mieszkać gdzieindziej, jak tylko tam, gdzie Dyrekcyja pozwoli, przeto umieszczenie uczniów z początkiem roku powinno być warunkowo zastrzeżone ze strony rodziców i opiekunów.

Egzamina wstępne do I. klasy odbywają się 12 i 13. lipca, jako w terminie pierwszym, a następnie dnia 1. i 2. września jako w terminie drugim. *W każdym z tych terminów rozstrzyga się o przyjęciu lub nieprzyjęciu ucznia, a powtórzenie egzaminu wstępnego, czy to w tym samym, czy też w innym zakładzie jest bezwarunkowo wzbronione pod karę wykluczenia ze wszystkich gimnazyów.*

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do klasy I.:

- a) **Z Religii:** Wiadomości, których według teraźniejszego rozkładu nauki nabyć powinien uczeń w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej w szkołach czteroklasowych.
- b) **Z języka wykładowego:** Czytanie płynne i wyraziste, objaśnienie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli: opowiadanie treści większymi ustępami, znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni i zgody rządu; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom, z uwzględnieniem głównych zasad interpunkcyi.
- c) **Z języka niemieckiego:** Czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zaimków (osobistych, dzierżawczych, wskazujących i względnych) odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej; tudzież odmiana najzwyczajszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych, poprawne napisane łatwego dyktatu, którego treść przed poddyktowaniem poda się uczniom w języku wykładowym
- d) **Z rachunków:** Pisanie liczb do miliona włącznie: biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w tabliczce mnożenia. znajomość ważniejszych miar metrycznych.

Egzamina wstępne do klas wyższych (od II—VIII) tudzież egzamina poprawcze będą się odbywały dnia 1. i 2. września.

Na mocy rozp. Min. Ośw. i Wyz. z 6. maja 1890. 8836 mogą uczniowie I-szej klasy wnosić podania o uwolnienie od opłaty szkolnej w I. półroczu. Ci z nich, którzy z obyczajów, pilności i postępu do końca października otrzymają według skali cenzurę przynajmniej »dobry« a wykażą się świadectwem ubóstwa należycie wystawionem, zyskają o d r o c z e n i e terminu do końca półroczu I.. a następnie, w razie odpowiednich warunków przy klasyfikacji półrocznej, uwolnienie od opłaty szkolnej. — Każdy uczeń klasy I-szej może zatem wnieść najpóźniej do 8-go dnia po wpisach podanie, zaopatrzone w świadectwo ubóstwa, o ewentualne uzyskanie uwolnienia.

До родичів и опікунів.

Шкільний рік розпочне ся дня 3. вересня богослуженєм вступним.

Вписи учеників до гімназії відбувати ся будуть 29. 30 и 31. серпня.

Ученики мають зголошати ся лично в товаристві родичів або опікунів и предложати свідощтво шкільне з послідного півроку і виповнити в 1 екземпляри свій родовід.

Ученики ново вступаючі до заведеня мають предложити: а) метрику хрещеня; б) свідощтво шкільне; того заведеня, де перед тим побирали науку, з потвердженем дирекції, що можна їх прийати до іншого заведеня. Кождий ученик зголошаючий ся до I. кляси гімназияльної, котрй й ходив до публичної школи народної, має виказати ся свідощтвом шкільним тоїже школи.

Кождий ученик без винятку має зложити оплату шкільну найдальше до 15. жовтня.

Понеже не вільно мешкати ученикам деінде, як тільки там де їм Дирекция дозволить, протое поміщене учеників з початком року має бути условно застережене з сторони родичів або опікунів.

Вступні іспити до I. кляси відбувають ся дня 16. і 12. липня, яко в першій терміні, а відтак 1. и 2. вересня яко в терміні другім. В кождім з тих термінів рішає ся безусловно о прийнятю або непринятю ученика, а повторене іспиту вступного чи то тим самім, чи то в іннім заведеню безусловно взборона ся під карою виключеня з всіх гімназий.

Вступні іспити до клас висших як до I. класи так і іспити поправчі будуть відбувати ся дня 1. и 2. вересня.

Розпорядженем В. Мініст. Пр. з 6. мая 1890. Ч. 8836. можуть ученики I. класи вносити подання о увільнене від оплати шкільної в I. півроку. Ті з них, котрі з обичаїв пильности и поступу получают після скалі ноту найменше „добру“ до кінця жовтня, а викажуть ся свідочством убожества належито описаним, одержать відложено терміну оплати до кінця I. півроку, а при відповідних умовах класифікації піврічної увільнене від оплати шкільної. Кождий ученик I. класи може відтак внести в вересни прошене осмотрене свідочством убожества о евентуальне увільнене від оплати.

